

స్వభాసల వామ సం

భారతి

సంపుటము-20

తాత్పర్యము - వంశము - 1943 -

1093-11

1. తాత్పర్య - 'స్వభాసల వామ సం' _____ 403-404
2. యాజ్ఞా వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 405-408
3. యాజ్ఞా - 'స్వభాసల వామ సం' _____ 409-410
4. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 423-425
5. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 427-432
6. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 435-446
7. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 447-448
8. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 451-458
9. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 475-477
10. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 479-484
11. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 487-492
12. యాజ్ఞా - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - శ్రీ వంశము - 492-493
13. యాజ్ఞా - _____ 497-506
14. యాజ్ఞా - _____ 507-510
15. యాజ్ఞా - _____ 511-514
16. యాజ్ఞా - _____ 515-517

సంపుటము 20
సంచిక 11

భూరవి

స్వభాను శార్తికము
1943 నవంబరు

రాధిక

= 'వైరవిహారి' =

త్యక్త్యేమమంజులధ్వని యొకించుక గల్లు సురసాలపికపాలి జూచినాను;
నీతనుద్యుతిరామణీయకంబును బూను నీలాభ్రముల నెల్ల నెమకినాను;
భవదీయపింఛసంపద గాంచి రాగించు పొదలలో నెమిథులక వెదకినాను;
తావకపాద సోదరభావము వహించు నబ్జాతతతి సర్వ మరసినాను;
నీదురూపము నెదను చింతించుకొనుచు - వెదుకదగుచోటు లెల్లను వెదకినాను;
లేనో? ధృతిమాని కన్పింపలేనో? నేన - కావనాత్త స్వభావ! దేవాదిదేవ!

శరదించుబింబనివ్యంది శీతలసాంద్రచంద్రికారుచులెల్ల జతనపరచి;
దివిజగంగాన్రవంతి తుంగభంగ శీకరలాస్యకీతి నే కట్టినిలిపి;
వాసంతసుమవసీ ప్రాసవోల్లాసదాయక సువర్ణములనే అరసి కూర్చి;
కోకిలాకోమలీ కాకలీ శ్రీకలస్వనమనోజ్ఞత కొంత పదిలపరచి;
పావనావనభావ నీనేవనమున - కెదురుచూచెడి నాశ్రమ యెల్ల దేవ!
నీవు రాకున్న బూది పన్నీరుపోయు - టగును తనివారగా రాగదగును వేగ!

కనిపించ కెందో దాగొనుట పొరుషమొకో? కనిపించి తప్పించుకొనుట గొప్ప;
పిలిచినం బలుకకే కిలకిలలాడుటా? పలుకునందు ఛలోక్తి మెలప మేలు;
దొనగు లెయ్యవియోని పొనగినంతనె చెల్మికే నుడిబెట్టు టదేటి తగవు?
నను నింక నెన్నఁదైనను పిల్వవా? చూడు మింతకన్నను విసివెంతు నిన్ను;
ఏది, నిను పరీక్షింతు నే నిదిగో కనులు-మూసికొనుచుంటి విప్పకమున్నె యెదుట
పదుము నీశక్తి దాన కన్నడునుగాని-యిట్లు పనిబూని విసివింప నేమిసాంపు?

అకలంకకూలంకమౌమ్యతామేయఝంపావలద్వీచికా ప్రాభవములొ ?
 వాసంతలతికాంత వాసితనగ్ధాత జాతమంజుల మాన్యపారభములొ ?
 శ్రుతిపేయకమనీయతతదివ్యవల్లకి స్వనసరఃప్లవమాన నమ్ముదములొ ?
 పరివృతాంబరయుతాంభః పూర్ణవర్షాభసంభూత చంచలాసంభ్రమములొ ?
 మందపవమాన చలనసంపదలొ ? లవణి - .
 మాచ్ఛకుసుమాళిసుమధూళికామృతములొ ?
 కనులకును దోచి యంతలోననె యదృశ్య
 మైన త్వత్పాదయుగళియో? ప్రాణనాథ !

చిరతపఃఫలమునే చేతి కందించి యంతనె తీవ్రగతి లాగుకొనినయట్లు ;
 సుందరాంబరచుంచి నంద సౌభాగ్యమందుండి నేలకు పడద్రోసినట్లు ;
 తులలేని దివ్యకాంతుల నొక్కసారి చూపించి కన్నులను మూయించినట్లు,
 దరిగానరాని సాగరమధ్యదేశాన విడిచి పల్కాడక వెడలినట్లు,
 సుంత కన్పించి యెంతయో సంతసమిడి-అంతలోననె యదృశ్యమై వసంత
 శోభవెంటనె తైశిరశూన్యదుస్థి-తియును నాయెడ గూర్చితే ? దేవదేవ !

యాజువల్క్యేడు - శుక్లయజుస్సు

= శ్రీ ఆఖండం సీతారామశాస్త్రి =

శ్రీయోగింద్రుని పేరు చాలమంది విన్నవ
గొంతమంది నీరి చరిత్ర తెలియమని నీతడు
గురునితో గలహించినప్పుడు వేదబ్రాహ్మ్య డయ్యెనని
యు, నీతడు నూర్వ్యునిగూర్చి తపంబొనర్చ వాదియ్యడు
ప్రత్యక్షమై తన బొకబొట నుండుట కవకాళము
లేదని తన రథముపై నూర్చుండబెట్టుకొని వేదము
చెప్పెననియు, నా రథధర్మచే నాత బొకటి జెప్ప
నీత బొకటి గ్రహించె ననియు, నందుచేతనే యీ
వేదమున కిట్టి స్థిర స్వరములు వచ్చె ననియు కొంద
ఆపారుపేయమగు వేదమును విమర్శింపగా వారికి
బ్రత్యేకసమాధాన విచ్చుట కవకాళము లేకపోవుటయే
కాక సార్వజనీనముగా నుపయోగించు నను నుద్దేశ
ముతో నీ చిన్నవ్యాసమున నీవిషయమును సంగ్రహ
ముగ బొందుపరచెదను.

యజ్ఞ కల్పాని కుమారు డగు యాజ్ఞ కల్పానికు
కార్తికశుద్ధ ద్వాదశినాడు జననమొందెను.

“క్షాత్రే మాసి సితే యతు రవిదిశే లగ్నే
ధనుష్కే తథా”—యజ్ఞ స్య కల్పః వక్త=యజ్ఞ
కల్పః; తస్మాత్తస్య యాజ్ఞ కల్పః. దైవరాతి రిత్య
ర్థః (కంకరాచార్య కృత బృహదారణ్యక భాష్యము,
౧ అధ్యాయ-౪ కండ్లిక-౩ బ్రాహ్మణము).

యాజ్ఞ కల్పానికు దండ్రీ సకాలమున నుప
నయనము జేసి యొకనాడు కుమారుని బిలిచి “శేను
మారుసలి నగుటచే నీవు బ్రహ్మోపదేశము చేయుట
దక్క నిన్ను సర్వవేదవిదునిగా జేయ కత్తి లేవంటిని
గాన నీవు ఋగాదివేదముల జరుపుటకు బాష్క
లాదుల కడకు బో” మృతెను. అతడు మాతా
పితరుల యనుమతిని బాష్కలునియొద్ద ఋగ్వేద
మును జదివెను. “పారాశరీం తృతీయాంతు యాజ్ఞ
కల్ప మథాపరామ్” (బ్రహ్మండపురాణము, పూర్వ.
౩ అధ్యాయ), పిమ్మట సామవేదమును జైమినియొద్ద జది

వెను. “సామ్నాం సమాప్రళః కాఖాం జైమినే స్వీయ
కార సః” (చి. యా. ౩ అధ్యాయ) అట్లే ఉద్దాలకుని
యొద్ద నభర్యవేదమును జదివెను.

“After being invested with the sacred
thread Yaznavalkya studied the Rigveda un-
der Bashkala, the Sama and Adharva ve-
das under Jaimini and Aruni (Uddalaka)”
—P. B. Joshi.

ఆరుణి యను వామాంతరము గల యుద్దాలకు
నియొద్ద వేదాధ్యయనకాలముననే శుక్లకావ్యమున
మంత్రోదకము జల్లిన నది చిగుర్చునట్టి మంత్రములను
గూడ జేర్చుకొనెను.

“తగ్ హైత ముద్దాలక ఆరుణి ర్వాజసశేయా
య యాజ్ఞ కల్పాని యాంతేవాసిస ఉక్త్వావాచాపి
యవీరం శుష్కే స్థానో నిషించే జ్ఞాయేరభ్యాఖాః
వరోహేయో పలాకా ఇతి” (శ్రీరంధ్రము ౧౭-౬-౪-౭)

ఇట్లు ఋక్ సామాధర్యవేద పతవామాంతరమున
యాగములు చేయుటయే ప్రధానముగా నుండిన యీ
కాలమున యజుర్వేదమును జరుగ మేనమామయగు
విదగ్ధకాకల్యునొద్దకు బోయెను. ఈ విదగ్ధకాకల్యునకే
వై శంపాయను డనియు వామాంతరము గలదు. పాత
ములు చెప్పటలో మిగుల జేర్చుగలవాడుగాన నీతనికి
విదగ్ధకాకల్యు డనుపేరు గలిగెను. యజుర్వేదమునకు
యజ్ఞమునందే ప్రయోజనము. అట్లే ఋగ్వేదమునకు
శంసనము, సామవేదమునకు స్తోత్రము, అభర్యవేద
మునకు జపమును ప్రయోజనము.

“యజేత మృగ్మిః శంసంతి, యజార్చి ర్యజంతి,
సామభి స్తువంతి, త్యభర్యభి ర్జప్వంతి” (కాతక. సం.
౪-౭).

కాకల్యుడు వర్ధమానపురమును బాలించు
మార్గవంశప్రసూకు డగు నుపేయనుకు బురోహితు
డుగా నుండెను.

"వకార సతదా విద్రు
పారోహిత్యం మహిపతే,
సూర్యవంశే ప్రమాతస్య
సుప్రియస్య మహాత్మనః"

(స్కాంధ. నాగ. ౧౨ అధ్యాయం.)

సుప్రియుడు దుర్యోధనానక్తుడగుటచే శరీరాశోగ్యమును గోలుపోయి కొంతకాలమునకు మహావ్యాధిగ్రస్తుడయ్యెను. అతడు గురువగు కాకల్యునొద్దకు వచ్చి "తా ముపదేశించు నీతిమార్గము దర్శన జరించుటచే నా కీచేటు మూడినది. తా మెన్నైన నా కీవ్యాధి తొలగు నుపాయ మూహించి రక్షింపు" డనగా కాకల్యుడాలొందించి "మహావృక్షములవలన గానుపించని ఫలము కాంతిక మొనర్చుటవలన నచిరకాలములో గానుపించు" నని చెప్పి, శిష్యుల సందర విలిది దినమున కొక్కరుచొప్పున కాంతిక మొనర్చి రాజునకు దీర్ఘమాయు డనగా నంద రంగీకరించి యూరకుండిరిగాని యాజ్ఞవల్క్యుడుమాత్ర మూరకుండక "గురువర్యా! యుక్తాయుక్తముల నెఱుగక వర్తించువారియొడ నెట్లు మెలగవలయునో తామే నెలవీయు" డన "నట్టివారల నజ్ఞులుగ నెంచి 'ఇక వారిచెంతకు బోను' అని శపథముచేయుటయే" యని చెప్పెను. దాని కంగీకరించి యూరకుండెను.

ఇట్లు కొంతకాల మగునప్పటికి యాజ్ఞవల్క్యుడు మంత్రోదకము నీయవలసిన రోజు రాగా నాతడు యథాశాస్త్రముగ కాంతిక మొనర్చి తీర్థమును రాజునొద్దకు గొంపోయి "మహారాజా! మంత్రోదకమును దీసికొను" మనగా నిష్టాగరిష్ఠులగు విప్రమాణవకుల మంత్రోదకమే నావ్యాధినివారకము కానప్పడు బాహ్యవేదము గల నీమంత్రోదకమా నన్ను నీగోసునిగా జేయునది? అయినను నీమంత్రోదకప్రభావమును జూతము, ఈ యెండుకట్టపై బోయు" మన నాతడు "దివం మాతేభీః" (కాణ్య. సం. ౫-౧౦-౪) అను మంత్రము నుచ్చరించి యాతీర్థము నానుష్కృత్యముపై బోసి గురునన్నిధి కేగి పృత్రాంతము సంతయు చెప్పెను.

ఇచట రాజునింట నా మంత్రోదక ప్రభావ

ముచే నాయెండుకట్ట విగిర్చి కొమ్ములు గలిగి యుండెను. అప్పుడు రాజు మంత్రోదక ప్రభావమును చెలిసికొని "యాహా, యాతీర్థోదకపానముచే నావ్యాధి నిర్మూలమై యుండెడిది. తెలివినూలినవాడనై యాతని బరిపాసించితి"నని వగచెను. "అయినను మన కాకల్యుని శిష్యుడేగదా? తిరిగి తీసికొని రమ్మనముని కోరెదను" అనుకొని వార్తనంపెను. కాని యాజ్ఞవల్క్యుడు నిరాకరించెను. గురువు స్వయముగా జెప్పినను "తను రాజుడు చేయుమనిన రీతిని శపథమొనర్చితినిగాన నే బోవుటకు వలనుపడ"దనెను. ఎన్ని జెప్పినను వివకుండిన కాకల్యుడు వినుచుండెంది "నాకడ నర్థమిందిన జేదము నిచ్చి చెడెలు" మన నాతడు తన యోగసామర్థ్యముచే నాజేదమును మూర్తిమంతముగ జేసి క్రక్కెను. దానిని కాకల్యుశిష్యులు తిత్తిరిపములై ధక్షించిరి.

వైవిధ్యమున ప్రామాణ్యములు చాల యున్నను నిచట గ్రంథవిస్తర భీతిచే నొకటి రెంటినిమాత్ర మిచ్చుచుంటిని.

"యోగసామర్థ్యతో విద్యాం

మూర్తిం కృత్యావమత్రదా,

అస్య తిత్తిరియో భూత్యా

కిందిత్కించి దధక్షయన్"

(విద్యారణ్యకృత కాణ్యమంత్రభాష్యము)

ఇట్లే భాగవతమున ౧౨-వ స్కంధమున ౬-వ అధ్యాయమునను, విష్ణుపురాణమున ౩ అం. ౫-వ అధ్యాయమునను, స్కాంధ పురాణ కౌళికా ఖండమున ౧౭-వ అధ్యాయమునను, బాహులసంహితలో ౧-వ అధ్యాయమునను, బ్రహ్మాండ పురాణమున ౩౪-వ అధ్యాయమునను గానుపించుచున్నది.

దీనినే మఱియొకవిధముగ గూడ జెప్పెదరు. తిత్తిరి యను ఋషిదేవతపృథకులచే నీ సంహితకు తెత్తిరియసంహిత యని పేరు గలిగనందురు. కాని "నూ. తిత్తిరి వరతంతు ఖండికోభాచ్చుడ" (౪-౩-౧౦౨)—తిత్తిరి శిబ్దము గల యీ నూత్రమునకు మహాభాష్యము లేదనియు, నాభాష్యమున "తిత్తిరిజా ప్రాక్తాః శ్లోకాః" అనియే యున్నది కాని యెందును ఛందస్సునకు సంబంధించి యుండలే

దనియు, నందుచే బలంబలికి విమ్మట నెవరో యీ
నూత్రమును గల్పించి రనియు నెప్పుడు ఉదాహరణ
ములతో జూపెను.

అట్లు యాజ్ఞవల్క్యుడు కాకల్య గృహ
మును వదలి వచ్చునపు డా కాకల్యునితో "నీ
వేదము బుద్ధిమాంద్యము గలిగించునదియు, బూర్వోత్త
రాంగ రహితమును, నవ్యవస్థితము నైయున్న"
దని ధిక్కరించి పలికి, క్రక్కినదానిని మరల
జూచుటకైనను సహించునట్లే నీకడ జదివిన యజుస్సు
లను స్మరణమునకైనను రానీయ ననియు, నింతకంటె
సర్వవిధముల నధికముగ వేదమును బడసెదననియు
చెప్పి యాదిత్యోపాసనము గావించి కర్మబ్రహ్మవిద్యలు
సక్రమముగా నుండునట్టి శుక్ల యజుర్వేదమును ప్రకా
శింప జేసెనని చెప్పుదురు. కథల మాట యెట్లున్నను
యాజ్ఞవల్క్యుడు వైశంపాయనునితో ద్వేషించి
పోయి మఱియొక యజుర్వేదమును ప్రకాశింపజేసిన
తరువాతనేకదా యజుర్వేదము శుక్ల యజుర్వేద మనియు,
కృష్ణ యజుర్వేద మనియు రెండువిధము లయ్యెను.

యాజ్ఞవల్క్యుడు శుక్ల యజుర్వేదమును నూ
ర్యునివలన బొందినట్లేకండి ప్రమాణములవలన దలియు
చున్నది:

"మయాదిత్య దవాప్రాని
యజాంషి మిథిలాధిప !
ప్రీతేన చాహం విభునా
నూర్యో నోక్త ప్రదానఘ !
వరం వృణీష్య విప్రర్షే
యదిష్టం తే నుదుర్లభమ్
తతః ప్రణమ్య శిరసా
మయోక్త ప్రపతాంవరః
యజాంషి నోపయుక్తాని
క్షీప్ర మిచ్ఛామి వేదితుమ్
తతో మాం భగవా నాహ
వికరిష్యామి తే ద్విజ
సరస్వతీహ వాగ్మూతా
శరీరం తే ప్రవేశ్యతి
తతో మా మాహ భగవా
నాస్యం స్యం వివృతం కురు

వివృతంచ తతో మేఽస్యం
ప్రవిష్టావ సరస్వతీ
తతో విదహ్యామానోహం
ప్రవిష్టోఽథ ప్రదానఘ
తతో విదహ్యామానం మా
యవాచ భగవాన్ రవిః
మహూర్తం సహ్యాతాం దాహ
ప్రతి శ్రీతీర్థవివృతి
శ్రీతీర్థాతంచ మాం దృష్త్వా
భగవా నాహ భాస్కరః
ప్రతిభాస్యతి తే వేదః
సభిలః పోత్తరో ద్విజ
కృష్ణం శతవధంవైవ
ప్రణేష్యసి ద్విజర్షభ !
(భార. కాం. 3. 33 అధ్యాయం)

"స త్వప్రధానం శుక్లాశ్శ్యం
యజురూపం నువిస్తరమ్
శబ్దబ్రహ్మయం వేదం
సత్కర్మబ్రహ్మనాచకమ్
మని మధ్యాపయామాన
ప్రథమం సవితా స్యయమ్"
(స్కాంద. సవత్కు. సం. ౫ అధ్యాయం)

"యాజ్ఞవల్క్య ప్రదా నూర్య
మారాధ్యాస్మా దధితవాన్
వృణవస్థిత ప్రకరణం
యజః శుక్లం తదీర్యతే."
(విద్యారణ్యకృత క్రాంత్యసంహితాభాష్యము)
శంకరభాష్యము — "తానీమాని శుక్లానీతి =
అవ్యామిత్రాణి బ్రాహ్మణేన. అభవా, అయాతయామా
నీమాని యజాంషి. తాని శుక్లాని. శుద్ధానీతి యావత్"
"బుద్ధివైర్మల్యహేతు ర్య
త్తద్విజః శుక్ల మీరితమ్"
(వేదతత్త్వ నిరూపణము, ౧౪ పే.)

ఇట్లు యాజ్ఞవల్క్యుడు నూర్యునివలన బొందిన
వేదమును బ్రథమమున గణ్యు డను శిష్యున కుపదేశిం
చెను. విమ్మట మఱికొంతమంది కుపదేశించెను. ప్రథమ
శిష్యు డగు కణ్యుని కాకుటె తెందినవా రగుటచే నీకాళి
యులకు బ్రథమకాళియు లనియు, కాణ్యయులనియు

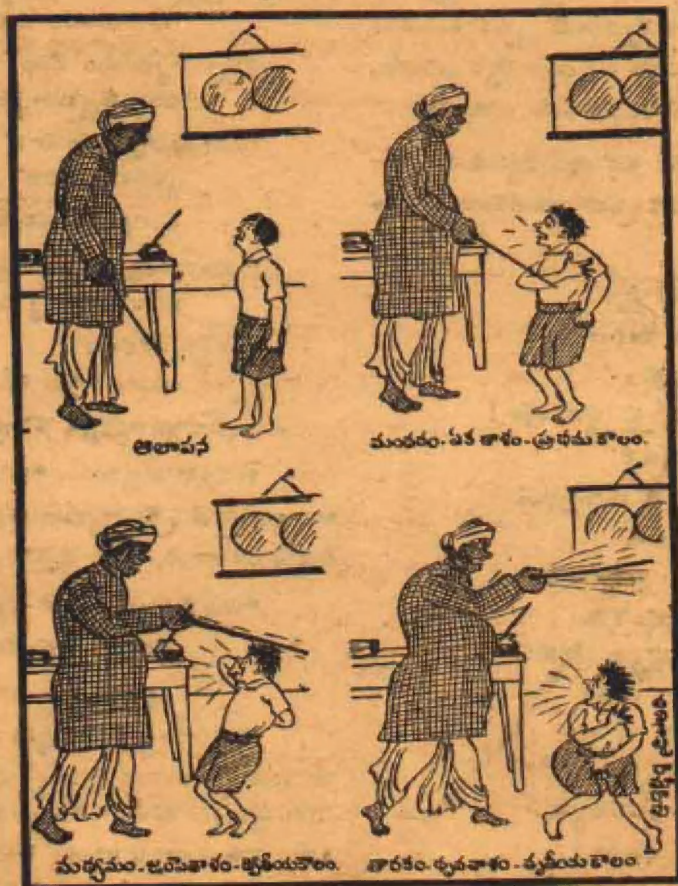

లేరు గలిగెను. శుక్ల యజుర్వేద బ్రాహ్మణమునకే శత పథ బ్రాహ్మణ మని పేరు. అవగా నూటపాటు గణాంకములు గలది. శత (నూలు), పథ (పాలుగు). ఈ బ్రాహ్మణమునందు పాశ్చాత్యులకు గూడ గౌరవ మున్నది.

"I now turn to the Brahmana of the White Yazus ie. Satapatha Brahmana which from its compass and contents undoubtedly occupies the most significant and important position of all the Brahmanas" (p. 116-117)—Veber.

పిమ్మట యజ్ఞ కల్పవృక్షము కొన్ని క్రతువుల జేయుచుట, ఈశానితో వాడమొనర్చి కాకల్యాదులు జనకపథలో నోడిపోవుట, గార్హి యను యోగిని యీశాని మహాత్మ్యమును బొగడుట, జనకగురుత్వము, వీరి వివాహము, తురీయాశ్రమస్వీకారము మున్నగునవి శతపథమునందే వివరింపబడుటచే నిచ్చట వ్రాయబడ లేదు. వైవశ్వివ కౌరణములనుబట్టి యజ్ఞ కల్పవృక్షము వేదవసు నానంతరము వేదరహితు డగుట గాని, నూర్వ్యురథముపై గూరుచుండి యాత డొకటి చెప్పిన నీత డొకటి గ్రహించుట గాని జరుగ లేదని నుద్దితములు.

“సంగీతసాహిత్యనామక విద్యాయుగళంబు”

జా న కి

= ' స ము ద్రు డు ' =

చెలులు తమంత తాము తమ సిగ్గుల వెన్నెలనిగ్గుతో కలం
తలను గులాబిపూల లలితమ్మగు నన్నని కమ్మతావిలో
పోలిపిన మాటపోడుముల పోకిరిచక్కిలిగింత నీయొడల్
పులకలుబొందగా పసిడిబుగ్గల సొట్టలు జాజావారగన్.

పదనుకు వచ్చియున్న యెలప్రాయపు పచ్చని కోర్కిపచ్చికన్
మెదలెడి గోరువెచ్చ సుతిమెత్తనిభావము గొల్లభామయై
అదగుచు గంతులేయ మనసార వచింప తలంచు మాట లా
కదలని మోవిపై ప్రిదుల గాలికి చీలిన మబ్బుతున్నలై.

అంచుల పొంగి పొర్ల పొగలార్చగ నుంచిన శీఘమాధురుల్
మంచులతోడ మిశ్రితములా యనుచున్, కడ జాయలేక, పో
నెంచక, శైత్యతీవ్రత సహించగలేక, వడంకుతారక్ర
మ్మించుల మించు చూపుల తమిన్ వెలిజేయక దాపలేకయున్.

ఆ రమణీయసాధశిఖరాగ్రమునన్ నిలుచుండి, ఏవియో
కూరిమిమల్లెపువ్వులను కువ్వలుకువ్వలుగాగ రువ్వినా
వో, రజతంబుతోడ తెరువుక నగిషీపనిజేసినావో ఏ
మో రచియించినావు తెలిపూతలు దాగని మూగనవ్వులన్.

నీనయనాంచలాల రమణీయములై అలరించుచున్ జయం
జా నిక పోయిరమ్మను సుహాసమరీచులు గోచరించె, ఈ
శానుని వింటిచేవను బజారుల బెట్టగబోవు రాముపై
జానకి దేవి మెల్ల వెదజల్లిన చల్లని పిల్లనవ్వులై.

ఈ నరలోకమంతటికి ఏనె నియంత నటంచు సౌమనో
మానవతీకటాక్షసుమమాల్యపరిష్కృతకంఠుడౌ మరు
త్వానుడ నైతి నంచు, వితతత్రిజగత్పతినేలు విష్ణువే
నే నయితంచు నమ్మితిని నమ్మిని నీవు ననుం గనుంగొనన్.

ఆ చిరునవ్వులం దెదియో, అందము మార్దవమున్ మహాత్వమున్
 ఆ చిరుగాజనవ్వడుల నద్భుతమా పరిణీతిగీతముల్
 దోచెను నాకు నాచెవులలో మధురమ్ముగ మారుమ్రోగె ఆ
 లోచన లేనా పైకెగసె రోదసి గీదసి వ్రక్కలించుచున్.

రామము లేక ఏకలలు రాముని భావనవెంట నంటెనో
 వేమరు లవ్వయే నను వివేకవిదూరుని చేసె; కాని శ్రీ
 రాముని ప్రేమ సార్థకత రాజలే; మామక మాయె వమ్ము హా
 ఏమిది యన్న నాతలపులే మిగిలెన్ ప్రణయావశిష్టమై.

అందముచిందు ఆ స్మితదృగంచలముల్ ఎట బోయెనంచు ఇం
 దందని లేక నే వెదకులాడితి నర్వమహిష్ఠలంబు, నా
 కెందును కానరాక, ఎటు లేగెనో, ఏయెక మాయమాయెనో,
 పొందెనో నిండుచందురుని, పోయెనో రిక్కల పెక్కిరింపగన్.

మాయని ఈరహోవిరహమార్గములంబడి పోవపోవ ఏ
 దోయొకనాటికేని ఇటనో అటనో నిను కానలేన 'బా
 నీ'యనలేన యన్న ఒకటే ఒకటే ఒక ఆశమాత్రమే
 నాయెద నాకృశించు లలనా ధ్రువమై ధ్రువతారతిరునన్.

జీవయాత్ర

= శ్రీ యస్. ధనపాల్ =

వజ్రలగ్న :: :

= శ్రీ పుట్టవర్తి నారాయణాచార్యులు =

'వజ్రలగ్న' కూడ గాథాసప్తకలివంటి యొక సంకలిత కావ్యము. దీనియందలి భావయు దానియందు వలెనే మహారాష్ట్రము. దీని సంకలనకర్త జయవల్లభుడు. ఇతడు క్యేతాంబరకాళికు జెందిన జైనుడు. కాలము తెలియదు. ఈ 'వజ్రలగ్న'కే 'జయవల్లభ' మని యు మారు పేరు¹. ఈ కావ్యమునందు నలువది యెనిమిది పద్యము లున్నవి. దాదాపు ఏడువందల శ్లోకములు. కవి యీ సంకలన మొనర్చువాటికి హాలుని 'సప్తకలి' ప్రసిద్ధముగా నుండినది. అందుచే నీతడు గాథాసప్తకలి కూడ నొకవడిగా నుండుననియుండును. ఈ గ్రంథము నకు వ్యాఖ్యాత రత్న జేవుడు. ఇతని కాలము విశ్రమ కాలపు ౧౩౮౩.

'వజ్రలగ్న'లోని సంకలనములలో 'గౌడవహు' లోని శ్లోకములు కొన్ని యున్నవి. సప్తకలిలోనివి కూడ కొన్నికలవు. సప్తకలిలోని ప్రసిద్ధమైన "అమి యం పాషణ్యకవ్యం" అను గాథయు దీనియం దున్నది. సంకలితములనే కవి యేల చేర్చెనో! లేక యిత జేత్రుణి జాచెనో! ఇతరగ్రంథముల కెట్లున్నను గాథాసప్తకలికి మాత్ర మనేకములగు పాతాంతరములు, గ్రంథభేదములు కనబడుచున్నవి. హాలుడు తన సంకలనములం దాయాగ్రంథకర్తల పేరు లొసగివాడు. దానిచే నాటి యెక్కువకవుల నామములు కొన్ని యైనను చెలిసికొన వలగుచున్నది. ఈ గ్రంథమునం దాయవకాశమును లేదు. లేక,

1. "విహితా జయవల్లభం దామ"
2. "వివిహితాయ విరయియాగం
గాహణం వరకులాణి ఘేత్తూణా",
3. "ఏకాశ్ర ప్రస్తావే
యత్ర పశ్యంతే ప్రయర గాథాః.
తత్ఫల వజ్రలగ్నం
వజ్రేతిద పద్ధతి ర్భటితా."
- 4 "సహ్యాయ తివర్గయుం
మయదాగా నుహానియం వోవ్యం"—

ఈతడు ముచ్చవాటి! అచాటువులు, తక్కువలగు కవుల నామములు ప్రసిద్ధములుగా నుండెనో! ఎట్లును చెప్పలేము. మనమతాత్రము నిరాశ తప్పనిపరియైనది. ప్రాకృతములు వ్యావహారికము లగుటచే నేటి వేమన పద్యములవలెనే నీచాటువులు జనసమాహమనం దత్యంతప్రసిద్ధము లైయుండెనేమో! నానిలోకూడ 'వరకులముల'²ను గ్రహించి జయవల్లభుడు సంకలించె నట. ఇక పేరు లెందుకు నూచించును?

తన గ్రంథమునకు 'వజ్రలగ్న'యని పేరుకుటగు జయవల్లభుడు కారణ విూరితి జెప్పెను:

ఏకశ్రే పథావే

జన్మ పడిజ్జంతి పపురగాహానో

తంఖలు వజ్రలగ్నం

వజ్రేతియ పద్ధయీ భటియా³.

గోష్ఠియం దొకానొక ప్రస్తావమునందు పలుకు చాటువులకు 'వజ్రలగ్న'మని పేరట. 'వజ్ర' యనగా పద్ధతి యని జయవల్లభుడే వ్యాఖ్యానించెను. 'లగ్న' లగ్న కబ్బధక మగునా!

హాలుడు, జయవల్లభుడు - వీరిరువు రొనర్చిన కార్య మొకటే యైనను దృష్టలు విభిన్నములు. హాలుడు రాజా; కృంగారప్రియుడు; స్వయముగా కవి. స్థూల దృష్టితో జూచినప్పుడు సప్తకలిలోని సంకలనమున కొక నిర్దిష్టమగు నుద్దేశ్యము లేదని గోచింపను—కొంత చిక్కగ నాలొచించినచో కృంగారమే హాలుని పరదైవత మని లేలును. హాలున 'కేమి? ప్రాకృతమునకే కృంగార ముపాస్యదేవత. జయవల్లభుడు జైనసన్యాసి. కనుక నతనికి ధర్మము ముఖ్యము. తరువాతి వర్గకామములు. అసలు కవిత్వకు మోక్షోపయోగిర్వ మున్నదని మరి యితడు నమ్మెనో లేదో! త్రివర్గములను మాత్రమే చేర్చివాడు. 4 'వజ్రలగ్న'లోని చాటువులను చూచినప్పుడు కామము నాత దానుమంగిలముగనే

వజ్రలగ్న :: :

= శ్రీ పుట్టవర్తి నారాయణాచార్యులు =

‘వజ్రలగ్న’ కూడ గాథాసప్తకతివంటి యొక సంకలిత కావ్యము. దీనియందలి భావయు దానియందు వలెనే మహారాష్ట్రీయ. దీని సంకలనకర్త జయవల్లభుడు. ఇతడు క్యేతాంబరకాళికు జెందిన జైనుడు. కాలము తెలియదు. ఈ ‘వజ్రలగ్న’కే ‘జయవల్లభ’ మని యు నూరుపేరు. ఈ కావ్యమునందు నలువది యెనిమిది పద్యము లున్నవి. దాదాపు ఏడునూరుల స్లోకములు. కవి యీ సంకలన మొనర్చువాటికి హేలుని ‘సప్తకతి’ ప్రసిద్ధముగా నుండినది. అందుచే నీతడు గాథాసప్తకతి కూడ జాతవడిగా నుంచుకొనియుండును. ఈ గ్రంథము నకు వ్యాఖ్యాకర్త రత్న జేవుడు. ఇతని కాలము విక్రమ శకపు ౧౩౯౩.

‘వజ్రలగ్న’లోని సంకలనములలో ‘గౌడవహు’ లోని స్లోకములు కొన్ని యున్నవి. సప్తకతిలోనిది కూడ కొన్నికలవు. సప్తకతిలోని ప్రసిద్ధమైన “అమియం పాఞ్చయోగవ్యం” అను గాథయు దీనియందున్నది. సంకలితములనే కవి యేల చేర్చినా! లేక యాత జేత్రతి జానెనో! ఇతరగ్రంథముల కెట్లున్నను గాథాసప్తకతికి మాత్ర మనేకములగు పాతాంతరములు, గ్రంథభేదములు కనబడుచున్నవి. హేలుడు తన సంకలనములందు యాగ్రంథకర్తల పేరు లొసగినాడు. దానిచే నాటి యజ్ఞాతకవుల నామములు కొన్ని యైనను దెలిసికొన వీలగుచున్నది. ఈ గ్రంథమునందు దాయవకాశమును లేదు. లేక,

1. “విహితా జయవల్లహం నామ”
2. “వినివాకయి విరయియాగం
గాహాగం వరకులాటి ఘేహూనా”,
3. “ఏకాశే ప్రస్తావే
యత్ర పశ్యంతే ప్రయర గాథాః.
తత్తల వజ్రలగ్నం
వజ్రేతివ పద్ధతి ర్భటితా.”

4 “సహ్యయి తివగ్గభయం
నుయదాగ నుహానియం వోచ్చం”—

ఈతడు కూర్చునాటి! అచాటువులు, తత్కర్తలగు కవుల నామములు ప్రసిద్ధములుగా నుండెనో! ఎట్లును చెప్పలేము. మనకుమాత్రము నిరాశ తప్పనిపరియైనది. ప్రాకృతములు వ్యావహారికము లగుటచే నేటి నేమన పద్యములనలెనే నీచాటువులు జనసమాహమునందర్బంతప్రసిద్ధము లైయుండెనేమో! వానిలోకూడ ‘వరకులముల’²ను గ్రహించి జయవల్లభుడు సంకలించె నట. ఇక పేరు లెందుకు నూచించును?

తన గ్రంథమునకు ‘వజ్రలగ్న’యని పేరిడుటకు జయవల్లభుడు కారణ మిరితి తెప్పెను:

ఏకశ్చే పథావే

జగ్ధ పడిజ్జంతి పవురగాహావో

తంఖలు వజ్రలగ్నం

వజ్రేత్తియ పద్ధయీ భణియా³.

గోష్ఠియం దాకానాక ప్రస్తావమునంగు పలుకు చాటువులకు ‘వజ్రలగ్న’మని పేరట. ‘వజ్ర’ యనగా పద్ధతి యని జయవల్లభుడే వ్యాఖ్యానించెను. ‘లగ్న’ లగ్న శబ్దభవ మగునా!

హేలుడు, జయవల్లభుడు - వీరిరువు రొనర్చిన కార్య మొకపే యైనను దృష్టులు విభిన్నములు. హేలుడు రాజా; కృంగారప్రియుడు; స్వయముగా కవి. స్థూల దృష్టితో జూచినప్పుడు సప్తకతిలోని సంకలనమున కొక నిర్దిష్టమగు సుదృశ్యము లేదని తోచినను—కొంత చిక్కగ నాలొచించినచో కృంగారమే హేలుని పరచైవత మని తేలును. హేలున కేమి? ప్రాకృతమునకే కృంగార ముపాస్య దేవత. జయవల్లభుడు జైనసన్యాసి. కనుక నతనికి ధర్మము ముఖ్యము. తరువాతి వర్గకామములు. ఆసలు కవిత్వకు మోక్షోపయోగిత్వ మున్నదని మరి యాతడు నమ్మినో లేదో! త్రితర్యులను మాత్రమే చేర్చినాడు. 1 ‘వజ్రలగ్న’లోని చాటువులను చూచినప్పుడు కామము నాత దానుపంగికముగనే

చేర్చికొన్న ట్లున్న దంతే. ఇంత పెద్ద గ్రంథములో శృంగారమునుగురించినది మనూ రొక మారణ్లోకము లైనను లేకుండుట కీయభిప్రాయముగాక మరేమందును? తన కావ్యఫలమునుకూడ జయవల్లభుడు—

ఏయం వజ్రాలగ్నం

నవ్వం జో పథయి అవసరమ్మి నయా
పాయయకవ్వకయీ

సో హోయి కిత్తిమంతోయ 5.

అంతేకాని హాయినివలె ప్రాకృతమును జదివినవాడు 'కామకర్తవ్య చింతన'యందు నిశ్చలు డగునని చెప్పలేదు. కనుక ఈసంకలనము ప్రాకృతభాషాకర్తవ్యమునకు ఏకదర్పణము కాకున్నను, నాటి జనుల యాచార

(ధర్మాది త్రివర్గయుతం

నుజవానాం ముఖాషితం వక్ష్యమి)

5. "ఏతం వజ్రాలగ్నం

పర్యం యః పకతి అవసరే సదా,

ప్రాకృత కావ్యకవి

స్మ ధవతి కీర్తిమావపి"

6. "అర్ధాక్షరధాతితాని

నూనం సవిలాస ముగ్ధ హసితాని,

అర్ధాక్షిప్రశీతాని

గాథాభిర్వివా నజ్ఞాయంతే."

7. "చింతామందరమంధార

మంధియే విశ్లేరమ్మి అథాహే

ఉప్పజ్జంతి కయీహేయ

యసాయతే కవ్యరయదాయం."

(చింతామందర మంధార

మధిలే విస్తారే అస్తామే

ఉత్పద్యంతే కవిప్రాదయ

సాగరే కావ్యరత్నాని.)

8. (రత్నోజ్జ్వలపదకోధం

రత్నావ్యం యత్రైవయతి ప్రతిపత్తిం,

పురుషాయమానవిలాసిని

రశనదామేవ రసంతం)

స్వభావములను, వారి లీలికములలోని లాలిత్యమును గ్రహించుటకు కొంతవఱకు తోడుపడు ననుటలో సందేహము లేదు. ఒక కవి యన్నాడు చూడుడు.

అద్భుత భణియూయిం

ణూణం సవిలాసముద్ధహసి యాయ్విం

అద్భచ్చిపెచ్చియాయ్విం

గాహాహే విణాణ నిజజ్జంతి.6

నుండదులయొక్క యర్ధాక్షరధాతికములు, సవిలాసముగ్ధహసితములు, అర్ధాక్షిప్రశీతములును గాథలు లేక లేలియవట. అనగా ప్రాకృత కవుల చాటువులలో శృంగారమునకే పార్వతౌమత్వము. వారి చాటువులును సంస్కృత కవిత్వము వలె కాస్త్రపుమర్కాదలతో, పాండిత్య బలముతో నడచునవి కావు. మరి "చింతామంధరమంధిత మను విస్తరమైన కవిప్రాదయ సాగరమునందు బుట్టు రత్నములు." 7 ప్రాకృత సంస్కృత కవుల ధ్యేయమునందలి విభిన్నత ఈక్రింది శ్లోకములను పోల్చిచూచినప్పుడు మరింత స్పష్టముగా కనబడును.

కిం కవేః తేన కావ్యేన

కిం కాండేన ధనుష్మతాం,

పరస్య హృదయే లగ్నం

నఘూర్ణ యతి యచ్చిరః.

ప్రాకృతచాటువు:—

రయణుజ్జలపయసోహం

తంతవ్వం జం తవేయి పడివల్లిం

పురిసాయంతవిలాసిణి

రనణాదామమ్మివ రసంతంకి.

సంస్కృతశ్లోకమునందు పాండిత్యబల మున్నది. ప్రాకృతచాటువునిండ హృదయమే. అప్రాకృతకవి ఉపమానములలోని తీసి, అతీసిలోని మనసు సంస్కృతమున లేదు. ఆ ఉపమానము వారి లోకకావలయందలి చాపల్యమునకు జయధ్వజమువలె మున్నది. ఆ ప్రాకృత కవుల దృష్టిలో కావ్యమునకును, ప్రేమకును భేదమే

లేదు. 9 అవగా, శృంగారము వారి జీవితములయం దంత యోగప్రాత మన్నమాట. వైచాతువుకన్నను నింకను మెఱుగైన చాటు నింకొక టున్నది. చూడుడు:

ఛన్నం ధమ్మం, పయదం
చ పోరిసం, పరకలత్త వంచణయం,
గంజణరహిన్ జమ్మో
రాధాయిత్రాణ సంపదయి¹⁰.

అవగా, ప్రాకృతకవుల దృష్టిలో ఛన్నముగా ధర్మమును పాధించుకొను నిష్టాపిలువకును, పరకళితములను వంచించి గుఱించు పుణ్యాత్ముడైన భోగిని ఆవగించుకొన్న ఛేదము లేదన్నమాట. వారి చాపల్యమునకు హద్దులే లేవు. వారనుభవించిన గుఱములోని లాభిత్వమునకు, వై విధ్యమునకుకూడ హద్దులు లేవు. జయవల్లభునివంటి సన్యాసికీకూడ ప్రాకృత కావ్య పరిచయముచే—ధర్మమునం దంతగా దనకు పట్టుదల యున్నను దన కావ్యమునందు గురతపద్ధతి నొకదానినే చేర్చు బుద్ధి పుట్టినది. వారి శృంగారమునకు మరుగులు లేవు; ఉపకరణములు లేవు. ప్రాకృతకవులు ప్రకృతి

పెంచిన విడ్డబు. వారి విలాసములు, ఈర్ష్యామానములు అన్నియు ప్రకృతిని చూచి నేర్చుకొన్నవే. ప్రకృతి నుండి వారిని విడదీయ యత్నించినచో సాధ్యము కాదు. ప్రకృతి లేక వారు లేనేలేరు.

ప్రాకృతకవులు ప్రకృతిని ప్రేమించినవిధము అసాధారణ మైనది. అకు వాకులో, పూవు పూవులో జీవితమును, ప్రేమను దర్శించిన పుణ్యులు వారు. ఆ రథణ లలితములను నెమలిపురులు చెక్కుకొని పోవు కుబరకాంతలు, మానమాణిక్యమును విడువ వీలు లేక కన్నీరు పెట్టు పొరితాంగన, ప్రియరాత్రిని తలచు కొని వొండముతో నెత్తికొన్న కిపలయకబళమును దినక నిశ్చల స్థితి మైనవనగజము, పల్లకిలత పరిముష్టిత క్షురమైన వింధ్యపర్వతము ప్రాకృతకవులు మహాతపస్సు చేసి కవిత్వలోకమునకు దించుకొన్న వస్తువులు. వింధ్యపర్వతము వారి యింటిదేవత. ప్రాకృతకవనము నందలి స్త్రీలకు కాగమలకర్ణ మెక్కుత గ్రియమైనది. అట్లే 'కామ' యను పదముగూడ. ప్రాకృత సహృదయైట్టున్నచో చూడుడు:

మగ్గమ్మియ అలహంతో
హరోపీణుణ్ణయాణ ధణయాణం
ఉబ్బింబో భమి ఇరే
జపుణానయి ఫేణ పుంజోవ్వ.¹¹

ఆ మెళిరము నల్లనిది. పయోధరము లున్నతములు. ఆ నల్లని ప్రసములపై తెల్లని పోరము కదలుచున్నప్పుడు యమునానదీ ఫేనపుంజమువలెకాక మరెట్లు లుండును ?

వికలితములై కాలవాహినిలో కలసిపోవుచున్న ప్రాకృత గాథలకు స్వరూపమిచ్చిన జయవల్లభుడు మహాభక్తుడు. మరి వానిని చదివువారు ?

పాథయకవ్వస్సు నమో
పాయియకవ్వంచ ణిమ్మియం జేణ
తాహించియ ఫణమామో
పథిపూణయ జేవియాణంతి.¹²
వారి కదే తగిన పురస్కృతి.

9. "జం గుణుణావయి సీసం
కవ్వం పెమ్మంచ కిం లేన"
(యన్నపూర్ణయితే కిర్లం
కావ్యం ప్రేమ చ కిం లేన)
10. "ఛన్నోధర్మః ప్రకటం
చ పోరవం పరకళిత్ర వంచనమ్,
కలంకరహితమోజః
ధవార్మగాం సంపద్యతే"
11. "మార్గమేవాలభిమానః
హరో పీకొన్నతయోః ప్రసయోః
భిత్తోధ్రమకుర్గరసి
యమునానదీ ఫేనపుంజఇవ."
12. "ప్రాకృతకావ్యాయ నమః
ప్రాకృతకావ్యంచ నిర్మితం యేన,
తేభ్య ఏవ ప్రణమామః
పతిరుంచ యేభివాసంతి."

నాణ్యము, బరువు, చౌకధరలకు

రోషన్ సబ్బులనే తప్పక వాడుడు.

రోజ్ - ది

రా క్షి

కార్బలిక్ 36%

పోర్ యేజంట్ :-

ఆర్. ఎన్. రాజ్,

43, బందరుపేథి, మద్రాసు.

డా॥ శ్రీపాదకృష్ణమూర్తిశాస్త్రి
డి సన్సు, రాజమండ్రి.

ప్రకటన

జ్వేషధములను తయారు చేయు
దినుసులన్నిటికిని ధరలు విపరీత
ముగ పెరిగిపోయినవి. అందుచే
మేముకూడ కొన్ని మందులకు ధర
లను కొద్దిగ హెచ్చింపవలసి వచ్చినది.
మరియు జనరలుగ ఇచ్చుచున్న రెండు
అణాలు కమిషనును కూడ తగ్గించడ
మైనది. గాన ఈవిషయము అందర
కును తెలియపర్చడమైనది.

ఇట్లు,

డాక్టర్ శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి.

ఆర్థరసాయనశాల
మక్త్యాల, కృష్ణా

నవంబరు 1925

ప్రశస్తాయర్థదోషధముల
మనలయము. వేమందుకావ
లసిననుమానువ్రాయుదు.
సమృద్ధిమైనవిలభింపగలవు

ఆయుర్వేదభూషా
వేదూరీ శంకరశాస్త్రి
CONSULTING PHYSICIAN

భీమఖండము - శ్రీనాథుడు

= శ్రీ కొన్నిది రామం =

పలుకుపలుకునా రసాన్ని ఒలికించి, ముద్దులుమాట కట్టెట్టు ముచ్చటైన సరళిలో కావ్యాన్ని రచించిన మహాకవి శ్రీనాథుడు. బతుకుబాటలో మతి రీలన్నీ బాగ్రతగా పరిశీలించి, సీమాచలక్షేత్ర సందర్శనానికి వచ్చిన నియోగిభామ మొదలు పల్నాటిసీమ లో చవిచూసిన జొన్నకూడువరకు అన్నీకూడా యాయన కవితాసామగ్రిగా పరిగణించి, వాటిని అతి మనోజ్ఞంగా వర్ణించేడు. విశిష్టపరిభాషంతుడైన పండితుడూ, రచిత పెరిగిన కవి కావడంచేత విద్యబాహుళ్యమనీ, అయిపించిమనీ ప్రసిద్ధిపొందిన కావ్యాన్ని ఆంధ్రంలోకి అనువదించి తన పాండిత్యపటిమను, కవితా నైపుణ్యాన్ని ప్రదర్శించేడు. తీవ్రవిధానంలో వుండే వివిధప్రభుత్వలను అహోదకరంగా నిరూపించడంతో పాటు భక్తిభావాన్నికూడా శ్రీనాథుడు చక్కగా ప్రదర్శించేడు. పోతన శ్రీహరివిష్ణుకథామృతాన్ని తన్మయత్వంతో సరికొద్దనచేసివేస్తే, యీమహాకవి సరమళితుని నుగళకాల్ని భక్తిపారవశ్యంతో వర్ణించి తరించేడు.

గ్రంథ విశిష్టత

అంతే కాదు, తెలుగు సీమలో మహాక్షేత్రమని పేరుపొందిన దక్షిణరామక్షేత్రంయొక్క స్థలపురాణాన్ని తెలుగు భాషలోకి అనువదించి ఆంధ్రులకు మహాపకారం చేసేడు. ఆంధ్రభూమికి త్రిలింగదేశం అనే పేరు వున్నట్లు మొట్టమొదట బ్రహ్మాండ పురాణంలో కనపడుతున్నదని శ్రీ చిలుకూరి వీరభద్రరావు గారు ఆంధ్రదేశచరిత్రలో వ్రాసేరు. బ్రహ్మాండపురాణం వదకొండక శతాబ్దిలో వ్రాయబడిందని పండితుల అభిప్రాయం. కాబట్టి త్రిలింగదేశానికి ఒక సరిపాదంగా వున్న భీమేశ్వరాలయం వదకొండక శతాబ్దికి ముందునంచే లోకుల మన్ననలను పొందుతున్నప్పటికీ, యీక్షేత్రంతాయాకు ప్రతిభను తెలియజేసే

గ్రంథం ఆంధ్రంలో పదిహేనో శతాబ్దివరకు వెలువడలేదు. ఈస్థలపురాణాన్ని అతిస్వార్థంగా ఆంధ్రీకరించిన మహాకవి శ్రీనాథుడు. ఈ ఆంధ్రీకరణం గిరీశలో జరిగివుంటుంది. దీనికి మూలం స్కాందపురాణంలో వుంది.

“ఈభీమేశ్వరస్వామి ప్రస్తుతము రూర్పుగోదా పరిజిల్లా, రామచంద్రపురం తాలూకాకు చెందిన దక్షిణరామమునందు వెలసిన మహాదేవుడు. ఈ దక్షిణరామమునకు ప్రాచీన కావనములందు ‘దాశిరేమి’యను పేరం దెను. ఆ ‘దాశిరేమి’యను దేశీయవాడు పే దక్షిణరామమని సంస్కృత రూపమును దాల్చినది. ఈభీమనాయకుని చాళుక్యవృషసోముడైన భీముడు ప్రతిష్ఠించి, యాదేవునికి తన పేరీడి యచ్చట నొక శివాలయమును నిర్మించెను. ఇది చరిత్రప్రసిద్ధమైన విషయము. అట్టి చరిత్రాత్మకమైన వృత్తాంతమున కొక పురాణమును బుట్టించి, దాశిరేమిని దక్షిణరామముగా మార్చి, దాని కొక క్షేత్రమాహాత్మ్యమును గల్పించి, యాథలమే దక్షిణ సరనాగారమని పరచించి, యచ్చటనే గ్రహరాజున భానుడు వైలాసమునుండి శివుని దీనుకొని వచ్చి, భీమేశ్వరుడను నామముతో నాసామశ్శిఖరుని దక్షిణరామములో బ్రతిష్ఠించె నని యొక పెద్ద పురాణమును మన పూర్వులు గల్పించిరి” అని శ్రీ కందుకూరి ఈశ్వరదత్తు లి. ఏ. గారు వానిశ్ల వారి సమ్మానసంపుటంలో వ్రాసేరు. రమారమి పదక శతాబ్దిలో ఈ భీమేశ్వరస్వామి ఆక్షేత్రంలో ప్రతిష్ఠింపబడివుంటాడని వీరి విశ్వాసం.

సరిక్రొత్త సంప్రదాయం

ప్రాధనికృతరాయాపరిపాకంలో భోగమోక్ష ప్రదమైన యీక్షేత్రమాహాత్మ్యాన్ని తెలిపించి శ్రీనాథుడు తన బంధువైన అన్నయమంత్రికి కృతించేవుడు. అయితే కృతిసాధని శంకవిధనతోపాటు కృతిపతికి

ఏలక అయిన వేమధూపాలుని సంశవర్ణవహుడా యీ గ్రంథంలో కనపడుతుంది. ఇది ఒక విశిష్టమైన సంప్రదాయ మనే చెప్పాలి. ఆవర్ణవలనబట్టి చూస్తే ఆరాజ్యం దేవప్రాప్తాధిక్తివర్ధితులయినదిగా తెలుస్తున్నది. ఆతని కాలంలో బ్రాహ్మణులు దర్శనం బదులుగా వారి వేర్లకు మాణిక్యంనుభవించుకొనుటకు పెట్టుకునే వారుట. బ్రాహ్మణాగ్రహారాల్లో ఎక్కడ చూపివా వెండి, బంగారం సమృద్ధిగా వుండేవిట. సైగా వేమధూపాలుడు పుణ్యక్షేత్రాలలో యెక్కు ధూదావాలు చేసినట్లు యాక్రింది వర్ణించబడి మనకు తెలుస్తున్నది :

“కాంచీ శ్రీగిరి కాళి

పంచారామనిదేవ భవనంబుల వ్రా

యించెను వేమయ్యవలి

లొందితధూదావకాస నాక్షరపంక్తుల్.”

ఈ ప్రభువుకి అమాత్య కేళురుడైన అన్నయ మంత్రి సర్వసమర్థుడు. శివభక్తాగ్రేసరుడు. సర్వ సామ్రాజ్యాధిపతి అయిన అహమదుసేనుకు వేమధూపాలుడు లేఖ వ్రాయవలసివస్తే, పారసీభాషలో ఆ ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలన్నీ అన్నయమంత్రి చేరిపే నాడనీ, ఆ వర్ణపద్ధతులు కన్నులపండుగగా వుండేవనీ శ్రీనాథుడు మెచ్చుకున్నాడు. “అరసీభాష తురుక్కు భాష గజకర్ణాటాంధ్రగాంధార ఘాఠ్జరభాషల్ మళయాళభాష కకభాషసింధుసావీరవి ర్పరభాషల్ కరహాటభాష మరియుం భాషవిశేషంబు లచ్చెరులై వచ్చు నరేటియన్ననికి గోష్ఠీసంప్రయోగంబులక” అని యీకవి వ్రాయబడిన కృతిపతి బహుభాషావిభాగరు డని మనకు తెలుస్తున్నది. కృతిని తప్పించి వస్త్ర సంతానాలు పొందే భాగ్యం యీ అన్నయమంత్రికి కలిగింది. ఆలోటు తీర్చడానికే తన కొక గ్రంథం అంకితం ఇమ్మని యితను శ్రీనాథుని అర్పించేడు. ఇందుకళాధరుడే యిలవేల్పుగా గల కవి యీ స్థల పురాణాన్ని అతనికి అర్పించేడు. ఇందులోనూ ఒక విశేషం వుంది. శివభక్తాగ్రేసరుడైన అన్నయమంత్రి భీమేశ్వరాలయానికి మంటప ప్రాకారాదులను నిర్మించేడు. అవివయంనూడా భీమఖండంలో వున్న యీ దర్శనాచారవల్ల మనకు తెలుస్తున్నది.

“వక్షవాటికయందు దరుణేందుమాలికి

మొగలివాకిట ధామమును రచించె”

“బ్రాహ్మికావప్రగోపుర ప్రాంగణమున సప్తముని సింధుసాపాన సరణీశలన దీర్చ భవనంబు భీమయజ్ఞేతనగర మంత్రిదేవయ యన్నయమాత్యవరుడు”

అన్నయమంత్రికి సీతిననకమైన యీ ఆలయం యొక్క కీర్తి కాశ్యకంగా వుండిపోవా లని శ్రీనాథుడు యీక్షేత్రప్రతిభను వివరించి ఆతనికి కృతియిచ్చినట్లు కనపడుతుంది.

శృంగారరస రక్తిమ

శ్రీనాథమహాకవి శృంగార రసవిపాసి అనినీ, స్త్రీలలో దనినీ అందరూ చెప్పవంటారు. ఈరక్తిమ కృతిపతిలోనూడా వున్నట్లు కనపడుతుంది. కృతిపతిని “పంచారామవధూటీ పంచాస్త్రవిహార కేలి పాంచాలు”డని యీకవి వర్ణించేడు. కృతిలో ప్రధానపాత్ర వహించిన భీమేశ్వరస్వామినినూడా తదనుగుణంగానే చిత్రింపబడ్డాడు. ఘోషక్షేత్రంలో పంచాస్త్రుడ్ని దగ్ధంచేసిన పరమశివుడు యీక్షేత్రంలో సానిత్యాతులతో విహరించేవాడు. మచ్చుకు రెండు వద్యాలు చూడండి :

“ఎవయంగర్దిన మూర్తి భృంగిరిటిగా

నీ, తండుగానీ నిటం

భునిగానీ కయదండ పట్టుకొని సం

భోగేచ్చ నంకేపురాం

గనలం గమ్మ మొలంగి యెప్పురమునం

గన్నేరు కాదారిపా

డైన భీమేమడు సానివాడ కరుగుక

భూద్రప్రకారంబుగక”

“గజవర్మ మెన్నడోకాని నిచ్చలుగట్టు

పసిడికమ్ముల పట్టుపచ్చదంబు

భసిత మెన్నడోకాని ప్రతిదినంబులయందు

మలయజంబు మరంగమదము గూర్చు

నిడుదపాములరాజులొడవు రెన్నడొగాని

ధరియించు కల్లారదామ మెప్పుడు

వెన్నకొ పికాచులనుగాని యెందుముఖుల
వెల్లకాలంబు దలచు భీమేశ్వరుండు”.

భోగమోక్షప్రదమైన తేత్రంలో వెలివేడుగనక
రాగసంబాధుడైనప్పటికీ భీమేశ్వరుడు మాత్రం నిరుప
మానమహిమాపనున్వితుడని యాశ్రయించి పద్మపాదాల
వల్ల వ్యక్తమవుతుంది.

“హోలాహలం బహు నల్లానేరెడిపండు
మిసిమింతుడునుగాక మింగినాడు
వెనుచేరి కొనగోర విసరుహాపను మోము
గండమృతిరివోరె గిల్లివాడు
పంచవన్నీయతోడ బసవవారాయని
వెట్టచిచ్చరకంట బాజ్జీవాడు
మొలుగుగోలారు దుల్ల మృత్యుదేవతనోరు
ధట్టించి యులకాల దన్నువాడు”

భీమఖండంలో కథానిధావాన్ని గురించి ప్రత్యే
కంగా వ్రాయవలసినది యెక్కువగా వుండదు. ఇది
ఫలపురాణంగనక మొదటినుంచి కొనసరహ దక్ష
రామం దక్షిణకాక అనిన్నీ, కాకించే యిదే పుణ్య
తమమైన తేత్రమనిన్నీ, భీమనాయకుడు భక్తులపాలిటి
కల్పవృక్షమనీ వుంటుంది. అయితే మహాకవి అనున
దించేడుగనక ప్రతిపద్యం అతిస్పృహ్యంగా వుంటుంది.

వ్యాసుని భక్తిపరీక్ష

వ్యాసుని భక్తి పరీక్షిద్దామని పరమేశ్వరుడు
వారంరోజులు కాళిలో ఆతనికి ఒక్క మెత్తైనా
పుట్టకుండా చేస్తాడు. ఆకలిమంటతో అటమటలాడు
తున్న తపసి భిక్షుపాత్రను శేలకేసి కొట్టి, “మాధూల్
త్రైపూరుషీ విద్యా, మాధూల్ త్రైపూరుషం ధనం,
మాధూల్ త్రైపూరుషీ భక్తిః కాళ్యాణం నిత్యతాంసదా”
అని శపించతోతాడు. ఆనమయంలో పార్వతి మనసి
మత్తైదువవేమంతో అడ్డువచ్చి, అతని నిగహాన్ని
పరీక్షించెయ్యడానికి యిది అధ్యుడు చేసిన పరీక్ష అయి
వుంటు దనిన్నీ, లేకపోతే కాకినంటి తేత్రంలో
భిక్షు పుట్టకపోవడం అసంభవమనీ చెప్పి, శవ్యసాచీ
తంగా వ్యాసుణ్ణి భోజనానికి రమ్మని ఆహ్వానిస్తుంది.
వారంతా అరటాకులవద్ద కూర్చున్నారగాని, వంట
చేసిన చిహ్నాలు యెక్కడా కనపడకపోవడంచేత

ఆంబోళనతో ముం దేమి జరగబోతుందో అని యెదురు
మామ్రావుండగా, ఆహారం పట్టుమని ఆగ్రహించి ఆహ్లా
పించింది. తదాహ్లామసారం శివనామస్మరణతోకూడా
పరిశీలన చేసేసరికల్లా, వాటంతట ఆతే పప్పు, పిండి
వంటలు మొదలైనవి అరటాకులలో ప్రత్యేకమయ్యాయి,
తరువాత,

“ఎవ్వ దేవదార్థ ముంలేని బింతించు
నతని కాపదార్థ మంత గలిగి
యరటియాకుమీద నవతారమెయ్యెండు
నిట్టెనుహిమ చూడ మెన్నదేని”

ఆమహిమను చూసి, ఆమత్తైదువ నిశ్చయంగా
జగదంబ అయివుంటుం దని నిర్ణయించుకున్నారు.
వారి తుధాకాంతి అయినతరువాత ఈశ్వరుడు ఉమా
సహితంగా వ్యాసునివద్దకు వచ్చి, తన శుద్ధాంతకాంత
అయిన కాళిని శపించతోయినందుకుగాను వ్యాసుడు
ఆఫలాన్ని విడిచిపెట్టి వెల్లిపోవలసిన దని ఆహ్లాపించేడు.
పారాశర్యుడు దేశసంచారార్థం కాళినుంచి నిర్గ
మిస్తాడు. సీతకాపురందగ్గర ఆగస్త్యుడు ఎదురుపడి
వ్యాసుని భేదకారణాన్ని గమనిస్తాడు. అప్పుడు
ఆగస్త్యమహర్షి వ్యాసునికి దక్షరామభీమేశ్వరమహి
మను చెలకరిస్తాడు. తరువాత యద్దయా ఆకాశమాగ్గం
గుండా ముందు యాతేత్రాన్ని సందర్శించి శుభసమ
యంలో అక్కడ ప్రవేశిస్తాడు. వ్యాసుడు పరికల్ప
వ్యాదయంతోనూ, తస్యయత్వంతోనూ భీమేశ్వరుని
ప్రార్థిస్తాడు. ఆగస్త్యుడు తీర్థమాహాత్య్యాన్ని ఆతనికి
నివేదిస్తాడు. తరువాత క్షీరసాగర మథనవృత్తాంతం
యెక్కడ నివరింపబడింది. మథనసమయంలో విఘ్నే
శ్వరపూజ మరిచిపోవడంచేత అమృతానికి బదులుగా
హోలాహలం పుట్టింది. భయంకరమైన వ్యాధిమూలకే
కాన్ని మింగి లోకాన్ని రక్షించడంచేతనే యా
తేత్రంలో వెలివిన శత్రుడికి భీమనాయకు డని పేరు
వచ్చిందిట. ఈశ్రయించవద్దం చూస్తే అవిమయం మనకు
సుహృద్భవమవుతుంది.

“భీమమగు గరళహలము
ధూమియె, గగనమును దిశల బొడచూపినచో
భీమగతి మింగగావున
భీమేశ్వరు డయ్యె నితడు విరుదాంకమునన్.”

త్రిపురాసురవధ, కుల్యభాగఉత్పత్తిక్రమం
చెప్పి, తరువాత కూర్మకు కైలాసానికి వెళ్లి ఉమా
సహితంగా మహేశ్వరుణ్ణి దక్షరామానికి తీసుకు
రావడం, శివుడు భీమనాయకునిలో విశ్వమువడం
కూడా యాత్రరాణకర్తలు వివరించేరు. అవివరాల
లన్నీ చక్కగా అనువదించబడ్డాయి. సప్తమునిప్రోతం
తోనూ, గారికి శంకరుడు భక్తివిజ్ఞానయోగం ఉపదే
శించడంతోనూ గ్రంథం సమాప్తిచెందుతుంది.

భక్తిభావము

విసిమిజవ్యుల వలపువగల సాంపును చిత్రించ
డంలోనే యెక్కువ ముక్కువ చూపే యాకవి భీమ
నాయకుని మహిమను వివరించినప్పుడు యథార్థంగా
అమితమైన భక్తిభావాన్ని ప్రదర్శించేడు. కొన్ని
చోట్ల భక్తిభావవిలసిత్వములైన పద్యాలు పోతనగారి
పద్యాలి మించివున్నాయా అనిపిస్తుంది. పరితప్త
హృదయంతోనూ, భక్తిపారవశ్యంతోనూ వ్యాసుడు
భీమేశ్వరుని సందర్శించిన దృశ్యాన్ని యాకవి యెంత
చక్కగా వర్ణించేడో చూడండి :

“పరిరంభ మొనరించు బాహుద్వయంబున

దేవదేవుని సుధాదివ్యమూర్తి

దాకించుకొను జటా ప్రజకంబువిరియంగ

బాసవట్టుచుతోడ ఫాలతలము

గురుదక్షుపురితోడగూడ బట్టణమున

కంగప్రదక్షిణం బాచరించు

బాతాళభైరవప్రముఖనానాదిక

పరివార దేవతావ్రతలి చెలువు

కాశికాపట్టాద్రోహి గావు మధిక

విశ్వపతిమాషికుని శ్రోవు విశ్వనాథ

కల్ల చేసిరి రక్షింపు కాలకంఠ

యనుచు బ్రార్థించు భీమనాయకుని దళసి”

పోతనగారు “కమలాక్షు సర్పించు కరములు
కరములు, శ్రీనాథు వర్ణించు జిహ్వా జిహ్వా” అని ప్రహ్లాద
చరిత్రలో వ్రాసిన పద్యానికి సరిగ్గా ప్రతివచ్చే పద్యం
మనకు భీమఖండంలోకూడా కనపడుతుంది.

“శ్రీభీమనాయకశివనామధేయంబు

జింతింపనేర్పిన జిహ్వా జిహ్వా

వక్షువాటిపురాధ్యక్ష మోహనమూర్తి

కాదెంగనేర్పిన చావు చావు

దక్షిణాంబుధిరటస్థాయిపావనేర్తి

చే నింపనేర్పిన చెవులు చెవులు.”

అని యావిధంగా పద్యం అంతా నడిపించేడు.

ఒక ఘట్టం అంతా పూర్తిగా చిత్రిస్తే అక్కడ
ప్రదర్శించిన భక్తిభావం పాతమని మనోశీలించుండు
స్ఫుటంగా గోచరిస్తుంది. కాని యీ చిన్నవ్యాసంలో
అంత విస్తరించడం సాధ్యంకాదు. మూడవ ఆ
శ్వాసంలో “జయజయ దేవగంధర్వసిద్ధవిద్యాధర”
అన్న దగ్గరనుంచి రమారమి ఆశ్వాసాంతంవరకూ
వున్న గద్యంలో భక్తిభావం మూర్తీభవించివుంది. అది
చదివితే ఉక్కుకన్న కఠినమైన సుండె కల పాడుండు
నిశిహదా హృదయంలో భక్తిభావం ఉచ్చాంగుతుం
దేమో అనిపిస్తుంది.

సవ్యకావ్యకళా చమత్కృతులు

అయితే యీగ్రంథం ఆంధ్రదేశమంతటా బహుళ
వ్యాప్తిని పొందా లనే ఉద్దేశంతో శ్రీనాథుడు యీ
రచనలో నిరుపమానమైన సవ్యకావ్యకళాచమత్కృతు
లను ప్రదర్శించేడు. ఇది కేవలం స్థలపురాణమైనప్పటికీ
రసవత్తరమైన కావ్యఫక్తిలోని కొత్తపోకడలు
యందులో కనబడుతున్నాయి. దక్షువాటి భోగమోక్ష
ప్రదమైన శ్రేత్ర మని యిదివరకే మనవిచేసేను. ఈ
శ్రేత్రం అజరామరమైన కీర్తిని పొందాలని దీనిని
యాకవి యెంత రమ్యంగా వర్ణించేడో చూడండి.

“ఘల్లుఘల్లుని రత్నకంకణంబులు మ్రోయ

గంధవాహుని యాలు కసవునూర్చు

లక్ష్మి కెంగేలి లీలారవిందమ్మున

గలయంపి చిలికించు గమ్మదేసె

చామ్రపల్లియు తాను తారకాపథగంగ

వలిమూత్యముల రంగవల్లి దీర్చు

సధివాసమును జేయు యముని శుద్ధాంతంబు

ధూపార్తి మహిపాక్షి ధూమఘటిక

సప్త పాతాళ నాగేంద్ర చంద్రముఖులు

ఫణుమణి జ్యోత్స్న చివయంగ జలము లగుదురు

పోనుమకుటుని గారాబుతోటియైన
దక్షవాటికి బ్రతిమహోత్సవమునందు."

వలరాజును గలిచిన మహామహుడ్ని కూడా వల
పించే ప్రాథమిక అక్కడ వున్నాడు. ఈక్రిందిపద్యం
ఆ వలపుల పాలకుల పోయగానీ, శ్రీనాథుని సీసపు
నడకసాంపునీకూడా వ్యక్తికరిస్తుంది :

"మడువంగనేర్తురు మాలగమ్మనితాచి
గలుగు శ్రాద్ధిగులు లో గండవండ
మరియంగనేర్తురు మోహవాస్పదమైన
మొగలివాటిచాయ నగరవిధి
వలపించనేర్తురు వలరాజు గలిచిన
పెద్దగాలము చేల్పు భీమనాథు
బలకంగనేర్తురు పొటలాధరముల
మొల్కలేనగవులు ముద్దు సురియ
బందురునితోడ, గల్పవృక్షములతోడ
దారతో లక్ష్మితో నమృతంబుతోడ
గొమ్మధముతోడ మున్నీట గలిగివారు
విలువ గంధర్వజాతు లవ్వీటి సకుటు."

మహేంద్ర వైభవంతో కులకూసుకున్నప్పటికీ,
యిది పుణ్యధూమి గడక—

"అవట దానంబు హోమ మధ్యయినవిధులు
శ్రాద్ధమును దేవతా సమర్పనము వ్రతము
లొక్కటొక్కటి కోటిసహోపలబ్ధి
సంధియను సకలంబు సాగవలకు."

అని యీ కవి ముచ్చటించేడు.

పలుకుబట్టు

భావకు శివకళలను ప్రసాదించే చది గల పలుకు
బడులు కొన్ని వుంటాయి. వాటిని యథార్థంగా
ప్రయోగిస్తే రసార్థప్రాప్తయనికీ ఆరచన పరమ
ప్రయోగదాయకంగా వుంటుంది. గ్రంథం సర్వలక్షా
శిరసా పరిధార్య మవుతుంది. ఆ చది గల పలుకుబట్టనే
ఇంగ్లీషులో Idioms అనీ, మరికొన్నింటిని సామెతలనీ
అంటారు. అటువంటి హృద్యమైన ప్రయోగాలు యీ
క్రింది పద్యంలో శ్రీనాథుడు యెంత చక్కగా ఉప
యోగించేడో చూడండి :

"కూడుపెట్టకయేవాళ్లు కుతలపరచి
గానీ నేయుట యిది తప్ప గాని తనకు
వెదురు వెదురేల కోపించె నిందుధరుడు
అకట గుడ్డలు బాదరాయలుని మీద."

'గుడ్డలు' అనే ప్రయోగం అప్పటికే శివజన
వ్యవహృతమై వున్నదన్న మాట. కేవలం సన్నిహితుల
విషయంలోకూడా నిష్ఠురంగాను, నిర్మోగులుంగాను
మాట్లాడితే "ముక్కు మొగం చూడకుండా అలా అనడమే"
అని లోకులు వాదతారు. ఆప్రయోగంకూడా యీ
గ్రంథంలో కూడో ఆశ్వాసంలో కనపడుతుంది.
"ముక్కు మొగంబు చూడ కొక మోసపు మాటకు
విశ్వనాయకుండు..." "నాపై శ్రాద్ధియు వెలగపై
కొరికినట్లు" "పువ్వు ముడిచిన పురవిధి ధూమియందు
గపై మోవంగవలసిన కారణమున" మొదలైన సామె
తలుకూడా భీమఖండంలో యీకవి ప్రయోగించేడు.

నాటకీయధోరణి

నాటకంలోని దృశ్యాల్లాగే యీ గ్రంథంలో
కూడా కొన్నికొన్ని సంఘటనలు కళ్లకు కట్టినట్లుగా
వివరింపబడ్డాయి. అవిధమైన సంఘటనా సందిధానమూ,
మాలానికి మెరుగుపెట్టే వర్ణనాచమత్కృతీ, భావశబ్ద
లతో ఉండడంచేత నీ, దీనిలో కావ్యకళ ప్రకటితమయిన
దని మనవిచేసేను. అక్షుద్రమధానాంతికోసం పార్వతి
వ్యాసునికి, అతని అంతేవాసులకు పెట్టిన భిక్ష, ఆ
సందర్భంలో ఆమెయాచిన మాహాత్మ్యంకూడా రసిక
హృదయ హృదయాహ్లాదకరంగా వివరింపబడ్డాయి.
పాత్రల హావభావ విలాసాన్ని చిత్రించడంలో కూడా
యీకవి నిరుపమానమైన ప్రతిభను ప్రదర్శించేడు. అగ
న్యుడుకూడా వ్యాసునిలాగే దక్షిణదేశానికి వలస
పోయిన మహర్షి. కాశీనుంచి బహిష్కరింపబడి దేశ
సంచారం ప్రారంభించిన వ్యాసుడు అగన్యుని కలుసు
కున్న సందర్భంలో ఆవ్యాజంగా వారి హృదయాంతర
రాకాళ్లొసూచి ఉచ్చోసివచ్చే ప్రేమను యీకవి
మనోజ్ఞంగా వివరించేడు.

"యోజనగంధినందమడు,

మూర్త్యుపట్టియు నిర్మికోధని

ర్యాజు నిరంకుశ ప్రణయ

వైభవ సంపద సాంపు మావసాం

భోజములం దలిర్చు మని

త్రుంగవు లొండొరు గొలిపించి వి

భ్రాతృతీల జల్పిరి ప

రస్వరముం గుళల ప్రసంగముల్."

"విషయము భక్తియు సంభ్రమ

మును సౌహృద్యము హృదయముల మొలలేరన్

వినుతియొనర్చి రగత్తువ

కును వైకృంపాయనాదికులు మునిశిష్యుల్"

భావనాశక్తివంశద

కవిత్వం ఉత్తమశ్రేణికి చెంది దని చెప్పడానికి దానిలో హృదయవేళము (Emotion), భావనాశక్తి (Imagination) కూడా వుండాలని ఆలంకారికుల సిద్ధాంతం. ఆశ్రయిస్తే ప్రతిభా సమన్వితమైన యీ మహాకవి యీ రచనలో చేసిన వర్ణనలవల్ల ఆ భావనాశక్తి మనకు వ్యక్తమవుతుంది. అప్పుడే కూర్చుండినట్లునుంచి వైకి ఎగతాళుకున్న చీకట్లు కంఠవారిన సంధ్యారాగంలో విరికమైనప్పుడు బ్రహ్మాండభాండం బాగా పండి, దానంతట అదే చెట్టునుండి పడిపోయిన తాటిపండులాగా వుందని ఉద్ఘోషించి యీ క్రింది పద్యం చెప్పేడు.

"సంజతంతును దివిరతుంజంతు నలుతు

గమిచి బ్రహ్మాండభాండంబు గరము మెరసె

పరమపరిపాకదళ వృంకబంధ మెవరి

పరిసమను తాటిపండుతో ప్రతిఘటించి."

కూలంలో లేనప్పటికీ, యితను లేన భావనా బలంచేత యెన్నో యిటువంటి రమ్యమైన వర్ణనలను చేసేడు. ఆర్థాలంకారాలే కాకుండా యీ రచనలో ప్రయోగించిన శబ్దాలంకారాలు కూడా కృతికి ఆలంకారభూతాలుగా వుండి శ్రీవాధుని ప్రతిభను తెలియజేస్తున్నాయి. సీసపద్యంలో ప్రతిపదంకూడా "భ"అనే అక్షరంతో ప్రారంభించి, పద్యాన్ని శోషవరకు యెంతో క్రమపేయంగా నడిపించేడు. మచ్చుకు రెండుపాదాలు చిత్తగించండి.

"భవు భవానీభర్త భావసంభవతైరి

భవరోగభంజను భాలనయను

భోగప్రదుని, భోగి, భోగిరాజ విభూషు

భూవభోభివ్యాప్తు భువనవంశ్యు"

పద్యం అంతా యీ ప్రకారంగానే నడిచింది.

హృదయావేశము

హృదయావేశంకూడా యథార్థంగా యీరచనలో మనకు వ్యక్తమవుతుంది. అకలిమంటతో అటమట లాడుతున్న వ్యాకుడు శోహృదేకంలో భిక్షాపాత్రను నేలకేసి కొట్టిన సందర్భంలో వ్రాయబడిన పద్యం చదివి లే మనకే గుండె యుల్లుమంటుంది.

"కుక్షిప్రాద్యన నిష్ఠురతుంధితను

హ్మోధాంధకారంబునం

జతుల్ రెండును జిమ్మచీకటులుగా

సంరంధ కుంభదళిం

చేక్షచ్ఛాత్రులు భిలిలొండ గడు ను

చేకించి పాట్టంబునన్

భిక్షపాత్రము రాతివిడ శతధా

భిన్నంబుగా వైచిత్రిన్".

సంపారబంధాన్ని పడరించి, తీవునికి ముత్తి

మార్గాన్ని ప్రసరించే సాధనాల్లో భక్తియోగం ఒకటి.

నిశ్చలమైన భక్తిభారం స్థిరీకృతమైవుండడానికి, జీవ

జేవునివైన భక్తిప్రపత్తులు అభివృద్ధి చెందడానికి యీ

పుణ్యక్షేత్రాలు వెలసేయి. అలాంటివాల్లో దక్ష

రామం అగ్రస్థానాన్ని ఆలంకరిస్తుంది. అక్కడ ఆల

యానికి మంటపాది కట్టడాలతో శోధను చేకూర్చిన

అమాత్యశేఖరుడు, శివభక్తాగ్రసరుడు అన్న యునుంత్రి.

ఈక్షేత్రానికి ఆచంద్రతారారక్తమైన కీర్తిప్రతిష్ఠలు

వచ్చేటట్లు యీశ్వరపురాణాన్ని ఆంధ్రంలోకి ఆనువ

దించి రరించిన మహాకవి శ్రీవాధుడు. ఈయన వ్రాసిన

శివరాత్రిమాహాత్మ్యం, కాశీఖండం మొదలైన కృతులు

శివభక్తిప్రయోక్తలుగానే వున్నా, ప్రాధునిర్భరవయః,

పరిపాకంలో చెప్పిన యీ భిమునాయనని మహిమ

కావ్యకళలతో, శొత్తనెలుగుతో శోభిస్తున్నది.

బిందుగారబ్బాయ్

[అభ్యాయిక]

౨ కరచంద్రుని కృతి

= అనుకృతి: శ్రీ వేలూరి శివరామకృష్ణ =

౬

బిందువాసిని పుట్టింటినుంచి తిరిగివచ్చిన పది రోజుల కొకనాడు అన్నపూర్ణ ఆమెగది బానికి వెళ్లి 'చెల్లీ!' అని పిలిచింది.

మానన గుడ్డలు ఒక గుట్టెడయితే ముందు పడేసు పని కూచుంది చెల్లెలు.

"చాక లేమయినా వచ్చాడా?" అని అడిగింది అన్నపూర్ణ.

తోడికోడలు మాటాడలేదు. అన్నపూర్ణ ఆమె ముఖభంగి చూచి భయపడ్డది. "అల్లా కూచున్నా వేం?" అని ఉద్యోగంతో అడిగింది.

బిందువాసిని కాల్చిన సిగరెట్ల పీకలు కొన్ని చూపి "ఇది అబ్బాయిశేబుల్లోంచి బయటబడ్డయ్" అని అన్నది.

మాట రాక అన్నపూర్ణ మొద్దజే నిలబడి పోయింది.

బిందువాసిని హతాత్తుగా ఏడ్చేసి "మీకా క్లబ్బుకుంటా. వాళ్ల నిక్కడనుంచి పంపేసినా సరే, శేకపోలే మమ్మల్ని క్లబ్బుంచి పంపేసినా సరే, మీ యిష్టం. ఈ రెంటిలో ఏదో ఒకటి చేయండి" అని అన్నది.

అన్నపూర్ణ నాలు చెప్పలేకపోయింది. ఆమె మరి రెండు నిమిషాలు అక్కడే నిల్చుని మాటాడకుండా వెలిపోయింది.

అపరాధంతో అనంతు దింటికొచ్చి ఫలా

హారం చేసి అడుకోదానికి వెళ్లాడు. బిందువాసిని అర నితో ఒక మాటకూడా మాటాడలేదు. అటుతరువాత తైరపుడు బిందువాసినిదగ్గరికి వరుగత్తుకొచ్చి "అమ్మ గారండీ, సరవారి బాబుగారు వాళ్లల్ని తప్పేమీ లేంజే లేంపకాయ కొట్టారు చూడండి" అని మనవి చేశాడు.

బిందువాసిని పెదవి విరిచి "పోయి అక్కగారి తో చెప్ప" అని అన్నది.

మాధవుడు కోర్టునుంచి తిరిగివచ్చి బట్టలు మార్చు కుంటూ మార్చుకుంటూ కొద్దిగా సరసం చెయ్యబోయి దివాట్లు తిని నోరు చూసుకూరుకున్నాడు. ఎవరికీ తెలియకుండా ఈ యింట్లో కుపాసు పెరిగి పోతూ ఉండడం ఒక్క అన్నపూర్ణకే తెలుసు పాయంతాలంవరకూ ఆమె ఎల్లాగో ఒకల్లా ఆకప్త మంతా సహించి కుడకు ఒంటరిగా చూచి బిందువాసినిచేతులు రెండూ కట్టుకుని సవినయంగా "జేయింటికి వాడు నీకొడుకే. ఈసారి వాణ్ణి క్షమించు! లేకపోలే చాటుకు పిలిచి రెండు దివాట్లు పెట్టు" అని అన్నది.

"ఇదిగో, అరేడు వాకొడుకు కాదు. ఈమాట నాకూ తెలుసు, మీకూ తెలుసు. ఊరికే మాటలు పెంచుకోవడ మెందుకూ?" అని బిందు అన్నది.

"నేను కాదు, నీవే వాడి తల్లివి. నేను వాణ్ణి ఎప్పటికీ నీ కిచ్చెయ్యలేమా?" అని అన్నపూర్ణ అన్నది.

"దిన్నప్పడు అరెట్లయితే నేను పెంచానుగాని ఇరవై పెద్దవా డైపోయాడు. ఇహ మీకుర్రాణ్ణి మీరు తీసుకోండి. వాకు పెలపు" అని బిందువాసిని వెలిపోయింది.

రాత్రి ఏడుపుమొహంతో ఆనంతం అన్నపూర్ణ దగ్గరికి చేరాడు.

అన్నపూర్ణ గ్రహించి, విరక్తితో “ఇక్కడి కొచ్చా వెండుకూ? ఛో, ఇక్కణ్ణించి పోతావా పోవా?” అని అన్నది.

ఆనంతం అక్కడినుంచి మెట్లగా కండ్రిగదిలోకి వెళ్లాడు. అతడు నిద్రలో ఉన్నాడు. ఆనంతం/మరి మాటాడక బయటికి వెలిపోయాడు.

తెలవాతుకట్ట కదంబ అంట్లగిన్నెలు తీసుకుని బళ్లదానికి వంటింటిముందరికి వచ్చి వరాండామూల పుల్లలూ పిడకలూ కలిసిన గుట్టమీద ఆనంతం నిద్రపోతూండడం చూచి గబగబా పరుగెత్తి బిందువాసినిని తీసుకుని వచ్చింది. అన్నపూర్ణకూడా లేచి వాళ్లలోకి వస్తూంది. వచ్చి వీళ్ల పక్కనే నిలుచుంది.

“అక్కయ్యగారూ! రాత్రి ఇతన్ని మీరు నెట్టి పోతారా? అతడుంటే మీరు నిద్రాభంగం కాదు?” అని బిందు అన్నది.

కొడుకుఅవధకు కలకచేతా, దుఃఖంచేతా అన్నపూర్ణకుకూడా కళ్లలో నీరు తిరిగిందికాని బిందు వాసిని నిమ్రంంగా ఎత్తిపొడవడంవల్ల అట్టుడికిపోయి “ఇదుగో, నీవు నీరవ్వ ఇతరులమీద మోపందే బక లేవు” అని అన్నది.

బిందువాసిని కుర్రవాణ్ణి ఎత్తుకుందా మని పల్లి ఒడ్డు వట్టి చూచింది. వెచ్చగా ఉంది. “జ్వరం వచ్చినట్టుంది” అని, “ఈ కార్తికమాసపు మందులో రాత్రెల్లా పడుకుంటే జ్వరం రాదా? తగ్గిపోనాలి బాబూ! తగ్గిపోలే బతికిపోతాను” అని అన్నది.

అన్నపూర్ణ తొందరతొందరగా దావులవకచ్చి ముందుకు వంగిచూచి “వీదీ, జ్వరం వచ్చిందీ? చూదాం” అని అన్నది.

బిందువాసిని గాఢంగా ఆమెచేయి తోనేసి “చాల్లండి, మీరు చూడక్కరలేదు” అని విడిచింది, నిద్ర పోతూన్న కుర్రవాణ్ణి మెట్లగా ఎత్తుకొని అన్నపూర్ణ మీద ఒక విషపుయావు విసిరి తన గదిలోకి వెలిపోయింది.

అయిదారు తోబలకే అనంతుడికి మల్లా ఆరోగ్యం కలిగిందికాని, బిందువాసిని తోడికోడలి అవరాధాన్నిమాత్రం సహించగలిగింది కాదు. అనాదుమొదలకొని బిందువాసిని అన్నపూర్ణతో తిన్నగా మాటాడడం మానేసింది.

అన్నపూర్ణ సమస్తమూ ఎరుగు, అట్లా ఎరిగినిన్నీ ఆమెకూడా మోసం తాల్చింది.

బిందువాసిని అందరిఎదుటా ఈఅపరాధమంతా తనమీదే మోపడం అన్నపూర్ణకూడా మరచిపోలేక పోయింది. ఒకనాడు వేదమూర్తి, తానూ మాటాడుతూ మాయమైతే, వీరో మాటమీద “వాడి అవృష్టంవల్ల చావలేడుగాని, పింతల్లిగారికల్లనే ఆనాడు వాడికి జ్వర మొచ్చింది” అని అన్నపూర్ణ పోక్కింది.

వేదమూర్తి ఈమాట బిందువాసినిదగ్గరికి మోసుకెళ్లడాని కంఠమాత్రమూ ఆలస్యం చేయలేదు. బిందు చాక్కిగా విడిచికాని పయి కేమీ అవలేదు. ఈమాట ఆమె వినడమనేది వేదమూర్తి తప్ప ఇంకొకరికి తెలియదు.

బిందువాసిని అన్నపూర్ణతో మాటాడడం సాంకంకా కట్టిపెట్టేసింది. చాలాతోబలమంటే ఈ యింటిసామాను లన్నీ కొత్తగా కట్టిన మేడలోకి తీసుకుపోతున్నారు. తేవు పొద్దున్నే అందరూ అక్కడికి వెలిపోతారు. యాదవుడు పిల్లలను పెట్టుకుని ఆ యింట్లోఉన్నాడు. మాధవు డేవో కేసువనిమీద మకోపూరు వెళ్లాడు. ఇంట్లో ముగవా శైవర్లూ లేరు. ఇటువంటి సందర్భంలో ఈయింట్లో ఒక గండర గోళం జరిగింది. సాయంకాలప్పుడు పిల్లాడికి పాళం చెప్పడానికి పంతులుగారు రాగా, ఏమియిద్దిపుట్టిందో, బిందువాసిని ఆయనను పిలిపించి “అయ్యో పంతులుగారూ, కేపటినుంచీ మీరు ఆయింట్లో పాళం చెప్పండి” అని ఆనంగానే ‘చిత్తం చిత్తం’ అని అవకుంటూ పంతులుగారు వెళుతుండగా బిందు “మీకిమ్మడు తిన్నగా చదువుకుంటున్నాడా?” అని అడిగింది.

“చదువులో అతడు మొదటినుంచీ మేలే. ప్రతి మాటూ ఫస్ట్”

“అయితే కావచ్చుగాని ఇప్పుడు సిగరెట్లు నేర్చుకుంటున్నాడండీ”

పంతులు “సిగరెట్ నేర్చుకుంటున్నాడా!” అని ఆశ్చర్యపడ్డాడు. ఇట్లా ఆశ్చర్యపడి వెంటనే “ఇందులో ఏమీ ఆశ్చర్యం లేదు. వాణ్ణి పిట్టి చూచి పిల్లలు నేర్చుకుంటారు.” అని అన్నాడు.

“ఎవరిని చూచి?” అని విందు అడిగింది. పంతులు మాటలు లేదు. “ఈసంగతి మీరు ఇతని తండ్రిగారితో చెప్పండి” అని విందు అన్నది. పంతులు తలతిప్పకూ, “ఇది వివేచన. ఇప్పటి కయిదారు లోకం లయింది, బట్టోకి బట్టే వాట్లో ఒక తోట ఉంది, కొందరు పిల్లలు అందులో చూచి చూచిపించిలు కొట్టి మండలు విరిచేశారు. తోటమాలి వచ్చి గోలపెట్టితే వాణ్ణి పట్టుకు తన్ని ఒక యుద్ధకాండ చేశారుట. ఈ సంగతి చూ హెడ్ మాస్టరుగారు చెప్పారు” అని అన్నాడు.

విందు ప్రాణాలు విగబట్టుకొని “ఆతరువాత ఏమి జరిగింది?” అని అడిగింది.

“అటుతరువాత తోటమాలి హెడ్ మాస్టరుగారి దగ్గరికి పోయి లబలబలాడాట్టు. ఆయన పిల్లలకు పది రూపాయలు జరిమానా చేసి వాడి కిచ్చి కాంతవరచి పంపించారట”

విందువాసిని ఈమాటలు నమ్మలేక “మా అనంతం కూడా వారిలో ఉన్నాడా? పిడికి డ బైక్ కిట్లొంది వచ్చింది?” అని అడిగింది.

“ఆసంగతంతో నాకు తెలియదుగాని వారిలో అనంతంకూడా ఉన్నాడు. మీయింట్లో వుండే సరహారి కూడా ఉన్నాడు. ఇంకా నలుగురయిదుగురు చెడ్డ పిల్లకాయలుగూడా ఉన్నారు. మా హెడ్ మాస్టరు గారు చెప్పుకొనుండంగా నేను విన్నాను.”

“దబ్బుకూడా వసూలయిందా?”

“ఆ. అదికూడా వసూలయిందని విన్నాను”

“మంచిది, మీ రిహ చెల్లండి” అని విందువాసిని అక్కడే కూలబడ్డది. “నాకు చెప్పకుండా పిడికి వచ్చిచ్చే సాహసం ఈయింట్లో ఎవరిమంది?” అనే

యీ ఒక్కమాటా ఆవిడకోట్లోంచి అత్యుబంగా బయటి కొచ్చింది. ఒకచెంప అమెమనస్సు పొడై వుంది. అందులో అక్కగారితో మాటా మంతి మానేసింది. దానిమీద ఈసంగ తోటి వచ్చి అమెకు చెరైతేసింది. అమె అక్కణ్ణింది లేచి వంటింట్లోకి వెళ్లింది. అన్నపూర్ణ రాత్రికిగాను కూరతరుగుకూ మొహమెత్తి చూచింది. తోడికోడలుమొహంమీద మబ్బులు!

“అక్కగారూ! మీ రీవతుమ అనంతుడి శేమయినా డ బ్రిచ్చారా?”

సరిగ్గా ఈమాటే అడుగుతుందని అన్నపూర్ణ ధయపడిపోతూంది. ధయంలో అమెనాలుక యెండి చక్కాపోయింది. “ఎవరు చెప్పారా?” అని మెత్తగా అడిగింది.

“ఆమాట అంత అవసరం కాదు. అత డేమని వున్నాడు, మీ శేమని ఇచ్చారు? ఇతే ఆక సరం.” అని విందు అన్నది. అన్నపూర్ణ మాటాడ కూరుకుంది.

“నే నతనిని ఆరుపులో ఉంచటా మీ కిష్టం లేదు. అందుకోసమే మీరు వాదగ్గర ఈమాట దాచారు. అనంతు డెన్ని పాడుపనులు చేసినా పెద్దల దగ్గర అబద్ధాలు చెప్పకు. మీకు అతడు చేసిన పని తెలిసిఉండవచ్చు. తెలిసే మీ రిచ్చారు. నిజ మవునా కాదా చెప్పండి” అని విందు అన్నది.

అన్నపూర్ణ మెల్లమెల్లగా “నిజం. కాని ఈ ఒక్కసారిమాత్రం వాణ్ణి క్షమించు చెల్లీ! నేను క్షమాపణ కోరుతున్నాను” అని అన్నది.

విందువాసిని లోపట్లోపల ఉడికిపోతూ “ఈ ఒక్కసారా? ఇప్పటినుంచీ ఇక చివరవరకూ క్షమించాను. ఇక చెప్పను. మరి మాటాడను. ఇత డిట్లా నాకళ్ల యెడుట కొంచెంకొంచెంగా పొడైపోవడం చూచి నేను సహించలేను. ఇంతకంటే ఒకేసారి పొడై పోనీండిగాని, అమ్మా! మీ కెంత సాహసమా!” అని అన్నది.

ఈ చివరమాట అన్నపూర్ణకు గాటంగా తగిలింది. అయినప్పటికీ అమె యేమీ మాటాడలేదు. కాని మాట లనుకుంటూపోతున్న కొద్దీ విందువాసిని!

క్రొంగం ఎక్కువంటూపోయింది. ఆమె మళ్ళీ ఇల్లా గర్జించింది: "అన్నీ విషయాలలోనూ మీరు పెరి బాగులవానికంటే ఉండి 'ఈసారి క్షమించు ఈసారి క్షమించు' అని అంటూ కూచుంటారు. దోషమంతా మీదిగాని అతని దేమంత కాదు. మిమ్మన్నీ మాత్రం నేను క్షమించను"

చాటుగా ఉండి వ్రుక్కుకుంటూ, చాకరలూ ఈ మాట అన్నీ వింటున్నారు.

అన్నపూర్ణ ఇహ సహించలేక - "క్షమించవు? ఏం చేస్తా వేమిటి? ఉరికిక్కు చేస్తావా?" అని అన్నది.

నిప్పులో నేయి పడ్డది. "అదే మీకు తగిన క్షమ" అని విందువాసిని తుపాకీల్లో మోతలు పెట్టింది.

"నా కొడుకుకు నేను రెండు రూపాయలిచ్చు కున్నాను. ఇదేకదా నాతప్ప!" అని అన్నపూర్ణ అన్నది.

మాటమీద ఇంకోమాట రావడంవల్ల విందు వాసిని అసలుమాట మరచిపోయి "ఆ రెండు రూపాయలే నాయరి. పాడుచేయడానికి డబ్బెక్కుడి నుంచి వస్తుం దనుకున్నారు!" అని అన్నది.

"డబ్బు నీవు పాడుచేయవం లేదా?" అని అన్న పూర్ణ అన్నది.

"నాడబ్బు నేను పాడుచేసుకుంటున్నాను సరే కాని మీ రెవరి డబ్బు పాడుచేస్తున్నారో కొంచెం చెప్పండి" అని విందు అన్నది.

ఈమాటకు అన్నపూర్ణకు వచ్చిన కోపం చూస్తే భయం చేసిపోతుంది. ఆమె పేదయింటినుంచి వచ్చింది. విందువాసిని తనను ఈమాటే ఎత్తిపొడిచింది దని అనుకుని లేచి నిలచుచు "నీవు నువ్వో అయినా వ్రుక్కుతూ భాగ్య వంతుల పిల్లవా! అల్లా అని మరి యెక్కణ్ణా తను పిల్లలకు రెండు రూపాయలిచ్చుకోలేరని అహంకారపడకు!" అని అన్నది.

"నాకా అహంకారం లేదు. అయితే ఒకపైసా అయినా ఇస్తే ఆపైసా యెవరిదో అదిగూడా మీ రాలోచించుకోండి" అని విందు అన్నది.

"ఏమిటి? ఆపైసా యెవరిదో అనా? నోటి

కొచ్చిపట్టుకొని పోతే సరి. పో అతనికి పో, నాయెదలు నుంచి" అని అన్నపూర్ణ అన్నది.

"అతనికి? ఈ ఒక్క రాత్రి పొంగానే పోతా ను కాని మీ రెవరి డబ్బు ఖర్చు పెటుకున్నారో మీకు తెలియదే? ఎవరి సంపాదనమీద మీరు బతుకుకున్నారో ఆమాత్రం తెలియదే?" అని విందు వాని చార్చి కిమ్మవకుండా ఊరుకుంది.

అన్నపూర్ణ మొహం మున్నంకొట్టినట్టుయింది. క్షణకాలం ఆమె తోడికోడలి మొహంకేసి రెప్పవాల్చుకుండా చూచి "మేము మీవారి సంపాదనమీద బతుకుకున్నా మనీ, నేను మీకు చాపీచాన్నానీ, వారు మీకు నాక రసీకదా నీ అభిప్రాయం? ఇన్నాళ్లనుంచి ఈ మాట చెప్పావ్ కావే?" అని అన్నది.

అన్నపూర్ణ పెదవులు మాటిమాటికి వణిక్కయ్యాయి. ఆమె పెదవిని పంటితో నొక్కిపెట్టి ఒక నిమిషం నేపు ఆగి "తమ్ముడి చదువుకోసం నీవారగారు ఒక్కసారిగా రెండుబట్టలు కొనుక్కొకాలవప్పుడు నీ చెక్కడున్నావమ్మా తోడుకోడలా? ఇల్లు తగులడిపోగా చెట్టుకింద ఆన్నం వండుకుని తింటూ మల్లా ఈయిల్లు కట్టించివచ్చుకు నీ చెక్కడున్నావమ్మా చెల్లీ?" అని అంటూఅంటూవుండగా కళ్లనుండి జరజరచారిన నీళ్లు కుడుచుకుని మల్లా "మీ మనస్సులో మాట వారికి గనుక తెలిసివుంటే ఇల్లా నల్లమందు భాయి ఐ, తూగుతూ తూలుతూ కాలం గడిచే మనిషి ఆయనకాదు. ఆయనసంగతి మీవారికి తెలుసు; ఆకాళంలో వున్న దేవతలకు తెలుసు. నన్ను అడ్డం పెట్టుకుని వారిని ఆవమాన పరుస్తావా?" అని అన్నది.

మగనిమీద ఉండే అభిమానంచేత అన్నపూర్ణ వకుం ఉలికులికిపడడం మొదలుపెట్టింది. "నీవు నీ ఉద్దేశం తెలపడం నుంచిదే అయింది. దక్షిణుడు తన మగనిని అవమానంచేయగా సతీదేవి ఆత్మహత్య చేసుకుంది. నేను నీ అన్నం తినడంకంటే ఒకళ్ల యింట్లో వంటచేసుకు బతుకుతాను. ఇదే ఒట్టు. నీవు వారికి అవమానం చేస్తావుకాదా?" అని అన్నది.

సరిగ్గా అవసయంలో యాదవుడు ముంగిట్లోకి వచ్చి, "ఒయ్" అని భార్యను పిలిచాడు. మగని

కంఠస్వరం విశేషరికల్లా అన్నపూర్ణ అభిమానం తుపా
నుచే రేగిన పముద్రంలాగా తాడెత్తునపెరిగింది. ఆమె
గబగబా వాకట్లోకి వచ్చి "చీచీ, అలావిడ్డలను
పొషించలేని మనిషికి ఉరిపోసుకు ఛానదాని కెక్క
డేవాకనింత తాడు దొరక్కపోయిందా?" అని అన్నది.

యాదవుడి కేమీ తెలియలేదు. 'ఏమిటదీ?' అని
అన్నాడు.

"ఏమిటదా? ఏమిటీ లేదు. నేను తన దానీ
దాన్ననీ, మీరు తన నత్తకర్లనీ తోడుకోడ వివ్యాక
స్పష్టంగా చెప్పేసింది."

ఇంట్లోపల ఉన్న బిందువాసిని నాలుక కొరుకు
కొని చెవులలో వేళ్లు గుచ్చుకుంది.

అన్నపూర్ణ యేడుస్తూ యేడుస్తూ "చేయ్యి
ఒక వైసా యెవరికీ యిచ్చే అధికారం వాకు లేదు,
మీరు బలికున్నప్పటికీ నేడు నే నీ మాట వివరం
సావించింది. ఇదిగో ఇప్పుడు నేను మీయెదుట నుంచాని
కపటం చేస్తున్నాను. ఇవ్వకోనుంచి వారి అన్నం
గనుక నేను తింటే అనంటుడిమీ దొట్టు!" అని అన్నది.

మానుకొన్న బిందుచెవులలో ఈ మాటలు
అస్పష్టంగా ప్రవేశించెయ్య. బిందువాసిని "ఎంత బిట్టు
పెట్టుకొన్నావమ్మా అక్కా" అని అస్సుటంగా
అంటూ, పన్నెండేండ్ల తరువాత మళ్లా ఈ రోజున
మూర్ఖ వచ్చి విరుచుకు పడిపోయింది.

2

యాదవుడూ, అన్నపూర్ణా, అనంతమూతప్ప
తల్లిమ్మావార్యంతా కొత్తమేడలోకి వచ్చే
శారు. పొరుగునూళ్లనుంచి బిందుకింతర్లీ, పింతర్లీ
మానుడూ, ఆమెసంతానమానున్నూ, పుట్టింటినుంచి
తలిదండ్రులూ వారి నత్తకర్లూ చాకర్లూనున్నూ
వచ్చారు. మేడంతా జనంతో కిటకిటలాడిపోతూంది.
ఈ మేడలోకివచ్చేరోజున బిందుకవళిక బాగుండ
లేదుగాని మరువాటినుంచి మళ్లా బాగానే ఉంది.
కోపం చల్లారిపోగానే అన్నపూర్ణ వస్తుందని బిందు
వాసినికి గట్టి నమ్మకం. ఈ మేడలో గృహ దేవతలను

పూజించి పంకర్పణ చేయవలసిఉంది. కాబట్టి బిందు
వాసిని ఆ ప్రయత్నంలో మురిగిఉంది.

"అమ్మయ్యా, నీకొడుకు కనబడడం లేదేమీ?"
అని బిందుకండ్రి అడిగాడు.

"అయింట్లో ఉన్నాడు" అని బిందు సంతే
పించింది.

"రావదానికి ఇంకా తీరిక కాలేదుకానోం
మితోడుకోడలికి" అని కల్లి అన్నది.

"ఊహం..." అని బిందు అన్నది.

అప్పుడు ఆమెకళ్లే ఇల్లా వివరించింది: "చౌను
లే, అందరూ లేవొస్తే అక్కడుండే దవరు? తాతతం
ద్రులు సంపాదించిన ఇంటిని నూసిపెట్టడంమాదా
మంచిది కాదు."

బిందువాసిని చూటాడక పనిమీద వెళ్లిపో
యింది.

యాదవుడు ప్రతిరోజూ సాయంకాలపుట ఈ
కొత్తమేడకు వచ్చి వాకట్లో కూచుని అందరి సమాచా
రమూ కవక్కుని చెబుతున్నాడు. కాని లోపలికి
మాత్రం అడుగుపెట్టడం లేదు. గృహపూజ చేసిన
పూర్వరాత్రి అతడింట్లోకి వెళ్లి చేగమ్మను పిలిచి
యోగక్షేమా లడిగాడు. అప్పుడు బిందువాసిని చాటుగా
నిలుచుని విన్నది. బావగా రంటే ఆమెకు తండ్రి
కంటే ఎక్కువ. ఆయన తన నెప్పనూ 'అమ్మా' అని
పిలిచేవాడేకాని 'మరదలా' అని పిలిచి యెరగడు.
తనకూ తోడుకోడలికి చూటా చూటా పొసగినప్పుడు
ఆమూట పట్టుకుని తా నెన్నిసార్లు ఆయనముందుకు
వెళ్లింది. తాను మోముకుని వెళ్లిన మాట నెన్నడూ
ఆయన కొదనలేదు. అటువంటాయనముందుకు వెళ్ల
దానికి బిందువాసిని యానాడు జంకిపోయింది. ఆమె
గొంతుక విగిసిపోయింది. యాదవుడు చెలిపోయాడు.
ఎక్కడ చూచినా జనం ఉండడంచేత ఆమె చాటుగా
గదిలోకి వెళ్లి నోట్లో కొంగు తుక్కుకుని వెక్కివెక్కి
యేడ్చింది.

మరువాడు పొద్దున బిందువాసిని మగనిని పిలి
పించుకుని "పొద్దికింది. వనిట్టు కనిపెట్టుకుని కూచు

న్నాడు. బావగా రింకా వచ్చారు కాదు" అని అన్నది.

"అయినెందుకూ?" అని మాధవుడు వింతగా అడిగాడు.

"అయినెందు కంటా లేమిటి? ఆయనకొక ఇదంతా మరెవరు చేస్తారు?" అని విందువాసిని అంత కంటే వింతగా అన్నది.

"చేస్తే నీకు చేస్తాను, లేకపోలే బావ చేరి కాస్తున్న చేస్తాడు. అన్నగారు రాదు" అని మాధవు డన్నాడు.

విందుకు కోపం వచ్చింది. ఇట్లా అన్నది: "రారంటే అయిపోయిందా యేమిటి? ఆయన ఉండేంగా మరెవరికయినా ఇక్కడ అధికారం ఉందా? నీవీ యం దా మాటలన్నీ. ఆయన ఉండేంగా మరొకరిని ఇం దులో నీకు వేలు పెట్టనివ్వను."

"అయితే ఈవసులన్నీ ఆపెయ్య. ఆయన ఇంట్లో లేడు, ఏవో పనిమీద వెళ్లాడు" అని మాధవు డన్నాడు.

"ఇదంతా తోడుకోవలిగారి యెత్తు. ఆలాగైతే అదిదేమాదా రావట్టు కనబడుతుంది" అని విందువాసిని కళ్లనీళ్లతో వెల్లిపోయింది. ఇప్పుడు మే కీపూజా, పురస్కారనూ, సంతర్పణమూ సకలమూ వృథాగా కనబడ్డది. "నేడు బావగా రొస్తారు, అక్క వస్తుంది, అసంతం వస్తా"దని మూన్నాళ్లనుంచీ ప్రతికోలా అనుకుంటుంది. వాళ్లు తప్పకుండా వస్తారనే దైర్యం మీదనే ఇన్నాళ్లనుంచీ ప్రాద్దుతీసుంచీ సాయంకాలం చాకా పనిపాటలు చేసుకుంటుంది. ఇప్పుడు మాధ వుకు పరిశీల ఒక్కమాటతో అదైర్యమంతా ఎండ మావులులాగా ఎగిరిపోయింది. దాంతో ఈ ఉత్సవ సన్నాహ మంతా ఆమెనుండేలకు బరువైపోయింది.

వేగవంతమైన "ఏమమ్మా, కొట్టుదీగం ఒక సారి ఇయ్యి! విరాయివాడు లగ్నం పట్టుకొచ్చి నిలబడి ఉన్నాడు" అని అన్నది.

విందు విసువుదలతో "అక్క డెక్కడయినా పెట్టనుండురూ! తరువాత చూచుకుందాం" అని అన్నది.

"ఎక్కడ పెడతాం? కాకలు పాడుచెయ్య త్తూ?" అని వేగవంతమైన అన్నది.

"పాడుచేస్తే పాడుచేసెయ్య. అక్కడ పడేసి పొమ్మనండి" అని విందు అన్నది.

వినకల్లి వచ్చి "అమ్మా విందూ! ఈనాటికి ఎంత మైదాసిండి పటుకుందో కొంచెం చూపిపోతావు" అని అడిగింది.

విందువాసిని మొహం భారగించుకుని "ఎంత కావాలో వాకేం తెలుస్తుంది? చేసినవాళ్లు మీ రెరగరు బమ్మా?" అని అన్నది.

వినకల్లి ఆశ్చర్యపడి "ఇదేమిటి? ఎంతమందిని పిలిచావో ఆసంగతి వాకేం తెలుస్తుంది?" అని అన్నది.

విందువాసిని కోపగించుకుని "అలాగయితే పోయి ఆయన వదులు! నీవు మా అక్కగారి పని చూచిఉండవలసింది. అసంతుడితీ వదుల వచ్చుడు మాకు కోలాబా ఊరంతా ఇక్కడే భోజనం. ఆవ్వకు మాదా ఆమె 'ఇదంత కావాలి, అదంత కావాలి; ఈవని మాడు, ఆవని మాడు!' అని ఎన్నడూ వా కొక్కమాటమాదా చెప్పలా. ఈయింట్లోవాండ్రందరూ కలిసిని ఆమెవేలికి పోలరు" అని మరొకరితో వెళ్లి పోయింది.

కదంబ వచ్చి "అమ్మా! ఆయ్యగారు పూజా వస్తాయి..." అని అంటూఉండేంగా దాని మాట సాగ నీయక విందువాసిని "ఎన్ను మీరందరూ కలిసి విరు చుకుతినుండి. ఫో, నాయెదుటకుంచి ఆరలికి పో" అని కనురుకుంది. అది కుండేలలాగా పారిపోయింది.

మరి కానీవటికి మాధవుడు వచ్చి పిలుపుమీద పిలుపుగా పిలిచి "వీయ్! వివబడటం లేదా?" అని అన్నాడు.

విందు దగ్గిరి కొచ్చి "వివబడటం లేదు. వాచేత కా దివా వాచేత కాదు. డి. అయిందా?" అని యుంకరించింది.

మాధవుడు మరి మాట రాక చూస్తూ నిల బడ్డాడు.

“మీరు నన్నేం చేస్తారు మహా? మీదకు పరి పోస్తారా? పోనీ పోయ్యండి” అని విందువాసిని యేడుస్తూ వదిలడిగా ఆవలికి వాటుకుపోయింది.

క్రమక్రమంగా ప్రాణైక్కింది. విందువాసిని పని యేమీ లేకపోయినా తీరిక లేకుండా ఆగడీ ఈగడీ తిరగచెయ్యడం, ఇతరుల లోపాలు వట్టుకొని గండరగోళం చేయడం మొదలు పెట్టింది. ఎవరో తొందరమీద కొన్ని గిన్నెలు వదిలే వాళ్ళో పెట్టారు. విందువాసిని దొడ్లో పోయిపడేటట్లు వాట్ల పోకతావు తన్ని వాట్ల వెక్కడ పెట్టారో పోధించింది. అందరూ తిరిగేలోట ఎవరో బట్టలార వేరారు; అవి విందువాసినికంటే మట్టుకొన్నయ్. ఆమె వాసిని చింపిపోతేనే ఎక్కడ ఆరగట్టారో చూపించింది. ఆమె తెరుకుపడ్డవాళ్ళందరూ ధయంతో పక్కగా తప్పుకుని నిలబడిపోతున్నారు.

పాపం, వసిష్ఠు లోపలికి వెళ్లి “ఇకేమిటి? ప్రాణైక్కిపోతుంది, ఇక్కడ ఇంకా పంపాకరం ఏమీ చేరారు కాచేం?” అని అన్నాడు.

విందువాసిని చాటున నిలబడి “కార్యంపట్ల కొంచెం ఆలస్యం కాక మానుకుందా?” అని గాటంగా జవాబు చెప్పి, అక్కడ ఒక పళ్లెం ఉండంగా దాన్ని కాటిగొడ్డి తన్ని మరొక గదిలోకి పోయి నైకవ్యం లేని దాని చందంగా వదిలిఉంది. అయిదారు నిమిషాలలో లోగడ ఆమె కలవాటయిన కంకధ్వని ఒకటి వినబడ గానే గబగబా లేచి నిలబడి తలుపునుకుదునుంది అగ్ర చాచి చూచింది. అన్నపూర్ణ వచ్చి మెల్లలో నిలబడ్డది.

విందువాసిని దుఃఖంతోటి, అభిమానంతోటి యేడ్చేసి కర్ణు కుడుచుకుని చప్పుడు చేసుకుంటూ ముందుకొచ్చి గళవస్త్రం చేసుకుని చేతులుజోడించి “పది పదకొండు కావచ్చింది. ఇంకా ఎంత క్రతుత్వం పెట్టుకుంటావయ్యా? నీకు గనుక కోరికైతే నేను విష ముగ్గుకుంటాను, లేకపోతే ఇంటికి పోయి ఒక గిన్నెకు పంపించు” అని తాళంచెవులగుత్తి ఆమె పాదాలముందు గంగదా మోగేట్లు పడిసి తన గదిలోకి పోయి తలుపు చేసుకుని నేలమీద పొరలుతూ ఏడవడం మొదలు పెట్టింది.

అన్నపూర్ణ యేమీ మాటాడకుండా తాళపు చెవులగుత్తి తీసుకుని చెల్లి కొట్టుకలలుపులు తెరిచి అం దులో ప్రవేశించింది.

అందరి భోజనాలూ అయినవి. రాకపోకలు ఉడిగి నవి. అవరాస్థాం అయింది. అయినా విందువాసిని తీరిక లేకుండా ఆకలుపూ ఈరలుపూ తెరిచి తిరుగుతూనే ఉంది. “అనంతబాబు ఇన్స్కూలులో లే”డని వైరపు దొచ్చి చెప్పాడు.

విందువాసిని వైరపుడిమీద నిప్పులు కురిపించి “దొర్నాన్యదా! పిల్లలు రాత్రినేక బళ్లో ఉంటారా? నీకిదేం కొతా? అయింట్లోకి పోయి ఒకసారి చూచి రాకపోయాన?” అని అన్నది.

“వెళ్లండి! అక్కడగూడా లేదు”

“అట్లా అయితే ఆరే వెక్కడో వధవలతో కుండబంతి ఆడుతూ ఉండాలె. ఆరేనికి ధయనూ ధర్మ పోయినయ్. ఈసారి ఈ పాడుఅటలో ఒక కన్నెగిరి పోతే అన్నపూర్ణ మృగారి కోరిక సిద్ధిస్తుంది. అప్పుడు కడుపునిండా అన్నం తింటుంది. ఛో, ఎక్కడున్నా డో వెతుక్కోరా”

అన్నపూర్ణ కొట్టుగడపలో పలవక్క మాయని ఇంట్లో వున్న పెద్దముత్తయికువలతో మాట్లాడుతూ తోడుకోడలి కరుకుమాటలు విన్నది.

ఒకగంటకు వైరపు దొచ్చి “అనంతబాబు ఇంటి కొచ్చారుగాని యిక్కడికి రావన్నారు” అని అన్నాడు.

విందు నమ్మలేదు. “రావన్నారు రా? నేను రమ్మన్నానని చెప్పావా?” అని విందు అడిగింది.

వైరపుడు తల తిప్పి “ఆ. చెప్పానుండీ! మరి గతే చెప్పివాకానీ రావంటున్నారండీ” అని అన్నాడు.

విందు ఒక నిమిషంపాటు ఊరుకుని “ఇది ఆరేని తప్పు కాదు. తల్లిచార పిల్లకు రాకపోడు. నేనివా పిల్లిద్దరి మొహం చూస్తే వొట్టు!” అని అన్నది.

రాత్రి చాలా పొద్దుపోయింది. అన్నపూర్ణ ఇంటికి వెళ్లడానికి లేచింది. మాధవుడు పంపించి రావడా నికి స్వయంగా వచ్చాడు. విందువాసిని గబగబా వచ్చి మగని నుద్దేశించి ధయంకరమైన స్వరంతో “పంపించి

గావదానికై తే బయలుదేరారు. అవిడె ఇంతవరకు మంచినిగ్గయినా ముట్టుకోలేదు. ఈసంగతి మీకు తెలుసా?" అని అన్నది.

"అసంగతి తెలియవలసింది నీకు. నా కెట్లా తెలుస్తుంది? ఇక్కడ ఇవ్వాలి ఏవని జరగక ఇల్లా ఆభాసు అయిపోతుంటే నేనే పోయి పిలుచుకొచ్చాను. ఇప్పుడు మల్లా నేనే దిగివెట్టి రాబోతున్నాను" అని మాధవు చెప్పాడు.

"ఓహో, బహు బాగా వుంది. ఆలాగయితే మీరుగూడా వారిపక్కమే వస్తుమాట" అని విందు అన్నది.

మాధవు దిండుకు జవాబు చెప్పక "మరి తాను చేయకండి, పదండి" అని వాదనగారితో అన్నాడు.

'పదండి' అని అన్న పూర్ణ రెండడుగులు వేయగానే, విందువాసిని "క్షాతిశ్రుత్వం! నోటికొచ్చినట్లు ఫది కట్టింది చెప్పితే సరి. పుసపుసా పట్టు పెట్టుకుంటే సరి. నాలుగు పగడ్లు, నాలుగు రాత్రులు కుర్రాడి మొహం చూడనిచ్చింది కాదు. దేముడిండుకు సరిగ్గా చూడకమానడు" అని గర్జించి నోట్లో కొంగు కుక్కుకుని ఏడుపు నావుకుని నంటింటి వరాండాలోకి పోయి కుప్పన కూలబడి మూర్ఛపోయింది. నలుగురూ చేరారు. ఈ గడవిడ విని అన్న పూర్ణ చెప్పి తిరిగి "ఏమిటో చూదాంపదండి" అని అన్నది.

"చూడక్కరలేదు పదండి" అని మాధవు చెప్పాడు.

వోడుకోడల్ల పోట్లాట ఇన్నాళ్లూ చాటుచాటుగా ఉందిగాని ఇప్పుడు బయటబడ్డది. మరుకోజ అడంగలంత ఒకవోట కూయన్న పనులులో వేగమృ "వోడుకోడల్ల పోట్లాడుకుంటే పోట్లాడుకున్నాడు; కుర్రాడి కేం? ఒక్కసారి చూచితే ఏం పోయి? రల్లి చార పిల్ల కొత్తుం దని విందు అన్న మాట కట్టిమాట కాదు. నీ నెండరి పిల్లలనో చూచానుగాని, రామరామా, ఈలాటి విశ్వాసపూరితమైన ఎక్కడా చూడలేదు" అని అన్నది.

విందువాసిని వినుకుదలగా వేగమృకు ఒక్కసారి చూచి సిగ్గుతో, ఈమతో కల వంచుకుంది. వేగమృ మల్ల ఇల్లా అంది: "విందు! నీకు పిల్ల

లంటే మహా శ్రేమ. నూ వరహరిని తీసుకో! కావాలంటే ఇచ్చేస్తా. చంపివెయ్య, నరికివెయ్య, ఏమయినా చెయ్య; ఏమీ అనే రకంకాదు. ఆలా అనేవార్లు నాకుదువున పుట్టరు." విందువాసిని మాటాడకుండా కూచుంది. ఆమెకల్లి వేగమృకు జవాబుచెప్పింది. ఆమె యేండ్లుచెల్లిన మనిషి. ధనికుల యింటి ఆదుబడుచు. ధనికులయింటి కోడలు. ముక్కాకలు తీరినది. ఇట్టి విందుకల్లి చిరునవ్వు వచ్చి "ఏమి టేగందరగో? మంతా? అవంతం దాని రక్తమాంసాలతో కలిసి పోయినాడు. నా న్నట్లా గందరగోళం చేయకండి! విందు! మీకోసా లంటే మహా ఒకకోజా రెండు రోజులు! ఇంతమాత్రంవారితే కుర్రాడు నీకు వేరై పోతాడా యేమిటి?" అని అన్నది.

విందువాసిని కన్నీటితో కలకలలాడుతూ కల్లి కేసి చూచి మెదలక కూచుని ఊరుకుంది. సంధ్యా పనులులో ఆమె కదంబను పిలిచి "పోనీ నీవే చెప్పనీవుకూడా ఉంటివికదా. అవిడె ఇంత వాస్తేమ! మందుకు తగినంత తప్పు నా దేమయినా వుందా?" అని అడిగింది.

ఈ యాలోచన చేయడానికి తనను పిలిచింది దని కదంబ నమ్మలేక చాలా సంకోచంతో మానంగా ఊరుకుంది. ఆలా ఊరుకున్నా విందువాసిని "మీ రందరూ ఏలాగయినాకానీ వయస్సుకు పెద్దవాళ్లు కదా! మీ అభిప్రాయంకూడా నేను నివారి. ఇందులో ఇంత తప్పు నాదేమైనా ఉందా చెప్ప" అని అన్నది.

కదంబ కలరిప్పి "ఇందులో మీరప్పేమిటి?" అని అనేసరికి విందు "ఆలాగయితే నీ వోకసారి అయింటికి పోయి చక్కగా రెండుమాటలు అని రారామా? నీ కేం భయం?" అని అన్నది.

కదంబకు సాహసం వచ్చింది. "భయమేమిటి గాని, మరి వాదం పెట్టుకుని ఏం లాభం దొరసాని గారూ? కాదలసిందేమో అయిపోయి." అని అన్నది.

"ఆలా క్కాదే కదంబా! నీకు తెలియదు గాని—అయితే నిజం చెప్పేయ్యటం మంచిది. ఆలా క్కాకపోతే తప్పుల నాదే అయినట్లూ, తన దేమీ లేనట్లూ అనుకుంటాను. 'నిన్ను గంటేస్తాను, తరి

“మీస్తాను! అని అర్థం వచ్చేమాటలు ఆమె యొన్నమా అనలేమా? ఇల్లా అంటే నే నెప్పుడయినా కోపగించుకున్నావా? నాకు తెలియకుండా నూపాయ లేదు కివ్వాలి? పోనీ నా కందుకు చెప్పకపోవాలి?”

“ఓను. మంచిది. ఇవ్వాళ చీకటిపడిపోయింది గాని రేపుపొద్దువ పోతాను.”

బిందువాసిని అసంతుష్టితో “అప్పుడే చీకటిమీలే కదంబా? నీవు పెద్దమాటలు అంటున్నావ్. కితాకాలంకాబట్టి కాస్త పొద్దుకొన్నట్టు కనబడ్డది. పోనీ ఎవడివయినా తోడుతీసుకుని పోరామా? ఒకే ధైరవా! ఇదిగో! ఉకక్కిని పియా! కదంబతో చెల్లాలి” అని అన్నది.

“అయ్యిగాదు ఉకక్కి గాడిచీర లాంతర్లు గుడి పిస్తున్నారండీ” అని ధైరవుడన్నాడు. బిందువాసిని కోరయావు చూచి “పొగరుబోతు బబాయి చెబుతావే?” అని అన్నది. ధైరవు డామెయావుల కాకకు అక్కడినుంచి పారిపోయాడు. బిందు కదంబను పంపేసి రెండు మూడుపాళ్లు ఆగడీతగడీరిరిగి గుడవుకుంటిట్టో! చెల్లింది. వంటలక్క ఒకమూల వంట చేస్తున్నది. బిందు ఆమెగర్లర మూచు “ఇదిగో కాత్యాయనీ! నేను నిన్నే సాక్షిగా కోరుకుంటా. నిజం చెప్ప. నుయిద్దరిలో ఎవరి బిచ్చుక తప్ప?” అని అన్నది.

కాత్యాయనీ కేమీ తెలియలేదు. “ఏమిటమ్మా అనీ” అని అన్నది.

బిందు “ఆనాటి యుద్ధం. నే నేమన్నా? అనంతాని కేసును ఏమయినా దర్శిచ్చావా అని అన్నా. పిల్లలకు దర్శిస్తూ రనేమాట ఎవరికి తెలియదు? ‘అనంతం ఏడిచాడు; ఏడిస్తే ఇచ్చాను’ అని చెప్పిస్తే సరిపోయేది. అలాగయితే ఇంత కథ పెరక్కపోన, ఈ ఒట్టూ సాట్లూ లేకుండా పోన. నవ మేం గిన్నెలం గనుక నా కొట్టుకుంటే కంయ్ మనేందుకు? మనుష్యుల మాయలి. అంత ఒట్టు పెట్టుకోదానికి ఏమరసర మొచ్చింది? వంశానికంతా అత డొక్కడే అంకురం. ఆతడిమీద ఒట్టా? ఇదిగోవచ్చు కాత్యాయనీ! ఇహ నేను బలిపందంగా అవిడెమిహం చూడను. పరమ శక్రువునయినా పోయి చూస్తూకాని ఇహ అటుకేసి మెహం పెట్టను” అని అన్నది.

కాత్యాయనీ స్వతహాగా అట్టే మాటాడెప్పుడూ వం కలది కాదు. ఇక్కడేమి చెప్పాలి? తెలియక మానం వహించింది. బిందుగడ్లు రెండు నీళ్లతో నిండా య్. గబగబ ముడుచుకుని దుఃఖస్వరంతో మల్లా “కోపం పెచ్చరిల్లినప్పుడు ఎవరయినా వొట్టెట్టుకుంటాడుకాని అదే పట్టు మ్కాయంటారా? ఇంటికి వచ్చి మూడూ తురిపెదునీళ్లు పుచ్చుకోలేదే! ఆఖరికి మర్రాల్లయినా వంటింది కాదే! ఇది పెద్దలు చేసే పనేనా? నిజానికి నిజమే చెప్పాలి. నే నావిడకన్న విన్నదాన్నే. నాకు ఆమెకన్న బుద్ధి తక్కువే. అయితే నేనే ఆవిడకురుగు నై యంటావనుకొండి. అప్పుడేం చేసేదో? నేనుకూడా ఇహ అలాగే అవిడపేరయినా నాలుకమీదికి రానీయను, మీడు చూస్తూఉండండి” అని అన్నది.

ఇల్లా అన్నా వంటలక్క మాటాడ మారుకుంది. బిందు “అవిడకే మహా ఒట్టేమికోడం తెలుసా? మరి నాకు తెలియడమకుండేమా! నేను రే పొయింటికి చెల్లి ‘నీ వోగిన్నాడు విషం పంపకపోలే నీవు పెట్టుకోన్న ఒట్టే’ని ఒట్టుపెట్టి వొస్తే ఏమవుతుంది? నే నీరెన్నామూ యామ్రామామ్రా ఉన్నాగాని రేపు పోయి ఈ ఒట్టయినా పెట్టాస్తా, లేకపోలే మాటాడకుండా విషం మింగి పోతును, అక్కయ్య వంటిందని నలుగురితో యోగీచేస్తా. నలుగురూ అచెట్టి చీటి అంటారో లేదో అప్పుకు చూస్తా. చాంతో అవిడె లొంగిరాకపోలే చూసుకొండి.” అని అన్నది.

కాత్యాయనీ భయపడి మెల్లగా ఇలా అన్నది: “ఎత్తే, ఇవేం మాటలండీ! తలవనయినా తలపరాదు. పొట్లాటలు చిరకాలం ఉండవ. వారుకూడా మిమ్మల్ని వదిలి పెట్టి ఉండలేరు: అబ్బాయి అంతకంటే ఉండలేడు. ఈ నాలుగుకోణలమంటే ఎల్లా ఉంటున్నాడో కాని మాకందరికి చాలా ఆశ్చర్యంగా వుంది” అని అన్నది.

“అల్లా చెప్పండి కాత్యాయనమ్మగారూ, అల్లా చెప్పండి! నిజంగా అవిడే అతణ్ణి కొట్టి కోపీ భయ పెట్టి బంధించేసింది. అతడు నాదగ్గరగాని ఇంకోదగ్గర పడుక్కోలేడు. ఈలా అయిన పగడ్లు, నాలుగురాకులు చెల్లయ్. ఇహ అవిడెగారి మెహం చూడతలసిన

పని ఉందా? పరమ క్రతువుమొహమయినా చూడ గలమనాని ఇహ ఆవిడెగారి మొహం ఈజన్మలో చూడ చలచుకోలేదని చెప్పనే చెప్పాను" అని తొందరగా విందు అన్నది.

కాత్యాయని తన మనికట్టుమీద ఒక వల్లమచ్చ చూపి "ఇదిగో చూడమూ! ఇక్కడ ఇంకా వలుపు పోలేదు. ఆర్యా మిథు మూర్ఖ వచ్చింది, ఈ సంగతు లన్నీ మీకు తెలియవు. అబ్బాయి ఎక్కణ్ణుంచో పరుగెత్తుకొనివచ్చి మీమీద పడి ఆనాడేడివ యేద్యా? మీకు మూర్ఖుణంగా ఆయన ఎప్పుడూ చూడలేదుకాదా, 'హ అమ్మ పోయింది, హ అమ్మ పోయింది' అని ఒకటే యేడుపు. మీ మొహం మీద నీళ్లు కొట్టినవ్వలేదు. వివరనివ్వలేదు. నే నీతరికి లాగాను, ఆపకంగా న న్నిక్కడ కరిచిపెట్టాడు. పెద్ద మృగాడు లాగాడు. ఆవిడెబట్ట అందుకుని నీలికలు నీలికలు చేసి పోతేకాదు. మిమ్మల్ని వదిలేసి ఆయన్ను పద్మబాటు చేయవలసివచ్చింది దండకి. చిట్టచివరికి వలుగురయిదుగురు కలిసి ఆయన్ను ఆవతరికి లాక్కల్లారు" అని అన్నది.

విందువాసిని ఆమాటలు వింగురున్న చందంగా తప్ప వాల్చకుండా కాత్యాయనిమొహం చూస్తూ కొంతసేపటికి నిట్టూర్చి మెల్లగా లేచి గదిలోకి వెళ్లి పడకుంది.

వాలుగు కోణాలు గడిచినయ, విందు తలిదండ్రులూ, బంధువులూ ఇహ రేపు వెళతారనగా విందుకు మూర్ఖ వచ్చి కొంతసేపటికి లేరుకుంది. ఆమె మెదలకుండా పక్కమీద పడుకుని వ్రుండగా కదంబ విషవికర్రతో విసురుతుంది. అక్కడ మరియెవరూ లేరు. అది చూచి విందు కదంబను దగ్గరకు రమ్మని పైకెక్కి "అక్కయ్య వచ్చిందా?" అని మెల్లగా అడిగింది.

"లేదుండీ అమ్మగారూ! మే మింతమంది ఇక్కడుండంగా ఆమెగారిని కష్ట పెట్టటం ఎందుకూ?" అని కదంబ అన్నది.

విందు కొంచెంసే తూరుకుని "మీలో వున్న లోపే ఇది. అన్ని పనులలోనూ మీ తెలిచిటలు ఉపయోగిస్తారు. ఈలాగే చెప్తూ న న్నెప్పుడో చంపేసే

స్తూరనుకుంటూ, గృహప్రవేశంవాడుమీదా మీ రింటి నుండా ఇంటెకు జనమున్నారూ. ఆ తేనెడుమనీషీ ఇంట్లో అడుగు పెట్టనంతవరకూ మీ లేమి చేయగలిగారు! ఓ, మీ రక్కడ, అది డక్కడ? మీ రందరూ కలిసినా ఆవిడెదిటికనవేలికి పోలరు" అని అన్నది.

విందుకల్లి గదిలోకి వచ్చి "అమ్మయ్యా, అల్లుడుగారి నెలవయింది. కొన్నికోణాలపాటు మాతో ఉండొద్దుగాని పద" అని అన్నది.

విందు తల్లి మొహంకేసి చూస్తూ "నేను చెల్లడమూ, చెల్లకపోవడమూ వారి యిష్టనిష్టాలని పట్టుకునే ఉందా యేమిటి? వారు చెల్లమసంగానే చెల్లానా యేమిటి? వాక్రతు ఆజ్ఞ లేనిదే నే నెల్లా కదలడం?" అని అన్నది.

"నీతోడుకోవరి మాటా? ఇంకా ఆమెఆజ్ఞ ఎందుకు నీకు? మీరు విడిపోయి ఎప్పుడు వచ్చేకాలో అప్పుడే అవిడెతో పని తీరిపోయింది. ఇప్పుడు మీవారి ఆజ్ఞ అయితే చాలు" అని తల్లి అన్నది.

విందువాసిని తల ఆడించి "కాదమ్మ అల్లుక్కాడు. ఆమె బలికున్నంతవరకూ ఎక్కడయినా ఉండనీ, ఆమె పను ప్రమా. ఎన్ని చెప్పినా, అవిడె ఆజ్ఞ లేనిదే నే నీయిల్లొదిలేడి లేదు—అలాగయితే బావగారు నొచ్చుకుంటారు" అని అన్నది.

అంతలో వేలమ్మ అక్కడికి వచ్చి సంగతంతా విని "నుంచి. నేను చెప్పుతున్నా కాని నీవు చెల్లు" అని అన్నది.

విందు ఆమెకు ప్రత్యుత్తరమయినా పలుకకపోగా ఆమెతల్లి "నరేకాని, మనిషి నెవరివయినా పంపి ఆమె ఆజ్ఞ తీసుకోరాదా విందు?" అని అన్నది.

విందు అత్యర్థపడి "మనిషిని పంపా? అది మరీ బాగుండవచ్చు! నా కావిడెమనస్సు తెలుసు. మేకి చెల్లమంటుందికాని లోపల్లోపల కోపం పెంచుకుంటుంది. లేకపోతే బావగారికి వాలుగు కల్పించి చెప్పవయినా చెప్పకుంది. విద్వమ్మ వద్దు. మీరు చెల్లండి. నాకు రావడం పడదు" అని అన్నది.

విందుకల్లి మరి వట్టు పట్టలేదు. ఎవరి తొడ్లకు వారు వెళ్లిపోయారు. ఇప్పుడెవరూ లేని యీ పెద్దమేడంతా

తనను మింగ జూతున్నట్లుంది. కిందవరస ఒకగదిలో నేనమ్మ ఉంటుంది. ప్రైవేట్ లో తనగది. మిగతా మేడంతా బొంబాయిబొంబాయిమంటూ భారీగా ఉంది. బిందు మనస్సు ఎక్కడో పెట్టుకుని అటూ ఇటూ తిరుగుతూ తిరుగుతూ మూడో అంతస్తుమీదికి వెళ్లి ఒక గదితలుపు తెరిచింది. ఎప్పుడో భవిష్యత్కాలంలో ఈజాదుమా కోడలు ఉంటారని ఉద్దేశించి ఆమె స్వయంగా ఈ అంతస్తుకట్టించింది. ఇక్కడికి వచ్చేసరికి ఆమెకు కన్నీరు అగలేదు. ఆమె యిక అక్కడ ఉండలేక కిందికి దిగివస్తుండగా మాధవుడు మెట్లెక్కి పయికి వస్తున్నాడు. ఆప్పుడు ఆమె “ఇట్లా అయితే ఎల్లా జరుగుతుంది?” అని అన్నది. మాధవుడు తెలియక “ఎవరికి?” అని అన్నాడు.

బిందు మరి జవాబు చెప్పలేకపోయి పాతాత్తుగా నిట్టూర్చి “ఎవరికీ లేదులేండి. మరేం లేదు లేండి” అని అన్నది.

మరునాడు ప్రార్థన మాధవుడు అఫీసుగదిలో కూచుని పనిచేసుకుంటుండగా అకస్మాత్తుగా బిందు వాసిని అక్కడికి కొచ్చేరావడంతోటట్టే “నాకు నవుకరీ చేస్తున్నారటనా?” అని అడిగింది.

మాధవుడు తల యెత్తికుందానే ‘ఊరి’ అని అన్నాడు.

“ఊరి యేమిటి? ఇది వారు నవుకరీ చేసే వయస్సేనా?”

మాధవుడు చెనుకటల్లేనే కాకితమీద కళ్లంచి “వయస్సుపట్టి మనుష్యు లంద్యోగాలు చేస్తారా యేమిటి? రిండికి లేకపోలే చేస్తారునాని” అని అన్నాడు.

“వారికి రిండి పెండుకు లేకపోవాలి? నేనయితే పరాయివాన్ని. మేమూ మేమూ పోటాడుకుంటే పోటాడుకున్నాం. మీరూ మీరూ అన్నాడమ్మలు కారా?”

“నవతిలిడ్డలం—జ్ఞానులం.”

బిందు ప్రంభించిపోయి “మీరు బ్రతికుండగా వారిచేత పనిచేయిస్తారా?” అని అన్నది.

మాధవు డోక్కసారి తల యెత్తి భార్యను

చూచి తనకు సహజమైన కాంతకంపంతో “ఎంచేత చేయనియ్యదు? సంపారంలో ఎవరి అవృష్టం వారిది. ఎంత పెట్టివుటిలే అంత అవధించాలి. దాని! నేనే ప్రబల దృష్టాంతం. తలిదండ్రు లెవ్వడు బొంబాయివారో నేనెవరగ. మేము చాలా దరిద్రుల మని వదిలెగారు చెప్పగా విన్నానుకాని నేనుమటుక్కు దుఃఖమంటే యేమిటో కష్టమంటే యేమిటో యెవరగు. తెల్లని కట్టుబట్టబూ, చదువులకు శత్రుమూ, తుదకా లకు దబ్బూ, చేతిఖర్చు ఇదంతా ఎక్కణ్ణంది వచ్చేదో నా కిప్పటికి ఏమీ తెలియదు. అటుపైనే నేను వకీ లయాను. డబ్బుకూడా తక్కువ సంపాదించి యెరుగను. ఈవధుంగా నీ వెక్కడినుంచో ఏలాగో ఇంత డబ్బు వెంటబెట్టుకుని ఈయింట్లో కొచ్చావు. ఈ పెద్దమేడగూడా వెలిసింది. అయితే మా అమ్మగారి సంగతి: చాలాకాలంనుంచి విను వనేమాట లేకుండా ఎముకలు విరిగేట్టు పనిచేశారు. మానీకలవేసిన బట్టలు కట్టుకుంటున్నారు. కితాకాలపు రాత్రియ్యకూడా అయినబంటిమీద ఏక్కా యెమ్మనూ చూడలేదు. ఒక్కతూటంటే ఒక్కతూట రెండు మెతుకులు తిని, శేవలం మనకోసం—ఈసంగతులన్నీ నాకు గుర్తులేదు, గుర్తుడవలసిన పనికూడా లేదుకాని—నరే, దాని కేం? ఈవధుమ కొన్నాళ్లుమాత్రం ముఖంగా కాల శ్రేపం చేశారు. అందుకోసం భగవంతుడు వడ్డీతో కూడా కట్టిపుచ్చుకుంటున్నాడు” అని వెంటనే ముఖం తిప్పేసుకుని అదపరమయిన ఒక కాకితం వెతకటం మొదలుపెట్టాడు.

బిందునోటివెంట మాట రాలేదు. ప్రంభంలాగా నిలబడిపోయింది. ఇన్నాళ్లనుంచి జరుగుతూవస్తూ వున్న ఈకథాకలాపాన్ని గురించి మగని మనస్సులో తిరస్కారం ఎంతగా అణగివుందో అసంగతి బిందు వాసిని ప్రతిరక్తబిందుతూ ఇప్పుడు తెలుసుకోవడం మొదలుపెట్టింది. ఆమె తల వంచుకుని నిలవబట్టింది.

మాధవుడు కాకితం వెతుకుతూ వెతుకుతూ తనలో తానే ఆనుకున్నట్లు ఇల్లా అనుకున్నాడు: “ఉద్యోగ మవగా ఉద్యోగమా, ధరే ఉద్యోగం. కృష్ణాపురంరాణామా, ఇక్కడికి రానూ పోనూ నుమారు అయిదు కోసులు. తెల్లారుకట్ట నాలుగుగంట

అను లేచి పగలల్లా అన్నం లేకుండా ఉండి రాత్రికి తిరిగివచ్చి రెండు మెతుకులు తినటం. జీతమా? పన్నెండు రూపాయలు."

విందుకు కంఠర మెత్తిపోయింది, "పగలల్లా అన్నం లేదా? జీతం మొత్తమ్మీద పన్నెండా?" అని అన్నది.

"ఆ, పన్నెండు. ఆయన పెద్దవాడయ్యాడు. నల్లమందు చేసుకుంటాడు. తాగటానికి పాలయక్కయినా లేదు. ఇవ్వాళ్లకు ఆయనమీద జేమడికి దయ వచ్చిఉంటుంది; ఇహ కొద్దిలోకాలలోనే ఆయన కష్టాలు గట్టిక్కిస్తూ ఉనుకుంటా" అని మాధవు డన్నాడు.

విందువాసినికన్నులనుండి నీరు బొటబొటమని కారింది. ఇవ్వాళ్లనుండి ఎన్నడూ చేయని పని ఒకటి ఇప్పుడు చేసింది. ఆమె కంగి మగని పాతాలు రెంచూ పట్టుకుని ఏడుస్తూ యేడుస్తూ "మిన్ను బతిమాలుకుంటున్నాను. ఏదో ఒకదారి చూడండి. వారు ఆలోగ్యంగా లేరు. ఇల్లాగయితే రెన్నాళ్లయినా బతకరు" అని అన్నది.

మాధవుడు తన కన్నీళ్ల పెల్లాగో తుడుచుకుని "నే నేమి దారి చూడను? వదిలెగారు మన బియ్యం ఒక్క గింజయినా ముట్టరు. ఇహ ఆయన కష్టపడక పోతే వాళ్ల సంసారం ఎల్లా వెళ్లమారుతుంది?" అని అన్నాడు.

"ఆసంగంతా నా కేమీ తెలియదు. ఇదిగో వివండి: మీకంటే వేరేదైవం నాకు లేదు. రాకగారంటే అంతకంటే ఎక్కువ. చివ్! తలవదానికిగూడా పిలులేని—" అని స్వరం కుంటుపడిపోగా విందు మాటాడలేకపోయింది.

"మంచిదేకాని అఖరుకు నీవు వదిలెగారి దగ్గర కైవా వెట్టి! అవిడకోపం పోయేట్టు చూడు! ఆమెను ప్రసన్నురాలిని చేసుకో! ప్రాద్దామలూ నాకాళ్లట్టుకుని కూచున్నా నీ కేమీ దారి చొరకరు" అని మాధవు డన్నాడు.

విందు వెంటనే కాళ్లొడిలేసి లేచి నిలబడి, "కాళ్లట్టుకునే అలవాటు నాకు లేదు. అవి చారాత్రి నీ రయినా ఇక్కడెందుకు తాగలేదో, ఇంకా మీ రి పంగంతా ఎరిసుండినీ క్షత్రువులాగ నాకు చెప్పకుండా ఎందుకున్నాలో ఆసంగంతా నా కిప్పుడు తెలిపాచ్చింది. నాతప్పు ఎక్కువ చెయ్యదానికా మీ రప్పుడు చెప్పకుండా కూరుకుంటా?" అని అన్నది.

మాధవుడు కాకిరమ్మీద మనస్సుపెట్టి "నే నా విద్య మా అన్నగారి దగ్గర చేర్చుకున్నాను. అలా కూరకుంటే ఒక నాడు చాటిపాయ్యేట్టుగా ఈశ్వరుడు నన్ను కడదించాలి" అని అన్నాడు.

విందు మరి మాటాడలేదు. తన గదిలోకి వెళ్లి తలుచేసుకుని పడుకుంది.

మాధవుడు లేచివెళ్లడానికి సిద్ధంగా ఉండగా విందువాసిని మళ్లీ అక్కడికి వచ్చింది. ఆమెకళ్లు ఎర్రకారివయ్యాయి. మాధవుడికి దయ కలిగింది. — "ఇదిగో ఒక్కసారి అక్కడికి వెళ్లిరా. ఆమెసంగతి నీకు తెలుసుకుదా! ఒకసారివెళ్లి చూడకే నిల్చో. చాలా చాంతో అన్నీ పనులూ అవుతయ్యాయి."

విందు అత్యంత కరుణాస్వరంతో ఇల్లా అంది: "ఇదిగో మీరు వెళ్లండి; మీరు వెళ్లకపోతే తుర్రాడి మీ నొట్టు!"

మాధవుడామె ఉద్దేశం గ్రహించి కొంచెం వేడియైక్కి "నీవు చేయి నొట్టు పెట్టుకున్నా నేను పోయి అన్నగారితో చెప్పలేను. ఆయన స్వయంగా నన్ను దిగితేనే తప్పు, నామేడ కోసి పారేసినాసరే, మంచిదస్తేగా వెళ్లి చెప్పే సాహసం నాకులేదు" అని అన్నాడు. మాధవు డిల్లా అన్నా విందువాసిని అక్కడ నుంచి కదలలేదు.

"నీవు వెళ్లలేదా?" అని మాధవు డడిగాడు. విందు జవాబు చెప్పక లేచి తల వంచుకుని మెలమెల్లగా వెలిపోయింది.

[నశేషము]

కుంఠి

= శ్రీ గొట్టుముక్కుల రామకృష్ణకావ్యము =

కృపయో, కోపయో, నర్వవేత్తయగు మాసింద్రుండు నాకిప్పుడే
యుపదేశించెను మంత్రమొం డది నిజంబోకాదో యం చూడకే
జపముంజేసితి నిన్దలంచి యిది యిచ్చావృత్తిచే గాదు నా
యపచారమ్మును పైపుమయ్య గనుమయ్యా నాదుకన్యాత్వమునీ.

సంతతికోసమై చిరవిచారముచే కృత్యించునామె కీ
మంతరమున్ జపించుకొనుమా యన న్యాయము గాని లోకసి
ద్ధాంతమెఱుంగలేని పసిదానికి మాదృశధూర్తబాల కే
మంత మునింగిపోయెనని యా మునిచంద్రుఁ డొనంగ మంత్రమున్.

ఇది యన్యాయము భాస్కరా! మొదట నాదేతప్పుకావచ్చు నీ
పదిరెండేడుల కన్నె నింత త్నమియింపజాలవా-ఇంక నా
బ్రదుకున్ ఘోరకళంకదూషిత మొనర్పజాతువా జ్ఞానసం
పదకున్ మూలమ వైన నీ కెవరు చెప్పన్నేర్పరయ్యా ప్రభూ!

“పారఁబాటో, మఱియేమొ, నీవిట జపమ్మున్ జేసినా వింక త
ద్వరమంత్రార్థము నిష్ఫలమ్ముగ నశింపజాల దోబాల! మ
త్పరిభుక్తంబయి నిష్కలంకమగుఁగాత న్నిదుకన్యాత్వ మీ
వర మేనిచ్చితి నందియంబు భయమున్ వర్జింపు కన్యామణీ!”

ఏమిమహాప్రభూ! ఎచటి కేగితి వీ నిముసంబులోనె నీ
ధామ మొకండు నన్పులకితంబానరించె నిదేమిచిత్ర మ
య్యో మతిలేనిదానికి శిశూదయ మొక్కటియా పరాత్పరా!
ఈమహిమానుభూతి కిట నేడుతునో, మఱి సంతసింతునో!

ఓయి! యభాగ్యసంభవశిశూ! మరణింపుము వేగ లేనిదో
నాయపచారపున్ ఫల మనంతము నీ కనుభోజ్యమయ్యెడిన్
నాయన! శైశవమ్మునయిన నిద్దనాడని నాకుఁ బుట్టి దీ
ర్ఘాయువు నెట్లు పొందుదువురా ధరణిన్ దురదృష్టవంతుఁడా!

కూన! దివాకరుండు జనకుండట నీ కిది కారణముగా
జ్ఞానము విక్రమం వితరసాధ్యముగాని యశముగఁ గొందువే
గాని ధరాఫలిన్ బ్రదుకఁగల్గు దినంబులలోనఁ దుచ్చకా
సీనపదంబు నిన్విడుచునే తలక్రిందుతపంబుఁ జేసినన్?

నామర్యాద నశించిపోవుట యటుండన్ కర్మపంపత్సరీ
ణామంబై జనియించి నవ్వుకొను ఈ నానెత్తురుంగడ్డ తా
నేమైపోవునో-దీనిఁ జంపుకొని నేనేచత్తునా కర్మసా
క్షి! మాటాడ విదేమి నీకు నొక పూచీలేదో యీబిడ్డవై?

“దోనం బంట దటంచు నే నుడువలేదో నీదుమర్యాదకున్
నాసంతానపు బాధ్యతల్ తెలిసికోనా నేను-నీకేల నా
యానం బీవసికూనఁ బెట్టె నిడి గంగాంభః ప్రవాహమునం
దేనంకోచములేక నీదు మితఁ డెంతే నున్నతిం బొందెడిన్.”

స్వామి! కృతార్థురాలను, విచారములేదిఁక నాకు-నిప్పుడే
ప్రేమను చంపుకొంటి నిదె వీడితి నీకరుణాఫలంబు ను
ద్దామతరాంబుమధ్యమున, దాని సుఖంబగుచోటఁ జేర్చు మ
య్యా! మహితప్రభావ! గొనుమయ్య మదీయనమశ్చతంబులన్.

తనయులకోసమంచు సరదాపడి యేపెటవారిబిడ్డనో
గొని కడు ముద్దుగాఁ బెనుచుకొందురు కొందఱు; కన్నబిడ్డ న
ర్కుని యవతారమున్ కవచకుండలమండితు నిట్లు గంగలో
మునిచిన తల్లి నేనొకతెఁ బుట్టితి నేటికి భారతావనిన్.

ఈయన్యాయ ముహూర్తముల్ గడచిపోయెన్-ముందు నాజీవితః
ధ్యాయం బెట్లు ముగించుకొందు-నిట సూర్యస్పృష్టహృదయేను స
న్యాయత్రంబొనరింతునో-మరణ పర్యంతంబు శ్రీ భాస్కరా
చ్చాయోగమున తృప్తినందుదునో-నిధారింతు ముందెప్పుడో.

కుంఠి

= శ్రీ గొట్టు ముక్కుల రామకృష్ణశాస్త్రి =

కృపయో, కోపమో, సర్వవేత్తయగు మాసింద్రుండు నాకిప్పుడే
యుపదేశించెను మంత్రమొం డది నిజంబోకాదో యం చూడకే
జపముంజేసితి నిన్ దలంచి యిది యిచ్చావృత్తిచేఁ గాదు నా
యపచారమ్మును సైపుమయ్య గనుమయ్యా నాదుకన్యాత్వమునీ.

సంతతికోసమై చిరవిచారముచే కృశించుచునామె కీ
మంతరమున్ జపించుకొనుమా యన న్యాయము గాని లోకసి
ద్ధాంతమెఱుంగలేని పసిదానికి మాదృశధూర్తబాల కే
మంత మునింగిపోయెనని యా మునిచంద్రుఁ డొసంగె మంత్రమున్.

ఇది యన్యాయము భాస్కరా! మొదట నాదేతప్పుకావచ్చు నీ
పదిరెండేడుల కన్నె నింత క్షమింపంబాలవా-ఇంక నా
బ్రదుకున్ ఘోరకళంకదూషిత మొసర్పంజాతువా జ్ఞానసం
పదకున్ మూలమ వైన నీ కవరు చెప్పన్నేర్పరయ్యా ప్రభూ!

“పూరఁబాటో, మఱియేమొ, నీవిట జపమ్మున్ జేసినా వింక త
ద్వరమంత్రార్థము నిష్ఫలమ్ముగ నశింపంబాల దోబాల! మ
త్పరిభుక్తంబయి నిష్కలంకమగుఁగాత న్నీదుకన్యాత్వ మీ
వర మేనిచ్చితి నందియంబు భయమున్ వర్జింపు కన్యామణీ!”

ఏమిమహాప్రభూ! ఎచటి కేగితి వీ నిముసంబులోనె నీ
ధామ మొకండు నన్ పులకితంబొనరించె నిదేమిచిత్ర మ
య్యో మతిలేనిదానికి శిశూదయ మొక్కటియా పరాత్పరా!
ఈమహిమానుభూతి కిట నేడుతునో, మఱి సంతసించునో!

ఓయి! యథాగ్ర్యసంభవశిశూ! మరణింపుము వేగ లేనిచో
నాయపచారపున్ ఫల మనంతము నీ కనుభోజ్యమయ్యెడిన్
నాయన! శైశవమ్మునయిన నిద్రితనాడని నాకుఁ బుట్టి నీ
ర్థాయువు నెట్లు పొందుదువురా ధరణిన్ దురదృష్టవంతుఁడా!

కూన! దివాకరుండు జనకుండట నీ కిది తారణమ్ముగా
జ్ఞానము విక్రమం చితరసాధ్యముగాని యశమ్ముఁ గొందువే
గాని ధరాథలిన్ బ్రదుకఁగల్గు దినంబులలోనఁ దుచ్చకా
సీసపదంబు నిన్విడుచునే తలక్రిందుతపంబుఁ జేసినన్?

నామర్యాద నశించిపోవుట యటండన్ కర్మవంపత్వరీ
ణామంజై జనియించి నవ్వుకొను ఈ నానెత్తురుంగడ్డ తా
నేమైపోవునో-నీనిఁ జంపుకొని నేనేచత్తునా కర్మసా
క్షి! మాటాడ విదేమి నీకు నొక పూచీలేదో యీబిడ్డవై?

“దోసం బంట దటంచు నే నుడువలేదో నీదుమర్యాదకున్
నాసంతానపు బాధ్యతల్ తెలిసికోనా నేను-నీకేల నా
యాసం బీషసికూసఁ బెట్టి నిడి గంగాంభః ప్రవాహమ్మునం
దేసంకోచములేక వీడు మితఁ డెంతే నున్నతిం బొందెడిన్.”

స్వామి! కృతార్థురాలను, విచారములేడిక నాకు-నివ్వజే
ప్రేమను చంపుకొంటి నిదె వీడితి నీకరుణాఫలంబు ను
ద్దామతరాంబుమధ్యమున, దాని సుఖంబగుచోటఁ జేర్చు మ
య్యా! మహితప్రభావ! గొనుమయ్య మదీయనమశ్చతంబులన్.

తనయులకోసమంచు సరదాసడి యేపెటవారిబిడ్డనో
గొని కడు ముద్దుగాఁ బెనుచుకొందురు కొండలు; కన్నబిడ్డ న
ర్కుని యవతారమున్ కవదకుండలమండితు నిట్లు గంగలో
మునిచిన తల్లి నేనొకతెఁ బుట్టితి నేటికి భారతావనిన్.

ఈయన్యాయ ముహూర్తముల్ గడచిపోయెన్-ముందు నాశీవితా
ధ్యాయం బెట్లు ముగించుకొందు-నిట సూర్యస్పృష్టహృదయేను న
న్యాయ త్రంబాసరింతునో-మరణ పర్యంతంబు శ్రీ భాస్కరా
ర్చయోగమ్మున తృప్తినందుచునో-నిర్ధారింతు ముందెప్పువో.

అగ్ని, మోటారుకారు

భీమాకు

• యునైటెడ్ ఇండియా

ఫైర్ అండ్ జనరల్

ఇన్సూరెన్స్ కంపెనీ లిమిటెడ్,

యూనైటెడ్ ఇండియా లైఫ్ బిల్డింగ్,

ఎస్టేబ్లిష్మెంట్, మద్రాసు.

టెలిఫోన్ : 4241.

Grams : "UNIGEN"

పోస్టాఫీసు : 1207.

అత్యద్భుత కుమ్మరోగనివారిణి
కుష్ఠ, బొట్టి, ముఖరోగములకు గ్యారంటీ చికిత్స
గుణములేనివో పైకము వాచుగు ఇచ్చుటేగాక
బహుమానం రూ. 500/-

మూడవ విశిష్టపాండు
యేవ్యాధితై నను రక్ష
పరీక్ష గ్యారంటీ
ఇవ్వబడును.

మద్రాసు, బొంబాయి,
పోర్చుగీసు గవర్న
మెంటు డాక్టర్లచే
జ్ఞాపింపబడినది.

రెడ్డి అండ్ కో., (రిజిస్టర్డ్.)

(బంగారుపతకం! కులు)

వాడ ఆఫీస్:—

గోపాలపురము తూ|| గో|| వయా తణుకు.

స్థాపితము:—1920

స్థాపకులు:—డా|| యం. సుబ్బారెడ్డి.

కుష్ఠపులకు చికిత్సలేదను ప్రతీతిని రద్దుపరచి,
స్వంత్రహాస్పిటలు నిర్మించి నిర్వహణగా, కుష్ఠ,
బొట్టి, ముఖరోగముల నిర్మూలించుచున్న పంథ—
ఇండియాకంటిన్, మా సంస్థ ఒక్కటియే!

బాధకు శీఘ్రముగా నివారణ చేయును
పీడ్మన్స్ వైప్రెస్ సాల్వు

దీనిగుణము మీకు అత్యద్భుతముగా కన్పిం
చును. వైద్యులకు ఈతైలము చెంటనే ఉప
యోగింపుడు. వ్యాధింటనే గుణము కన్పించును.

చాడీ ఖరీదు రు. 1-4-0.

వి. పి. చార్మి అదనము.

వాడి చూడుడు - ఉచితము

వరముల బలహీనత, నుండడడ, వ్యాకులము,
తలదియ్య, నిస్త్రాణ, స్పృహయమున నొప్పి,
ఇంద్రియవృద్ధి, వెన్నపోటు, ఆకలిలేకుండుట
మున్నగు రోగములుండిన బహుభుక్తుకు 4
అడాల బహుభుక్తులు పంపి. రెండుదినములకు సరి
పోవు ప్రాప్తెసరు జేయు ఎలెక్ట్రోటానిక్
వెరల్స్ "ప్రీహాటలు" (ఉచితముగా పంపబడు
వందు) రెప్పించుకొని వాడి, దాని అద్భుతగుణ
మును గమనింపుడు. 40 పెరల్స్ సీసా ఖరీదు
రు. 2/- రహితభుక్తు అదనము.

ఆంగ్లో ఇండియన్ డ్రగ్ అండ్
కెమికల్ కంపెనీ, బొంబాయి.

రాజా ప్రతాపసింహచరిత్ర

= శ్రీ విశ్వనాథ సత్యనారాయణ =

మన దేశములో వాంఛగ్రంథములు చదువువారే లేరు. ఉన్న కొద్దిమంది పూర్వప్రబంధములు చదువుదురు. ఆధునికులలో దమరి! వచ్చిన యేయొక్క కవిలో చదివి వాడే శిష్టాదిగురు వని కూర్చుందురు. మఱియు వేయి పోకిళ్లు. సరిగా గ్రంథమును చదువుట, కవిశక్తి నిర్ణయించి, యాగ్రంథమున కీయవలసిన స్థానము నిర్ణయించి యా స్థానము చెడిపోకుండు చూచు కొనుట యేదో కాలము చేయువని వదలిపెట్టెదరు. లేదా విమర్శ యని పేరుపెట్టి యందందు గల రెండు మూడు స్థావరములు, రెండుమూడు కల్పవృక్షములు తీసి పెద్దది విరిచి చప్పరింతురు. ఈజబ్బు మన దేశమున పెద్దలమొదలు పిన్నలవఱకు వ్యాపించినది. మైగా నున్నమాట యన్నలో నులు తెక్కువ. పూర్వగ్రంథములే పరమోత్తములు లవి, ప్రసిద్ధకవులే కవు లని చాలమంది యనుకొనుచుండురు. ప్రసిద్ధి బహువిధముల రావచ్చును. కావ్యగతప్రశస్తిచేత వచ్చిన ప్రసిద్ధి నిలువద్రోక్కుకొనును. తక్కినది వచ్చినమార్గమును బట్టి పోవును.

కావ్యవస్తువు పాశ్చాత్యము, పరమతసంబంధి యైవకొలది పద పెక్కువగా గనుపించుచున్నది. గ్రంథమున ప్రశస్తి తెచ్చుకొనుటలోగూడ బలువ్రోవలు గలవు. నిరాదంబరముగా గ్రంథము వ్రాసి జాతీయమైన వస్తువును గ్రహించి రసవత్తరముగా వ్రాసిన గ్రంథములు కొన్ని యాదరింపబడుట లేదు. అందులో 'రాజా ప్రతాపసింహచరిత్ర' తలమానికమునంటి గ్రంథము. ఈగ్రంథరచయిత దుర్భాగ రాజశేఖరశతావధానిగారు. ఇది కొంచెము తక్కువగా రెండువేల గ్రంథము.

మన దేశమున భారతభాగవతములు విమర్శములగుచున్నవి. భావచేత కాదు; భావములచేత. జాతీయ

సంప్రదాయములయందు, సిద్ధాంతములయందు పలు మంది పెదవ్రోవలు త్రొక్కుచున్నారు. దీనితోపాటు దేశభక్తికూడ వెనుకబడుచున్నది. క్రొత్త క్రొత్త యని యారాటపడుచుండుటలో ప్రాతలోని మహాగుణము లంతర్నితములగుచున్నవి. మనస్సుతోడివి పాశ్చాత్యదేశము లని, హృదయముతోడివి ప్రాచ్యదేశము లని చాలమంది పెద్దలు వ్రాసిరి. ఈహృదయమును వదలిపెట్టివో మనకేకారు ప్రపంచమునకే ముక్తి లేదు. ఆహృదయ మీ 'రాజా ప్రతాపసింహచరిత్ర'యందు మహాభారతమునం చెంత యున్నవో యంత యున్నది.

'భారతము' దేశభక్తిని పెంపొందించు నని రమ్యమదేశములు తమ భావలోనికి ఆనుభాషించుకొనుచున్నారట. ఆభారతము మనము కాదనుచున్నాము. భారతమున కాశక్తి యున్నలో 'రాజా ప్రతాపసింహచరిత్ర'కును ఆశక్తి కలదు. భారతదేశము భారతదేశ మందుముగాని భిన్నభావము గల భిన్నప్రాంతీయములు సమైక్యభావ మెంత యున్నవో చెప్పలేము. ఇది చెప్పలేకపోవుటకు గారణము ఆ సమైక్యభావమునకు పాతుధూతమైన భారతీయధర్మము వినాశ్యమగుట.

రాజా ప్రతాపుడు పేరునకు రాజభక్తుడు. అంగ్రుడు కాదు. ధర్మరాజాంగ్రుడా! కృష్ణుడాంగ్రుడా! రాము డాంగ్రుడా! శంకరు డాంగ్రుడా! వారందఱు భారతీయులు. అందుచేత అసేయితనగము వారి కథలు పాడిరి. అట్లే ప్రతాపుడును.

ఇంగ్లండులో గదితాయగము పోయినదని, గద్యాయగము వచ్చినదని చెప్పుదురు. "యథా రాజా తథా ప్రజా—"మనకుగూడ వట్లే కాలోలు. పద్య

కవిత్వము చదువరులు తప్పకవయిరి. గ్రహించగల
కత్తియు చాలవలెను లోపించినది.

భారతము పూర్వకాలముకంటే చెప్పవచ్చును. అందులో నున్న ధర్మముమాత్రమే మన జాతిది. ఆ విషయము ద్వాపరయుగమునాటిది. మన పరిస్థితులతో సంబంధము లేనిది. ప్రతాపసింహచరిత్ర మన ధర్మమునేగాక, మన పరిస్థితులనుగూడ చెప్పవచ్చును. అక్కరుచక్రవర్తితో పాఠికయేండ్లు హోరాహోరి పోరాడి స్వదేశము వదిలి కొండలలో, నుట్టులలో నివసింది లిండిలేక గడ్డెక్కినట్లు తిని దైవవక్తయన మహలస్వాతంత్ర్యము సంపాదించిన మహాపురుషుడు రాజా ప్రతాపుడు. ఆయనకన్న ధర్మరాజాడు లేమియు తప్పకవారు కాదు. వస్తురమ్యులకుగాని, కథాచమత్కారమునకుగాని, యిందలి భిన్నపాత్రల భిన్నతా విశిష్టతకుగాని భారతమున కీగ్రంథము తీసిపోదు.

నస్తు విటువంటిది. కవి యెటువంటివాడు? వ్యాసునకు, తిక్కన్నకు నెంత వీరరసావేశ మున్నదో యంత వీరరసావేశము గలవాడు. వెనుకటికి బ్రుత్రి ఇళ్లపిళ్ల వేంకటకాశ్రమిగారిని ఎవరో ప్రశ్నించినట్లు! భాగవతము పోతన్నగారు వ్రాయనిచో మఱి వ్రాయుటకు సమర్థులెవరని. కాదుల పురుషోత్తమకవి యని వారే సమాధానము చెప్పినట్లు! నన్నెవరైన భారతము లోని యుద్ధపంచకము తిక్కన్నగారు వ్రాయకయెందుచో మఱియెవరు వ్రాయగల్గుదురని ప్రశ్నించినచో నేను "రాజశేఖర శతావధానిగా"రని సమాధానము చెప్పెద. ఈగ్రంథములో వికరి వాల్మీకివాసములు యుద్ధమే తక్కువేరే లేదు. యుద్ధవర్ణన యెచ్చట యాచివకు తిక్కన్నగారి రచనతో దులదానుచున్నది.

ఈగ్రంథము అస్వతంత్రజాతి కొక స్వృతి గ్రంథమువంటిది. రాజాప్రతాపుని భద్రాకరణప్రతిజ్ఞ యాడుదు. భద్రాకరణ మనగా శిరోముండనము చేయించుకొనవలెననుకుట. ఈభద్రకర్ణము ఈయర్థమున స్త్రోత్రులమగును. ఇది కొంచెము గడుసుప్రయోగము. ఇది కవిగారి మాటయే—ఈఘట్టము ద్వితీయాశ్వాస ములో నున్నది. ఈఘట్టము చదివినచో పాఠశంత్ర్య జాతికి ఇది స్వృతిగ్రంథమన్నమాట కర్థము తెలియను.

ఈకథకు, మన నేటిస్థితికి నెంత సంబంధ మున్నదో మన నేటిస్థితి తలంచుకొని గుండెవదురువాని! తెలియును. రాజాప్రతాపునకు, మహాపురుషు గల సామ్యము భారతజాతికి గల యస్వతంత్రత. మహాపురుషుని కత్తి లేని పాత్రికకపుటాడు; ప్రతాపునిది కత్తిగల పాత్రికకపుటాడు. ప్రతాపసింహుడు అక్కరును జయించవలెనని యుద్ధము చేయలేదు. పారుచక్రవర్తితో గెలువలేనని యాయనకు తెలియదు. కాని వట్టి ధర్మముకొనినను యుద్ధము చేసెను. భారతజాతీయధర్మము పరులకు లొంగదు, చచ్చిపోవు నని రుజువుచేయుటకే యుద్ధము చేసెను. "కాన విజయంబె ముఖ్యంబు గాదు మనకు—ధర్మనిర్యహణంబు కర్తవ్య మిపుడు"—ఇది, ప్రతాపుని యావా. ఈఘట్టము చదువవలయును. నేటి సత్యాగ్రహమునకు, ఆనాటి ప్రతాపుని యుద్ధధర్మమునకు భేదమే లేదు.

ప్రతాపీయులు అన్నము తినలేదు. నీరు త్రావలేదు. నిదురపోలేదు. ఇది బలవంతులచేత గాదు. ప్రతముచేత.

ఈకథకు, మనకథకు నేయి పోలికలు. అన్నిటి కన్న గొప్ప పోలికలు రెండు కలవు: మానసింహునకు ప్రతాపుని మీద కల కోప మొకటి; పృథ్వీసింహునకు ప్రతాపసింహునిమీద కల యభిమాన మొకటి. మానసింహు పృథ్వీసింహు లిద్దఱును అక్కరుచక్రవర్తి కొలువరులు. మానసింహుడు ప్రతాపునియందు మార్మర్యము పెంచుకొన్నవాడు. పృథ్వీసింహుడు "అయ్యో! నే నెట్లును లొంగిపోయితిని, నా జాతి స్వాతంత్ర్య విషామ ప్రతాపునియందు దున్నది. ఆ విషామ గూడ నంతరించిపోవునేమో" యని దిగులుపడినవాడు. ఇంతకంటె గొప్ప పోలికా? అబ్దురహిమాన్. ఈయన అక్కరుచక్రవర్తి సర్వవేసాని. వీరరసారాధకుడు. ప్రతాపునకు పృథ్వీసింహుడు వ్రాసిన యుద్ధరము కవి యైన ఈ ముసల్మాన్ నేనాని వ్రాసిపెట్టినది. ఆయన యెంత వీరుడో, అంత కవి! రవిధ్వజము గజధ్వజముగా, కృపాణము నందికముగా, కవచము పట్టుబట్టుగా పోర్తీఘాటు యుద్ధమున తనకు "ప్రతాపరాజ వారాయణుండు దర్శన మొసంగె"నట. అత డక్కరుతో ననుచున్నాడు. ఆ ప్రతాపుడు—

“అకటా! నీవలె ధర్మములో చిలిపి రా
జ్యం చేలంగాలేడో! ను
చ్చికమై భూప్రజలుతలవలలె గృహ
ప్రే కాడంగాలేడో! పా
యక వర్ణాశ్రమ ధర్మపద్ధతి తిరం
లై నిల్వంగాలేడో యెం
డుకు వాతండు స్వతంత్రుడై నిలవంగా
దో! యానతీగోరదన్.”

ఈ మహానుభావుడు చెప్పిన యీ యర్థములలో
బూర్వ భారత దేశమునందు గల భిన్న రాజ్యముల ధర్మ
వివిధియున్నది. మట్టుక్రవత్తులు, మోడక మహా
రాజులు చక్రవర్తులు గాని, రాజులు గాని యగుట
రాజ్యమును విస్తరింపజేసి యేలిన దేశవిస్తీర్ణతబట్టి
కాలేదు. వారు పాలించిన ధర్మముయొక్క యా
త్మోన్మత్త్యమునుబట్టి యయినారు. నలమహారాజు ఒక్క
నిమగ్న దేశమునకే రాజు. కాని మట్టుక్రవత్తులలో నొకడు.
ఆ చక్రవర్తిత్వము చేదవేదాంగపరమార్థ నిర్ణయము.
యజ్ఞములు నేయుట. తన రాజ్యములో నున్న కుక్క
పిల్లనూడ డొక్క లక్ష్మణునిపోపండుజేయుట. ధర్మ
ముతో బాలించు రాజును మఱియొకరా జెందుకు
గెలువవలయును? ధర్మలోభముచేత గాదు. ధన
లోభముచేత! ధర్మ మొక్కడిది? చచ్చి కతనపాప్రా
బ్ధము లయినది. ఈ రహిమానుడు మఱియు ననియెను:
“ఆ ప్రతాపునకు తాము సమకాలికు లగుటయే గొప్ప
తనముట. ఇట్టి రహిమానులు నేటి పాశ్చాత్యులలో
నెంతమంది లేరు? ఆపాశ్చాత్యులలో వక్కురు చక్ర
వర్తులే లేరు! అక్కరు చక్రవర్తి ప్రతాపుని గురించి
యిట్లనెను: “ఆ మహానాయకవరంస మా ప్రతాపు
డెన్ని గతుల యోజించిన నన్ను పోలు కోటి సార్వభౌ
ములు చేరి కొలువదగిన మృతనిధి యనుమాట వక్రాల
మాట”. “నాడు జీవిత శేష మంతయు ప్రతాపునేవ
గడవినగాని చుట్కిర్తి పోదు.” “బరికినన్నాళ్లు
బ్రతుకము” మేనాడు దేశము ‘పాండవరీడు’ చేసివా
డట. “మన బ్రతుకులు పోయిని తెల్లవారిన వకటా!”
ఇది యక్కరుయొక్క పోలికము. ఒక వ్యక్తి రాజై
నప్పుడు అతని శిలముమీద అతని విరోధిరాజ్యముల

యొక్క యదృష్టానదృష్టములు ఆధారపడియుండ
వచ్చును. ఆరాజు కృత్తి కాక దేశమే యైనపుడు
తెప్పవలసిన వే యున్నది? ఒక జేటికి లాగిన నొకడు
కోటికి లాగును.

“పాండవరీడు”, “కులపెద్దలు”, “పిల్లెరుగంతు”
మొదలైన యాశీకములైన వాడుకలో నున్న శబ్దములు,
విశ్రవసహసములు ఈకవి యభివ్యుతగా వాడును.
కవితామర్మము తెలియనివాడు వీనిని కాదనవలయును.
ఈ గ్రంథమువందలి శబ్దవిచారము కింకరిందఘటా
పంచాసములు పూర్వమే విస్తరించి చేసిరి. దానిని
నేను వదలెదను.

ఈకవి యఖండమైన శ్రోతృవలకుబడులు గల
వాడు. “ఇతడు రాదబావలము బారమింకు మహా
బలండు”, “పిడుగులు వ్రేల్ల నరుకు మహాకొర్రుడు”,
“మొదలకొ పెత్తురు పంచుకొం చనుకాడై పుట్టించె”,
“ఒకకాడకొ జనియించు రెండుపుపుల ప్లాప్పారె”,
“దురదృష్టం బది యెల్ల నాపయిని గంతులెప్పై”,
“అక్కరువిజయరథము కాడిమోసిరి స్వాతంత్ర్యభువనత
మరచి”, “పుడినెం దోసిరి మేన నుండువలకుం
బోరాడి”, “మాటలను గట్టి యాయువు బుట్టుకెత్తి
కాళ్ళకబ్రహ్మకల్ప మిజగతి నుండుమో” — ఈ మొద
లైన వశేకములు. ఇంక సందర్భానుసారముగ లోకో
క్తులు మొదలైనవి కుప్ప తెప్పలుగా నుండి, గ్రంథము
అంత్రపరస్వతీ దేవికి శ్రోతృ భూషణముగా నున్నది.

ఈకవి రాజపుత్రయోధుల కౌర్యురుల పెంత
వర్ణించునో ముసల్మానుల కౌర్యురుల నంతే వర్ణించును.
మామయూసుని వర్ణించుటయు, చేబరు పడ్డ కన్యములు
వ్రాయుటయు నొక ముసల్మాన్ కవి యెంత యభి
మానముతో వ్రాయునో యీయనయు నట్లే వ్రాసెను.
అక్కరుచక్రవర్తిని వర్ణించుచు ప్రథమాశ్వాసములో
౧౫౨ మొదలు ౧౭౦ వలకు వ్రాసెను. ౧౫౩వ
పద్యము: “ఆజానుదీర్ఘ బాహుగళయుగళు దుద్యక్తదృ
పత్రశేత్రములవాడు” మొదలైన పద్యము అక్కరు
చక్రవర్తివర్ణన. అక్కరు రాజపుత్రరాజ్యములను నొక
దానివెంట నొకదానిని గెలుచుచు వచ్చిన వార్త ౧౭౬
మొదలు ౧౮౦ వలకు అయిదు కందపద్యములు విక్రింది

రమ్యముగా వ్రాయబడినది. ఈరచన భారతమును తలపించుచున్నది. ఎదురులేని అకృతవిజయధాటిని సూచించుచున్నది. ఈయకృత చిత్తూరుమీద కనిచేత- సంతర్పరము తనకు వశముకాలేదని కనిచేత ఇతర మహమ్మదీయభూపతులవలెనే ప్రకర్తించెను. ఇచ్చటి కవియభిరుచు, అకృతని నిందించుట, నిందించుటలో నకృతనందరి యభిమానము చిత్రముగా నున్నది. ప్రథమాశ్వాసము ౨౦౩-వ పద్యము మొదలు రాజా ప్రతాపుని కథ మొదలు. ఉదయసింహునకు ౨౫ మంది కొడుకులు. రెండవవాడు నూత్తుడు. మూడవ వాడు సాగరుడు. పెద్దవాడు ప్రతాపసింహుడు. ప్రతాపుని కిల మిటువంటిది: "అరిసాహసికుడు. యుద్ధింబన్న విందని తలచుచుండు. నొరులతో పంకడు. పరులను గలువడు. నవ్వడు నొవ్వ డేవాడుగాని. అను కొన్న పనిని చేసినచాక విడువడు." జగమల్లుడు మఱి యొకడు. ఇతడు శార్వహీనుడు. అతనికి రాజ్య మియవలయు నని రాజా తన సరచారులతో చెప్పి పోయెను. ఈరీతిగా పెద్దకొడుకైన ప్రతాపునకు రాజ్యము దూరమైనట్లు కనిపించెను.

"కమలాప్రాప్యయమా! భవత్కృతమహా
ఘంటేమి! రామరడు పూ
ర్వము కొన్నెడులు మానియుండవలసె
పట్టాభిషేకంబు; చం
డమహివాఘుడు లేకయే చనియె; నీ
నాఁ డీప్రతాపుండు ప
ర్వము గోల్పోయెను; దుర్బలలో జనకుతా
రా! యెంతకుఁగర్తలా!"

అని బంధుజనులు విషాదమొందిరి. సలంబ్రా కృష్ణుడు అచ్చటి తీర్పరి. రాజాతో సరసనెను. కొని చివరకు ప్రతాపునే రాజాచేసెను. జగమల్లు డభ్యంతరపెట్టెను. ఈకవి చాలవోట్ల నన్నయ్యగారిని పోలినట్లు వ్రాయును. రాజనూయనున సహజేవు డన్న మాటలకు, ఇచ్చటి సలంబ్రాకృష్ణుని మాటలకు పోలిక చూడుడు.

"ఇహోనేప్రతాపుఁ మహా
రాజాగా నొనరింతు మాడదను ధీ

రగ్రామగుల్ కల్గినకా
బాణిం బైకగనెత్తు డిప్పుడె నెదు
ర్వస్వత్తు నతుల్లధికి"

జగమల్లుని ప్రోసిరాజుని కృష్ణుడు ప్రతాపసింహునే సింహాసన మెక్కించెను. "పరిశ్రుల్లదుచిరసరసిజపరం పరలు నెరవినట్లు సభాభవనం బ పూరజనుల నెమ్మొ ముల పరమామాదమున నపుడు భాసిలించుండెకా." ఇది మరల నన్నయ్యగారి రచన. ఈపట్టాభిషేకోత్సవ మంతయు ప్రబంధపరచి నడచెను. సాగరసింహు డని యింకొక కొడుకు. అతడు ప్రతాపసింహుని నాడే పించెను. పెద్ద కలహము పెంచెను. ఇద్దఱకు యుద్ధము కావలసినంత స్థితి వచ్చెను. చివరకు సాగరసింహుని దేశమునుండి వెడలనడువవలసినవచ్చెను.

రెండవ కొడుకైన నూత్తుడు సలంబ్రాకృష్ణుని విద్ద పెంపబడెను. రాజా అతనిని తనవద్దకు పంపు మనెను. శ్రీకృష్ణుడు పంపెను. సలంబ్రాకృష్ణుడు వివాహీత తానాడే యెటువంటివాడో ప్రతాపసింహున కిత డెటువంటివాడు. అతని భావములు: "స్వామి న్నిహముమ్రాల తుచ్ఛములు సప్తద్వీపసామ్రాజ్య ముల్."

వసంతకాలము వచ్చెను. ఎల్లరాజులు ప్రతా పునకు కానుకలు పంపిరి. మఱల నన్నయ్యగారివలె వ్రాయుచున్నాడు:

"తలపైనక మగతొండరాని వెలుంగొం
డక, భాకభక్త్యంబు రం
జిలు భిక్షంబులు నేల, దొడ్డమనలే
డి లెక్కి యాధారి చెం
తల నేతేర, ప్రతాపసింహుఁ గొలువక
నానామహిమండలేం
దులు వేంచేసి రుగాదికానుకలు నొం
తుల్ నొంతరలోతెచ్చుచుకా."

అప్పు డందఱు వేటకు పోయిరి. ఈవేటకు బోవునపుడు రాజపురోహితుడైన, సారభట్టుగూడ వ్రల్లెను. ఈపురోహితులగూడ వీరులే. రాజులకు ప్రాణములు భారవోసినవారు. విహికాముష్మికములకు చేయూతయైనవారు. పోలికయొండ్లు ప్రతాపుడు

వానాకష్టములు పడినతరువాత తన సంపద యంతయు ప్రతాపుని కిచ్చి రాజ్యమును మఱువ గెలిపించుటకు పాతకధామండల భావాపాహి పురోహితుడై, బ్రాహ్మణుడు, పూర్వకాలమున బ్రాహ్మణులును, పురోహితులును రాజవంశముల కట్లు పాటివడిరి. యూరపులోని క్లర్జీ (Clergy) వంటిది కాదు ఇచ్చటి బ్రాహ్మణ్యము—ఆపాతిక దెచ్చుకొని ప్రతారించుటకు, ప్రతారించుకొనుటకు.

ఈపారధర్మము చేటకు వెళ్లెను. అచ్చట చేట యైనతరువాత కూర్చుండి మాటలాడుకొనుచుండగా నొక వరాహము వారి నడిమికి వచ్చెను. దానిని అన్నదమ్ములిద్దఱు—నూత్తుడును, ప్రతాపుడును—తమ బాగములతో గొట్టిరి. నేను చంపితి నన నేను చంపితి నని తగవులాడిరి. నూత్తుడు ప్రభువుతో, నన్నుగారితో వివాదము పెంచెను. సలంబ్రాకృష్ణునిగూడ లెక్క నేయలేదు. అది ముదిరియుదిరి పెద్ద కయ్యగుయ్యెను. పారధర్మము నూత్తునకు నీతి నుపదేశించెను. ఆపురోహితునితో నూత్తు డిట్లు పొగురుతోడుతనము ప్రకటించెను:

“తనదా క్లర్జీ మీరు కార్యములకుఁ
కాక్కొన్నతో ముప్పు వ
చ్చును మాయుర్వారిలోన నొక్కడు రణ
క్షోణికి మృతికొగన్న మీ
రును రావచ్చును, నేద్యవచ్చు, మఱి పా
రోహిత్వముక తేయన
చ్చును, లభికొనవచ్చు, నిల్లు చనవ
చ్చుక దాటి దూరంబుగక.”

ఇది నూత్తుని మాటలు. పారోహిత్వము—లభి-
ఆసంధ్యను చూచిన యాపు! తల పెడతిరిగిన బుద్ధి.
అంత పారధర్మము వారి యుద్ధ మాపలేక వారి నడుము
తాను కత్తిపెట్టి పొడుచుకొని వచ్చెను. “నాటి కష్ట
విళి తీర్చకొలూని యాత్మార్పణం బొనర్చెనా పార
ధర్మము.” అంత యుద్ధము. పనుసిపోయెను. “నరురుధి
రమ్ము చాటగను కూడను” అని ప్రతాపుడు యుద్ధమును
చూసివేసెను. నూత్తుడు దేశమును వదిలిపోయెను. ఎచ్చ
టికి పోయెను? “తా నరిగను ఫిల్లిత్రోవకు, కులాం
తకు లండలు పోవు తావునకు.”

ఇచ్చటినుండి ప్రతాపుని కార్యాన్ని రాజు,
నుండి యుగ్యుగమై పారికయేండ్లు తనలబెట్టిన ఘట్ట
ము. ఆ కార్యము, ఆ యుద్ధములు, ఆ ప్రతిజ్ఞలు
అవి యన్నియు వ్రాసినచో పట్టరానంత గ్రంథమగును.
ఈ కవిసార్యభామము ఈ ఘట్టము చిత్రచిత్రము
లుగా వ్రాసెను. మొదటనే చెప్పితిని గదా యీ
గ్రంథము యుద్ధవంశమువలె నున్నదని. ప్రతాపుడు
దేశమంతయు వీడుపెట్టింది తన్ను నేవించు నందరిని
వెంటదీసికొని కుంబుల్వీయిక్ దుర్గములో గూర్చుం
డును. సలంబ్రాకృష్ణుడు, భానుసింహుడు, మనసిం
హుడు, క్యామసింహుడు, శేజసింహుడు—రామ
చంద్రదేవుడు, ఫిల్లినాయకుడైన భీమచాందుడు వీ
రందఱును తమతమ రాజధానులను దెప్పిరి. వారి రాజ
ధర్మి తెలుపుటలను చదివితో చూడవలయును. ఈ
వైరాగి యైన ప్రతాపునకు, ఆ మహారాజైన అక్కరు
నకు విరోధము. (భోగపన్నాసమున) “ప్రతాపుడు”,
(రాజ్యకృష్ణచేత) “అక్కరు”. తన చేతిలో చిక్కిన
మోగలు వైద్యమును ప్రతాపు డెన్నిసార్లు వదిలి
పెట్టెను. ప్రతాపుని యీకట్టుదిట్టములు చూచి అక్కరు
ధియపడెను. ప్రతాపుని గెలువలేనని కాదు. ప్రతా
పునిమీదికి పోయినచో దన కండగా నున్న రాజపుత్ర
నేనానలకు కోపము వచ్చునని. అతడు దీర్ఘదర్శి.
అప్పటికప్పుడు భేదముపన్నుట కాకపోయినను
భేదము పుట్టుటకు ఒక పన్నాగము పన్నెను.
తనకు బావమఱిది యైన మానసింహునితో
వాణిగా యిట్లు చెప్పెను: “తెగిన హారమున ముత్తి
యములు వోలె భారత రాజ్య మది పెక్కుప్రక్క
లగుచు, చినచిన్న పొయలై చెడె.” ఈ ముక్కల
ముక్కలను తాను పెద్ద హారముగా స్రుచ్చివాడట. ఈ
(‘మత్తా’)వతారము తీసివేసి తా నానానుబాహుని
చేసెను. (ఆ కుటుంబంలో తన్ను పెద్దరు కొనవలేదు
కాని యీ యానానుబాహుడు తన మోచేతినిట్లు
(తానువాడు) తాను “ప్రాభాత మృదుగంధవహు
నట్లు భారతమేదినితల మాక్రమించెను.” అహో యెంత
మెత్తగా నాక్రమించివాడు! అని భేదమునకు బీజము
నాటివాడు :

"నను గతుఁ చేర్చిమై గనుచు
నాప్రభుకృ మదిమెచ్చి కన్య ని
చ్చిన వియవంటివారి వలి
చేసి ప్రతాపవృత్తుండు పంక్తిలో
జనమువలెన నించుకయు
నైవక లేలిక చేసియాచె; మీ
ఘనతకు హాని వచ్చినను
గల్గెచె నాకు విమోద వేదనలో."

ప్రతాపు దీటులముచెడినవారితో భోజనము
చేయడు. కులముచెడుట తప్పని ప్రతాపుని యుద్దే
శ్యము. ఒక జాతియొక్క జాతీయతలో వర్ణ భేద
మంతర్హతమని వారి యుద్దేశ్యము. ప్రత్యేకముగా
భారతజాతిలో మానసింహులకు తాము చేసిన పనియే
మంచిది యని. ఇది తప్పకుండ భేదమునకు లీజము.
ఇది యెంత భేదరీజమా అక్కరుకంటె బాగుగా చరి
సినవారు తరువాత భారతదేశమున నెంతలు చేయు
చున్నారో చూడుదు. తరువాత అక్క రిట్లనుచున్నాడు:

"మఱి నాయుద్దను జేరు భూమిపరులక
మర్యాదగా జూడనో
ధరణీభాగము లియ్యనో నీలిరీతాం
ధవ్యంబుచేమార్చనో—
నృపులు వకనీచించి చేదమి మేసిరి."—

ఇట్లనినాడు. మఱియు అతడు నీతో పంక్తిభోజ
నము నేయడు. అది మీ ఘనతకు హాని. "మీ
ఘనతకు హానివచ్చినను గల్గెచె నాకు విమోదవేదనలో?"
ఇంత రాజనీతి యక్కరు ప్రకటించెను. ఇట్టి రచన
పామాన్యకవి చేయునది కాదు. ఇది తిక్కనాదులు
చేయదగ్గది. అక్క రే లీజమును నాటెనో ఆ లీజము
క్రమముగా ననుమతించి వృక్షమయ్యెను. ఈ మాన
సింహుడు ప్రతాపునియొద్దకు బోయి అక్కరును
గుఱించి యెంతయో పొగిడెను. మానసింహుని వంశము
నకు ప్రతాపుని వంశీయులు గురువులు. ప్రతాపుడు
మానసింహుని పొగడిక విని అక్కరురాజనీతిని మాన
సింహునికి విరిచి చెప్పెను. అక్కరుయొక్క మతములు
వేరైనను బంధుత్వములు కల్పించుట నీతిలో భాగ
మనినెను.

"నిగూఢ మాతని మనోవ్యాపారశీలాగతులో"—
"అట్లుండె బావయై మామయైన తన్ను
వలితి కనసిక శ్రీ మహావిష్ణువట్లు
భారతీయులు కొలుకురక భావమెరిసి
అక్కరిటు చేసె—"

అని చెప్పెను. అంత చల్లగా బాలించు నక్కరు
రాజ్యములో ఘోరర దేశమున యెవరు. అక్క రొక
రంక దిగ్విజయము చేయుచున్నాడు. ధనేశ్వరయ్యన
సన్యాసులలో సన్యాసులకు బోట్లాట పెట్టి తా నొక
పక్షము చేరి వారందరిని నాశనముచేసినాడు. ఇందు
ప్రతాపునియొక్క ధర్మ మరనేమా, నిజమైన రా
జెట్లుండవలయునో, అప్రతాపు డెట్లు నిజమైన రాజో
ఈ ఘట్టమంతయు చదివినచో చరియును. ప్రతాపుడు
ప్రకృతి విద్య. భోగవియ్యులుడైన రాజు. భోగాభియ్యు
డైన రాజువలన లోకములో గొంత భాగము రిండి
లేకుండ బోవును.

"అ కాపట్టము లా దరస్థితము లా
యాదార్య మా వియ్య మా
మోకాల్పొక్కుడు లాచయవిధన మా
మచ్చొద్దు నేవించుటలో
నాకత్తుక తలనొప్పి పట్టెనుల
న్నక మీకు నెట్లుండునో—"

ఇది ప్రతాపుని మూర్తి అనిన మానసింహుడు—

"వీరిటు పారతోచ్చ నెరు
రీత నెఱుండు సమర్థుడో వృథా
పాదుమనున్నదంచు బడ
బాజ్యలనంబును బారమింగడో"

అన ప్రతాపుడు ఒక చిన్నకథ (Parable)
చెప్పెను. ప్రతాపుడు గాంధీవంటివాడు. వీరుక్రిస్తు
వంటివాడు. మహర్షులవంటివాడు. చివర కిట్లనెను: నా
రాజ్య మరణ్యము. మేము సన్యాసులము. మీ యక్కరు
నకు మమ్ము గలువవలెనని పట్టువల యేమి? "అప్రతి
పాతముగా నక్క రొక్కడె యేల పీరిని దేవుడు సృష్టి
చేయలేదు." ప్రజ లతనిచే జంపబడుటకు బుట్టలేదు.
రాజకన్యక లతని భోగపరత వుద్దేశింపబడలేదు. అతని
రాజ్యశృష్టయందు పర్యవగత్తు "పారతంత్ర్యమున

మునుగుల్లె పొడిగాదనుచు నక్క రెండు యెరిగిన జగమున కంత చేయి.

చివరకు భోజనవేళ మావసింహునకు గోపము వచ్చెను. నిష్కరోస్తు లాడెను. మియ్య వాళనముచేసెదనని చెప్పి లేచిపోయెను. అతడు పోయినతరువాత అందఱును ప్రాయశ్చిత్తము చేయించుకొనిరి. పుణ్యా పాము చేయించిరి. పంచగవ్యము పుచ్చుకొనిరి. అది యొక విచిత్రమైన జగత్తు. ఆ జగత్తుయొక్క రమ్యతను తెలిసికొనుటకు పరభాషములు రక్తములో బలిం చరారు.

ఇట్లు వ్రాసిన నూరకే పెరిగిపోవును. యుద్ధము జరిగినది. ప్రతాపునియొక్క శౌర్యము తోడి పర దారుల శౌర్యములు పట్టరాకుండెను. శత్రు సైన్యము లలో నూత్తుడును, సాగరుడును నుండిరి. ఈ నూత్త సాగరులు ప్రతాపుని తమ్ములు.

ప్రతాపుడు పౌరుషమునకు, ధర్మమునకు రెండువ యుక్తుడును. కురుబలము చూచి యుద్ధముడు పొందిన వివాదయోగమువంటిది ప్రతాపుడును పొందెను. యెగలు సైన్యము పగానికపగము రాజపుత్రులు. అందు కనియే ప్రతాపునకు “ఇది యవనసేనతో జేయు కదనమో, స్వజనముతో జేయు కదనమో శంక గలిగె. ఈశంక ఆనాటినుండి యీనాటివఱకు అట్లే యున్నది. యుద్ధములో మావసింహుడును, సతీయును పంచమంగళ నును జేసెనుమీద నెక్కి ప్రతాపున కెదురుబడిరి. ప్రతాపుని నుజ్జయు నైతకము. ఈ నైతకము చెవులు రిక్తించి ముందు కాళ్లు ఎత్తి పంచమంగళయుయొక్క దంతముమీద రెండుకాళ్లు పెట్టి ధియంకర పాద చేసెను. ప్రతాపుని యీటెపోటునకు మావసింహసతీయులు చనిపోవలసినది. కాని వారి యెనుగు నుజ్జయుయొక్క విజృంభణమునకు దాకుకొనలేక వెనుదిరిగి పారిపోయెను. “కనులున్న భాగ్య మీతని యమానుషశౌర్యరేఖ గంటి మటంచు రెండు పక్షముల భటు లని మాని నిలచిరి”; “అబ్బారహి మాను నిలుచెల్ల విస్మయమైనాడు” ఈ మాపునే ప్రతాపరాజనారాయణుడని వర్ణించినది.

ఈ యుద్ధములో ప్రతాపుని సైన్యములు చాదిరి పోయినవి. కాని ప్రతాపున కొక్కటే లాభము.

ప్రతాపుని తమ్ముడు నూత్తుడు ప్రతాపుడు అవతార పురుషు డని గ్రహించెను. మరల వన్నగారివైచే చేరెను.

చివరకు తన విడ్డ ‘మొలుగడ్డి’తో జేసిన రొట్టె తినుచుండగా నడివిపిల్లి వచ్చి యతనిని గిరి రొట్టె నెత్తుకొనిపోయెను. అది చూచిన ప్రతాపుని నుండె చెదరిపోయెను. ప్రతాపుడు చక్రవర్తి నారు నెలలు గడువడిగను. ఉత్తరమిచ్చి భిల్లుని పంపించెను. ఆయురైరము జూచి యక్కరు పొందిన సంతోషము నకు మితి లేదు. అక్కరుసభలో పృథ్వీసింహుడు ఆయురైరమును ప్రతాపుడు వ్రాయలేదనెను. వారగు నీరును వివాదపడిరి. “ఎదిరివాదయువకుఁ డగు నెన్ని వసతు లన్నియు నొసంగి సత్కర్ము నరయు టుచితము” అని యక్క రనెను. ఇందులో వసతులలో నున్న సాగను చూడుడు. ఆయురైరము తెచ్చిన భిల్లునితో పృథ్వీ సింహుడును, అతని భార్యయు నిట్లనిరి:

“చెప్పము చిత్రమిచ్చి యిదె

క్రిష్ణపలోక జగద్గురుండు మా

యప్ప ప్రతాపచేవుని ము

ఖాంబురుహంబునఁ జంద్రచింబునుం

దొప్పెడి వెన్నెల ట్లలరు

నత్తుమో దరహాసరేల తా

నెప్పటియట్ల పాయక ర

హించుచు నుండెన భిల్ల కేళికా!”

ఈపద్యము భాగవతపద్యమువలె నున్నది. కృష్ణుడు కుఖముగా నుండెవా యని ధర్మరాజు అట్లును నడిగిన ఘట్టములోని పద్యమువలె నున్నది. “క్రిష్ణపలోక జగద్గురుండు మాయప్ప ప్రతాపచేవుడు”—ఇందు రస ధ్వని చేయుమాత్రుల రూపుగట్టుచున్నది. పౌండయును నుండి వచ్చిన భావ యవగా నిది. వట్టి యక్షర ములుగా, మాటలుగా గనిపించునుగాని ప్రతాపుడుగా మూర్తిగట్టిన పృథ్వీ సింహుని స్వాతంత్ర్యాభిలాష యంతయు, ధర్మశీర రసమంతయు అమాటలలో నున్నది. ఇట్టి రచన మహాకవులే చేయగలరు.

అబ్బారహిమా వ్రాసిన యురైరము అతడు పృథ్వీసింహునితో జేసిన సంభాషణ. ఆయురైరము

వదినితీరవలయును. ఉత్తరము వ్రాసినది అబ్దురహీమాన్. అందులో కొన్ని భాగములు - "భరతఖండము నుద్ధరింపంగ జన్మించు ధూర్జటిని నీవు.", "భారతమహాఖండంబు దాస్యాంధకారనిమగ్నంబై యుండె", "ప్రతాపభాను దుండయంబై యుండె", "తనదు నేల్మడిపంత హైందవమహాత్మ్య మక్కరంతయు కొను దొడ్డ అడితి కాదు", "స్త్రీల పురుషుల రాజ్యంబు చేకమెల్ల, వినుచు నీయిక్క రనుచు నీగొప్ప గెలువగాదు." ప్రతాపు డిట్టివాడు. ఇంక అక్కర ఇట్టివాడు: "ఈవు విశ్వప్రపంచమం దీశ్వరుని యవంతరీలాగతులు కొని యాడె దెవుడు-నిలువగట్టుచు రాజ్యంబు గొనుచు నక్కరు." ప్రతాపుడు మరల యుద్ధమును ప్రారంభించెను. కొండలలో చాగి పొంచుచు, వైబడుచు, నీల్చుచు, కలచుచు, విటతాటనము చేయుచు, గ్రుడిలో చాటగుచు నిట్టి యుద్ధము చేసెను (Guerilla warfare).

అయినను గెలువలేకపోయెను. ప్రతాపుని చాకి ద్ర్యమున కంటే లేకపోయెను. అక్కర సర్వసంపదను వైభవమును చేసికొనగా "వరిద్రక్ష్యంబు దిక్కిడి-మహారాజా ప్రతాపావనీశ్వరుల్ సంసారము వాక్రయించినది." "అతిథిమంబుగ దెల్లారేగి నివిడంబై మూగి యీ సర్వభారతదేశంబును ముంచివైచిన మహాగ్రంధైన దాస్యాంధకారతరికా కేవుని దృష్టిగూడ నణుమాత్రంబుక జొరకజోని గుడ్డిని సంధించెడు పాపికాల ముంచెంచెను."

చిరరతు ప్రతాపుడు దేశమే వదిలిపెట్టి పోవలెను. భామాసాహి వచ్చెను. ధనమిచ్చెను. ప్రతాపుడు మరల వైద్యములు సమకూర్చెను. మరల తన రాజ్యమంతయు గెలుచుకొనెను.

అంతయు నైనదిగాని, ఓయి ప్రతాపా! క్రృపపూర్వక సన్మదా! మాయప్పా!

"అక్కరు విశ్వంధరాధీశమాళిది

ధనసేవ నీయది వైభవసేవ,

యాతని దెల్లప్పు చాక్కవైభవము నీ

యది నిరంతరము వాత్సావజోధ,

మరని మండిన దెల్ల వైహికబలము ని

స్వాక్రయించిన దెల్ల వాత్సలలము,

నతని దండల కన్నులలరించు భోగంబు

నీది జగము మెచ్చు నిందు త్యాగము

అతడు జగము గలిచె; వాత్స గల్పితి నీవు

ఆత దీతరజనుల వాక్రయించు

నీవు స్వాక్రయంబవు నీకు నాతని తన

లేదు జనము క్రిందుమీదులై న."

ఇంక నొకమాట. ఈ రషప్రవాసములో ప్రవాసమువెంటనే పోయి విమర్శించితిని. జేరొకగది లేదు. కాని ప్రవాసము నడుమను తీరమువెంట నంగుళ మంగుళము కల తామరపూలు, కలువపూలు, నీటి దెస్సరులు మొదలైన శోధల పాతకులే చూచుకొనుచు చదువుకొనవలయును. ఇది పరమోత్తమ గ్రంథములలో నొకటి.

మండలామ్రశాసనము: కొన్ని విశేషాలు

= శ్రీ వెండ్యాల వెంకటసుబ్బహ్మణ్య శాస్త్రి =

శ్రీ చాక్లరు శేలటూరి వేంకటరమణయ్య గారు రాజరాజనరేంద్రుని మండలామ్రశాసనమును భారతి స్వభాస సం. శ్రావణమాస (1943 ఆగష్టు) సంచికలో ప్రకటించియున్నారు. అది వాకత్వం తానందము గలిగించుటచే నందు గల కొన్ని యంశముల గూర్చి వాకు తోచిన విశేషములను వ్రాయుచున్నాను.

(1) సద్దవాడివిషయ మేది? (2) మండగ్రామము మండపేట యగువా? (3) మండపేటకు సమీపమున సప్తగోదావరి యున్నదా? (4) సమస్తభువనాశ్రయ బ్రహ్మమహారాజ అనవేది? అనువానిని గూర్చి వాయభిప్రాయముల నీ విన్నవ్యాసములో తెలుపుచున్నాను.

(1) సద్దవాడివిషయము నేటి ప్రాగ్గోదావరి మండలములోని రామచంద్రపురము, కాకినాడతాలాకాల భాగమునకే చెందుచున్నది. కాని కృష్ణామండలములోని 'సడివాడ' ప్రాంతమున గల 'సద్రావోర' విషయమునకుఁ జెల్లదు. వాకుఁ దెలిసినంతలో విష్ణుకుండినమాధవవర్మయొక్క 'పులిబూయ' (పాలమూరు) కాసనము (క్రీ. శ. ౬౦౦ ప్రాంతము) మొదలు మల్లవిష్ణువర్ధనునియొక్క 'విజయపురి' (విడుపల్లి) కాసనమువఱకుఁ (క్రీ. శ. ౧౨౦౦) గల నడిమి యాటువందల సం.లలోను వైది చెప్పబడిన ప్రదేశము 'సద్దవాడి'విషయ మనియే జేర్కొనఁబడెను. జయసింహవల్లభుని (మల్లవిష్ణువర్ధనుని పుత్రుఁడు) పాలమూరు తామ్రశాసనము, రెండవ విజయాదిత్యుని కూరాడ తామ్రశాసనము, 'సౌతిండియక ఇన్ స్క్రిప్షన్సు' గల వాల్యమునందు గల చామరామశాసనములలోఁ జెక్కింటను వైప్రదేశము 'సద్దవాడి విషయము'గానే చెప్పబడెను. సద్దవాడివిషయమునకు తర్రమున గల పితాపుర ప్రాంతము 'కిమ్మూరు'

పీఠ యని రాజనరేంద్రునివాఁడే యుండిన పావులూరి మల్లన తర గణితమున వ్రాసియున్నాఁడు. సద్దవాడి విషయమునకుఁ బశ్చిమదిక్కునందలి పడమటి గోదావరీమండలమున గల నరపాపురము, తణుకు మొదలగు ప్రాంతములకు 'అత్తిలి విషయము' అని చాకుక్కభీముని (౮౦౬ క్రీ. శ.) అత్తిలితామ్రశాసనమునఁ జెప్పబడెను. మఱియుఁ బ్రసిద్ధిచెక్కిన 'నందంపూడి' కాసనమున అమలాపురముతాలాకాలోని యాగ్రామము రెండేనుల నడిమివిషయముగాఁ జేర్కొనఁబడెను. ఆ కాసనము రాజనరేంద్రునిదేకదా. ఆలోచింపఁగా వాడు విషయములని చెప్పబడిన భూభాగములు నేడు రెండేని మూడేని తాలాకాల ప్రదేశములకు సమప్రదేశములుగా గాన్పించుచున్నవి. కాని 'సద్దవాడి' విషయ మొక గ్రామమునకు సంబంధించిన పేరుకలది కాదు. నేటి గోదావరి మండలమునకువలె నదికి సంబంధించినదే! అనది యేది? గోదావరియే. సద్దవాడి శబ్దములోని గకారమున గల ఉకారము, ఓకారము నొక్క స్థానముననే (ఓష్ఠమున) జన్మించును గాన 'గో' 'స' గా వికృతిలో మారినది. 'డి' 'రి' గా మారుట కలదు. 'రడయో రధేద' అని పెద్దలందురు. అందుకల్ల 'ముకుర, వకుర' శబ్దములు 'ముకుడ, వకుడ' శబ్దములుగాఁ బ్రయోగమునఁ జెప్పబడును. తద్వలనమున వర్ణగమ, వర్ణలోప, వర్ణవ్యత్యాసములచే గోదావరి 'సద్దవాడి' యైనది. అయితే, ఇప్పటి గోదావరి సెంట్రల్ డెల్టా, వెస్టర్న్ డెల్టాల సెంట్రల్ 'సద్దవాడి' విషయ మనలేదు? గోదావరియొక్క సప్తశాఖలలో కుల్లి, ఆరేయి, భారద్వాజి, గౌరవి, వృద్ధ గౌరవి అను వైదుశాఖలును సద్దవాడి విషయమునఁ బ్రవహించుచుండుటచేతనే వాఁ డిట్టి పేరును వాడియుండును. కాన సర్వవిధముల 'సద్దవాడి' అనునది నేటి గోదావరినదియొక్క 'వెస్టర్న్ డెల్టా'కే చెందియున్నది.

(2) 'మండ' గ్రామము 'మండపేట' యనునది యనునా? కాననములో దక్షిణపు పొలిమేర 'వల్లూరు' అనియు, ఈ తీరమున 'సప్తగోదావరి' యనియుఁ జెప్పఁబడెను. సప్తగోదావరి యనునది 'పేటి' 'సంగమేశ్వర' పుణ్యక్షేత్రమే. ఇది మండపేటకు పశ్చిమోత్తర భాగమునం దొకమైలుదూరమునఁ గలదు. ఇది వాటి మండ గ్రామమున కుత్తరమున నుండియుండును. కారణ మేమనగా గ్రామములు ప్రాచీనకాలముం దుండురీతి నుండక యాయాకాలముల ననుసరించి నానాదిక్కులకు వ్యాపించుచుండునుగా!

(3) ఈ సంగమేశ్వరము గోదావరియొక్క సప్తాక్షులలోను ముఖ్యమైనదని భీమేశ్వర పురాణాది కము చెప్పుచున్న 'కుల్యభాగ' కాఖయే. ఇంతమాత్రమే కాదు. ఇంచుమించుగ ఈ సంగమేశ్వరముకడనే బయలుపెడలిన మురుగుకాలువ యొకటి (చేకిమురుగు కాలువ) 'కారులూరు' గ్రామసమీపమున 'అశేయి' యను పేరితో ప్రవహించి సముద్రమున జేరుచున్నది. సంగమేశ్వరమునకు పశ్చిమమున నూడుమైళ్ల దూరమున గౌతమీనది కలదు. అనగా వాడు సప్త గోదావరి యనఁబడిన సంగమేశ్వరమునకు నూడు గోదావరి కాఖలు ప్రత్యేకముగా సంబంధించియే యున్నవి. ప్రక్షిప్తకైన్ద్ర ద్రాక్షరామములోని సప్తగోదావరికి నేనైపు చూచినను అయిదు మైళ్లలోపుగా వెనటను గోదావరికాఖయే లేదు. వివ నది సప్త గోదావరి యనఁబడుచున్నది. సంగమేశ్వర మట్లు కాక నూడు గోదావరి కాఖలకు చేరి యుండుటచే నిదియే కాసనమందుఁ జేర్చొనఁబడిన సప్తగోదావరి యనఁదగును. మతియు నీసంగమేశ్వరమును కుల్యానదీకాఖగానే యిప్పటికి దెబ్బదిసం.లకుఁ బూర్వమున స్వర్ణమైవట్టియు, ౧౮-వ శతాబ్దారంభమునఁ గల పేష్య 3-వ బాజీరావు (పూవా), మారాండవర్మ మహారాజు (తిరువాన్కూరు), కృష్ణరాజు (మైసూరు) మొదలగువారికడ కేగి తమ విద్యాప్రభావముచే నేనవేలు సంపాదించినటువంటియు, ఆంధ్రదేశపు పండితులచేతనేకాక కాశీ, నవద్వీపము మొదలగు స్థలములలోఁ గల మహాపండితులచేతను బ్రశంసింపఁబడి

నట్టియు మండపేటనివాసియైన మహాపండితుఁడగు బ్ర. శ్రీ ఎడవిల్లి శ్రీరామకృష్ణిగారు ఈసంగమేశ్వరమును కుల్యభాగమగానే చెప్పుచు వెక్కు పద్యములను రచించియున్నారు. కుల్యభాగకు 'వడ్డి మ్రుల్యా కుల్యా' (అరు గోదావరికాఖలతో సమావమైనది కుల్యభాగ) అను నానుడికూడ కలదు. ఈకుల్యభాగను గూర్చి సంస్కృత భాషయందు గౌతమీమాహాత్య్యము, భీమేశ్వరపురాణము అను స్కాందపురాణ భాగముల లోను, ఆంధ్రమున శ్రీనాథమహాకవి భీమఖండము నను, చెలుదుంబరి వేంకటాద్రి కవి తన కిరాతాజ్ఞానీ యకావ్యమునను, నందూరి విశ్వపతికవి యాంధ్రీకృత గౌతమీ మాహాత్య్యమునను మిగుల వర్ణించియున్నారు. ఇంతమాత్రమే కాదు. శ్రీ. త. ౧౮౫౫—౧౮౮౦ వఱకు పెద్దాపుర సంస్థానమును బాలించిన చతుర్భుజ తిమ్మజగపతి మహారాజుగారిచేఁ బోషింపఁబడు ఏనుగు పెదలక్ష్మణకవి (భర్తృహరిసుభాషితములు వ్రాసిన లక్ష్మణకవితాత) 'కుల్యామాహాత్య్యము' అను నాటకావ్యముల గ్రంథమును రచించియున్నాడు. ఇంచుమించుగ నిరువది మైళ్లలోపు గల యీకుల్యానదీతీరమందు సంగమేశ్వరము, వీరభద్రక్షేత్రమును 'వై' గ్రామము, నరసింహక్షేత్రమును పుట్టకొండగ్రామము, తుణుకు క్షేత్రము, 'చొల్లంగి' అను పుణ్యతీర్థములు గలవు. ఈ చొల్లంగియందే కాశీవాడలోఁ బ్రసిద్ధినొందిన 'మల్లాదిసత్తలింగం వాయుకర్ ఛార్మికు వారు' లక్షయోగ్యములు వ్యయపఱచి దేవాలయాదులను నిర్మించియున్నారు. కాన కుల్యభాగను సప్తగోదావరి యనుటలో నాశ్చర్యము లేదు. పుణ్యకాలము లలో వేనవేలు జను లివ్వదును నీకుల్యభాగలో స్నాన మాచరించుచుండురు.

(4) రాజనరేంద్రునివలన దానమునొందిన ఆంకయ్య 'సమస్తభువనాశ్రయ బ్రహ్మమహారాజు' అను బిరుదము కలవాడు. దీనికి వేటుదిద్దమగు నర్థమును శ్రీ డా. వేంకటరమణయ్యగారు రూపించియున్నారు. నాయభిప్రాయమేమనగా, సమస్తభువనములకు నాశ్రయమైన, లేక ఆధారమైన వేదములకు మహారాజు. అనగా వేదములకుఁ బ్రభువు. వేదము

లన్నియు వచ్చు ననుట. భువనములు వేదములవల్ల నిర్మింపబడెనని విద్యార్థులకు మహాభావ్యమున నిట్లు కలదు:

“యస్య నిశ్చయితం వేదాః

యో వేదోఽస్మిన్ భువం జగత్

నిర్మమే తమహం వందే

విద్యార్థీర్థ మహేశ్వరం.”

తా. ఏవర మేశ్వరుని నిష్టార్థులు వేదములో, ఏదేవుడు వేదములవల్లనే సమస్తజగత్తును నిర్మించెనో ఆ పరమేశ్వరునికి నమస్కరించుచున్నాను.

కాన సమస్త భువనములకు వాక్రయమైనది వేదములు. అట్టి వేదములకు మహారాజైనవాఁడని యర్థము. ఈ విరుదము కవిరాజా, కవిబ్రహ్మ, పండితరాజా, కవి పార్యభౌముడు, పండితపార్యభౌముడు మొదలగు విరుదములవంటిది.

నన్నయ చెప్పిన భారతపద్యములోని “సమస్త భువవాక్రయ ధర్మధురంధరా!” అను వాక్య మేక సమాసముగాని వ్యస్తము కాదు. అపుడు సమస్తభువనములకు వాధారమగు ధర్మమును వహించినవాడని యర్థ మగును.

కల్యాణిచాగుమ్యలు శ్రీ. త. ౬, ౭ శతాబ్దముల లో ప్రాగాంధ్రముఁ బాలించిన ‘విష్ణుకుండిన మాధవ వర్మ’ యు, వాకాలముననే ‘మధురాపురి’ నేలుచున్న ‘సుందరపాండ్యుడు’ను వహించిన ‘జనాక్రయ’ అను విరుదమునకు ప్రతిగా ‘సమస్తభువవాక్రయ’ విరుదమును వహించినట్లు కాన్పించును. కాని రాజనరేంద్రుని నన్నయ యుద్వృద్ధించిన ‘సమస్తభువవాక్రయ’ యనునది ‘ధర్మ’శబ్దమునకు విశేషణమే కాని విరుదు కాదని వాతలంపు.

విజ్ఞప్తి

నేను నుద్దవాడి శబ్దముఁ గూర్చి వాక్యత మగు ‘రామోపాఖ్యానము-రద్దియర్పము’ అను గ్రంథమున విమర్శించి యా ప్రదేశ మెట్లు శ్రీవాధునికాలమున ‘భీమఖండ’ మైనదో నూచించితిని. నేను ‘గుద్దవాడి’ అను విషయములో జన్మించుటచేతను, ‘తుల్య’ నదీతీరమున మద్దికృ పితామహులు నివసించుచు రగుటచేతను, వామాత్మ మాతామహులు మండపేటలో జన్మించినవారగుటచేతను వాకా ప్రదేశాలు గుపరిచితములు. కాన గొప్ప పరిశోధకు లగు శ్రీ డా. వేంకటరమణయ్యగారి వ్యాసములోని కొన్ని యంశముల నిట్లు విమర్శింపఁగల్గితిని.

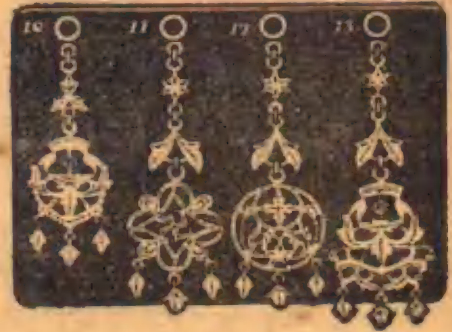
ద గ్గు
ఉ బుబ సము
అయా సము మరియు
సకలమైన శ్వాసకోశ వ్యాధుల
మీద ను

అమోఘముగా
 పనిచేయును

కాన్సర్
అన్నిచోట్ల దొరకును
 శ్రీరసముద్రం ఫార్మసీ, రాజమండ్రి.

టి. సి. యస్. గోల్డెన్ మెటల్
 సినిమా లకు లు

జత 1 కి రూ. 8/-

12 జతలవరకు వి. సి. చార్జీ 10 అ.

టి. సి. నాగలింగప్ప అండ్ కంపెనీ,
 280, వాల్టాబుల్ గోడ్డు, పాల్వంచ, మద్రాస్.

ఏజంట్లు:—

శ్రీ కె. యస్. తిమ్మప్ప తెట్టిగారు,
 గోళువారి బిల్డింగ్స్, తెజవాడ.

స్త్రీలకు కుడుమ వ్యాధి, ఋతుసంబంధ మైన జబ్బులు,
 ల, వంధ్యత్వము, గర్భస్రావము,
 గర్భాశయ సంబంధమయిన వ్యాధులు

సుందరి సంజీవని
 (ఏనుగు మార్కు)

వాడినచో అమోఘముగా కుదుర్చుచును.

వెల:—సీసా 1-కి రూ. 1-2-0.

మ క ర ధ్వ జ వ టీ

(బంగారు మిళితమైనది)

ఇండియన్ ఫలనము, స్వప్న ఫలనము, తుండ్ల వీసనక,
 నరముల బలహీనతకు శ్రేష్టమైనదిగా

నిరూపితమైనది.

వెల:—30 మాత్రల సీసా 1-కి రూ. 4

UNJAH PHARMACY,

ఉం ర్నూ పార్త్మసీ

గాంధీరోడ్, అహమ్మదాబాదు, బాంబాయి 2, పూనా సిటీ, ఉం ర్నూ.

ఏజంట్లు:— వెంకటేశ అండ్ కో., ట్రంకురోడ్, నల్లూరు.

షరా:— అన్నిచోట్ల ఏజంట్లు కావలెను. కోరువారికి ధరలబాలితా ఉచితము.

గీతా సప్తశతి : దేవీ సప్తశతి

= శ్రీ పూర్ణానంద =

సర్వధర్మాన్ పరిత్యజ్య
మామేకం శరణం వ్రజ.

సర్వకామాన్ సమాశ్రిత్య
మామేకాం సతతం స్మర.

మహాభారతాంతర్గతమైన శ్రీమద్భగవద్గీతలహా,
మార్కండేయ పురాణాంతర్గతమైన దేవీ మాహా
త్యాగినికి లోకంలో ఉన్న ప్రసిద్ధి అనల్పం. ఆధ్యా
త్మిక సాధకులకు ఈ గ్రంథాలు రెండూ కూడా ప్రాణ
పదాలు. ఈ శ్రు ప్రకాశ్లోని ఛందోమాధుర్యం సాధక
హృదయాలను ధూమవస్తువులై పుకు ఆకర్షించుకు
పోతుంది. ఈ రెండూకూడా ౩౦౦ లక్షలకాలతో
పరిసమాప్తి చెయ్యబడ్డాయి. ప్రతి లక్షలకమా మంత్రం
గా పరిగణింపబడుతోంది. వేలవవేలుగా జనులు ఈ
గ్రంథాలను కొన్ని వందల ఏండ్లమండీ ప్రత్యహమా
పారాయణ చేస్తూ, భక్తిపులకిత చిత్తు లతుకున్నారు.
గీత భక్తున్ని సంస్కృత వ్యాఖ్యలు దేవీ మాహాత్యాగి
నికి కూడా ఉన్నాయి.

గీతలు ఉపదేశించేది — ఈ విశ్వంలో ఉన్న
అవశ్యరవస్తువుల నన్నిటిని ఈశ్వర వస్తువుద్వారా
ఆవృతం చెయ్యి; విషయవాంఛల కన్నీటికి బ్రహ్మ
మతో సంయోగం కల్పించి భోగించు; అయాపవల్ల
యాపాన్ని అధిగత మొనర్చుకో; ఆశబ్దంవల్ల శబ్దాన్ని
అతిక్రమించు; అగంధం ద్వారా గంధాన్ని అంగీక
రించు; అరసం ద్వారా రసాన్ని నిర్మించు; అస్పర్శ
వల్ల స్పర్శను ముగ్ధం చెయ్యి.

దేవీమాహాత్యాగం ప్రబోధించేది — బహుమాన
ధారిణి అయిన ఈ వసుంధరాదేవి గర్భంలో ఉన్న
ప్రతి వస్తువులోనూ ఈశ్వరయాపాన్ని చిత్రించి విక
సింపచెయ్యి; బ్రహ్మవస్తువునే విషయవాంఛలతో
కలిపి భోగించు; యాపం ద్వారా అయాపాన్ని గ్రహిం
చు; శబ్దంవల్ల అశబ్దాన్ని ప్రబోధించు; గంధం
ద్వారా అగంధాన్ని తుష్టిత మొనర్చుకో; రసం

ద్వారా అరసాన్ని హృదయంగమ మొనర్చుకో; స్పర్శ
ద్వారా అస్పర్శను అంతరాత్మగా పరిగణింపజేసుకో.

గీతల్లో ఎట్టి 'మతవాదమూ' లేదు. ఈ రథ్యా
నికి దేవీమాహాత్యాగము 'ప్రతివాదం' కాదు. స్వప్రతిష్ఠి
తమూ, స్వతస్సిద్ధమూ అయిన ఒక పత్యాన్ని లక్షించే
ఈ రెండు గ్రంథాలూ ఉద్ధీతమయ్యాయి. వస్తువు
ఒకటే. కాని, ఆన్వేషణవిధానం వేరు. ఒక పదాన్ని
రెండు రాగాలతో పాడేనట్లు. విషదానికి రెండూ వేరు
వేరు పాట లవివిస్తాయి.

గీత 'విశ్వస్య పరం నిధానం' (౧౧-౩౨) అని
ఏకస్తువును నిర్దేశించిందో, ఆవస్తువునే స్మరిస్తూ దేవీ
మాహాత్యాగము 'ఆధారభూతా జగత స్త్యమేకా'
(౧౧-౪) అని వదిస్తోంది. గీత చెప్పకూంటు, ఈవస్తువు
జగత్తుకు ఆశ్రయమే కాకుండా 'సర్వభూతానాం
లీజం' (౭-౧౦) అని. ఈవస్తువు దేవీమాహాత్యాగభాష
లో 'విశ్వస్య లీజం' (౧౧-౫). గీతలో 'అనంతవీర్యా
వికవిక్రమ స్త్యం' (౧౧-౪౦) అనే వర్ణనయొక్కా,
దేవీమాహాత్యాగములో 'అలంఘనీయే' (౧౧-౪),
'అనంతవీర్యా' (౧౧-౫) అనే వర్ణనలయొక్కా
తాత్పర్యం ఒక్కటే. ఈలేజన్నీ, ఈశక్తే ఈ రెండు
గ్రంథాలకు సంగమస్థానం.

సంచేంద్రియాలతో అనుభవంపబడుతూ, భావం
పబడుతూ, గ్రహింపబడుతూ, త్యజింపబడుతూఉండే
విషయాలకు ఆతీతంగా ఏదోఒక విచిత్రమైన వస్తువు
ఒకటి ఉంది అనిన్నీ, దాన్ని మనము చూడకపోయి
నా, అర్థంచేసుకోకపోయినా అది 'వాస్తవమాత్ర'
మైన శక్తి అనిన్నీ మనకు అప్యదప్యదు స్వాస్థిక
చ్ఛాయాసమంగా తోస్తూఉంటుంది. అదేవిటో సరిగ్గా

తెలియకపోయినా 'లేదు' అని యాధికా చెప్పటానికి నోరాదదు. అది ఇంద్రియాతీతమైన పదార్థం అయినప్పటికీ ఇంద్రియగోచరాలు అయే వస్తువు లన్నిటికీ ప్రాణం ధారపోస్తోంది; వాటినిన్నిటిని ఆవరించుకొని ఉంది. కాబట్టే, మనుష్యుడికి ఆతత్త్వవస్తువు అంటే ప్రీతి. తెలిపకుండానే మనస్సు ఆవైపుకు పరిగెత్తుకోపోయింది.

ఈ అతీంద్రియశక్తియొక్క స్వయాపరహస్యాన్ని బట్టబయలుచేద్దామనే ఉద్దేశ్యంతోతే, జ్ఞానువులైన సాధకులూ, తత్త్వాన్వేషులైన ఆచార్యుగణమూ తమ గజేంద్రభూమిని వెలవరించారు. గ్రహగణానుభూతిని బట్టి, భూమికాప్రళయాన్ని ఆనుసరించి, దృష్టిప్రసారతారతమ్యం చేత ఒకే వస్తువు బహువిధంగా కట్టింది. ద్వైతం, విశిష్టాద్వైతం, ఆద్వైతం, అనిర్వచనీయవాదం, అజాతవాదం, అసతావాదం, పరిణామవాదం మొదలైన అసంఖ్య వాదాలు పుట్టుకోవచ్చాయి. ఆశ్చర్యకరమైన యుక్తి తర్కాలను ఆశ్రయించుకొని ఈ వాదాలు సుప్రసిద్ధమైనా, అమహాశక్తి స్వయాపరహస్యం అట్లాగే ఉండిపోయింది. అది మరింతగా రహస్యగర్భంలో దాగిపోయింది. అయితే కలిగిన లాభంమటుకు ఇది: దుర్జ్ఞేయమైన ఈశక్తియొక్క ఆస్తిత్వము మనుష్యులపాదములలో మరింత దృఢంగా పాదుకోపోయింది.

ఈశక్తి జడశక్తి కాదు. అంటే దీన్ని ప్రకాశింపజేయుటానికిగాని, కార్యాభిముఖింపం చెయ్యటానికిగాని ఇతరంతో ప్రయోజనం లేదు; బాహ్యవస్తువులతో అగత్యం అంతకంటే లేదు. ఇది చిచ్ఛక్తి. ఇది స్వయంప్రకాశమై, స్వేచ్ఛాక్రమంగా కార్యాలను నిర్వహించుకోగలదు. ఈశక్తి సంపూర్ణంగా స్వస్థమై, కార్యకారి కావచ్చును అత్యక్త మనినీ, నిర్గుణ మనినీ సంజ్ఞ. కొంచెం చలించి, కార్యోన్ముఖమైనప్పుడు వ్యక్తం అనినీ, సగుణ మనినీ పేరు పంపాడించుకొంటుంది. సమాధిఅవస్థలో శక్తి కారణం మాత్రమే; జాగ్రదవస్థలో శక్తి కారణమూ, కార్యమూ కూడాను. మనుష్యుడి వ్యావహారికబుద్ధి ననుసరించి, ద్వైతదృష్టి వలంబించి శక్తియొక్క అవ్యక్తస్థితిలో

చిరూపతే ముఖ్యంగా వర్ణింపబడుతోంది; వ్యక్తస్థితిలో వాని సామర్థ్యభావమే ప్రధానంగా వివరింపబడుతోంది. వాస్తవానికి ముఖ్యంగా అనే ప్రశ్నే లేదు. శక్తి శక్తే. సముద్రం తరంగరూపేణ పరిణమించినా సముద్రమే, నిలకడగా ఉన్నా సముద్రమే.

అప్రమేయమైన ఈ అనంత చిచ్ఛక్తినే మనము ఈశ్వరుడనో ఈశ్వరి అనో, లేక భగవంతుడనో లేక భగవతి అనో అంటూంటు. ఇదే గీతలోని పురుషోత్తమ తత్త్వము; దేవీ మాహాత్మ్యములోని మహామాయ.

కాని పురుషోత్తమ దేవీ నామానీ, మహామాయ అనే పేరునూ ఒకేతడన ఉచ్చరించినా సంస్కారాన్ని బట్టి ఒకరు పురుషుడు, మరొకరు స్త్రీ అని భావిస్తారు. కాని, ఇది వదరని విషయం. 'అనంతం' అనే విశేషణం కొద్దిగా పర్యాయించిపడగివున్నది. 'అనంతం' అయినది ఏదో ఒక్కటే ఉంటుందికాని రెండు ఉండవు. ద్విత్వీయంకనక ఉంటే మొదటిదాని అనంతత్వం బాధితమౌతుంది; అది సనీమిరా అనంతం కాదు. కనక, అనంతం అనిపించుకోలేకంది అద్విత్వీయము, అనగా ఏకాత్మకమే అవుతుంది. గీతలో చాలాచోట్ల పరమపురుషుడి ఏకత్వం ప్రశీతమైంది. దేవీమాహాత్మ్యములో దీని ప్రతిఫలం 'ఏకైవాహం జగత్కర్త కామమాపరా' (౧౦-౫) అని వివరమౌతోంది. ఈజగత్తులో ఉన్నది ఒక్క నేనే; ద్విత్వీయమైన అవ్యవస్థలే లేదు. దేవీమాహాత్మ్యములో ప్రయోగింపబడిన 'అపారా, అసంగా, అవ్యక్తా, చితిరూపేణ సంస్థితా' మొదలైన విశేషణాలను చక్కగా మననంచేసుకోవాలి. గీతలోని పరమదేవత, దేవీమాహాత్మ్యములోని పరదేవత అభిన్నులు. కేర్లు రెండూ కేరైనా ఆ 'ఏకమేవాద్వితీయం అవంత మపారం' ఈరెండు గ్రంథాలలో ఆత్మ.

గీతలోని పరమపురుషుడు అర్జునుడికి చెప్పింది: 'ఏతామహస్య జగతో మాతా ధాతా ఏతామహా' (౯-౧౭) అని. దేవీమాహాత్మ్యములోని పరదేవత (లేక పరమపురుషుడి అందాం. ఏమంటే, పురుషశబ్దం పురుషోపరం కాదు; విశ్వములోని అభావాన్ని తొలగించేది, లేక దేవావాసి, లేక పరిపాలనకర్త అని.) మ

ఉద్దేశించి బ్రహ్మత్వం చేసి జననీ పరా అన్నాడు. ఇంకోచోట 'యా చేనీ సర్వభూతేషు మత్కరూపేణ సంస్థితా' (౧-౩౧, ౩౩) అని ఉన్నది. 'అనంతశీరాస్' అనే విశేషణంలో పితృత్వం నూచితమై, 'విశ్వస్య నీలం' అనేచోట సృష్టికృతం అయింది. ఈ పరమ చేతత నీలమూ, ఆధానమూ రెండుకూడా తానే. 'జగతో మాతా పితా' అనే విషయాన్నీ ఈ రెండు గ్రంథాలూ చెప్తున్నాయి. మహావస్తువులను వ్యక్త హారంలో ఉష్టం వచ్చినట్టు వాడతాము. సింధునదాన్ని సింధునది అనినీ అంటూ, దేశమతను పితృభూమి అనికూడా వ్యక్తపరిపాటం. రెండు పేర్లు; వస్తువు ఒకటే. ధాత-ధాత్రి; (సప్త-సప్తీ); జనయిత-జనయిత్రి — నీటిలో భేదం ఏమీలేదు.

వాస్తవంగానే లేదా? లేకేం, కొంచెం ఉంది. ఈ భేదం వస్తువిషయం కాకపోయినా మనస్సు భావించే తీరినిబట్టి, వ్యవహారాన్ని అనుసరించి కొంచెంగా ఉంది. సప్త నమసరించి కాకపోయినా, సృష్టి నమసరించి; రసవిషయంలో కాకపోయినా రసబోధ నమసరించి. కాననదీప్తమైన పితృప్రేమా, ప్రేమసీక్రమైన మత్కరూపనమూ సంతానంయొక్క హృదయంలో పితృమాతృసంబంధమైన ఒక ప్రభేదాన్ని కల్పిస్తున్నాయి. పితృప్రేమయొక్క పరిమాణం స్వల్పం అనినీ, అది నీడ్రకళారం అనినీ, తల్లియొక్క వాత్సల్య ప్రేమ పరిమాణరహిత మనినీ, మధురకోమలం అనినీ అనిపిస్తుంది. ఈ అనుభూతితారతమ్యంవల్లే విద్వాలకు తండ్రిలోకంటే తల్లిలోనే మాధుర్యం ఎక్కువగా తోస్తుంది. కాని, తల్లియొక్క మాధుర్యంకంటే తండ్రియొక్క కౌతస్యమే ఎక్కువగా రుచించే సంతానం లేకపోలేదు.

గీత త్యాగ గానం. ఆలాపింపబడ్డ రాగంపేరు పాదువం. గీతప్రతిపాద్యమైన చేతత తన సృష్టిని తానే ఖండవిఖండితం చేసి, పదపత్రులు, నిత్యానిత్యాలు, క్షురాక్షురాలు, జడచేతనాలు, జీవాము - జీవా ఇత్యాదిరూపంగా విభజించింది. రూపరసాదులవ్యారా ఉపలబ్ధమయ్యే విషయవస్తువులూ, వాటివీడ ఉండే అభిలాషా దుఃఖానికి కారణం అని నిర్దేశించింది.

భగవంతుడు చెప్పింది: ఈవస్తువముదాయమంతా క్షుణ్ణంగురం; మృత్యువుయొక్క క్రీడాప్రతిరీకలు, ఈనిముషంలో ఉన్నది మరునిముషంలో లేవు. నీ ఇంద్రియాలకు నీటివల్ల కొంచెం కుఖం లభించొచ్చు. కాని ఈవస్తువులు వివాకమైనప్పుడు, ఈవస్తువియోగం తలపెట్టమైనప్పుడు నీకు దుఃఖం కలక్కమానదు. ఇంద్రియగ్రాహ్యములూ, మర్త్యములూ అయిన ఈవిషయాల నన్నిటిని పరిత్యజించు. నీటివీడఉండే మోహాన్ని విడిచి నీ అంతరాత్మయొక్క తోడుగుడు చీల్చిపారెయ్యి.

శ్రీకృష్ణుడు బోధించింది:—ఈ త్యాగంవల్ల నీ ఇంద్రియాలకు అందని రూపం, నీ చెవులకు విసబడని శబ్దం, నీకు అవాస్మాతంగా ఉండిపోయిన గంధం, నీరుచికి అందని రసం, నీ అనుభవానికి అతీతంగా ఉండిపోయిన స్పర్శ—రూపరసాల మూర్తి, శబ్దస్పర్శలకు ఆధారమైంది, ఆడంబర పూర్ణమైన భావలో 'అస్పర్శం అరూపం' అని చెప్పబడే వస్తువు నీకు దొరక్కపోదు.

చాలా కష్టమైన విషయం. కాని సత్యం. మహామాయ అంటోంది:—అత్యంత ధీరపురుషుడైనవాడికే ఇది సాధ్యం. తక్కినవాళ్లకు ఇది అసంభవం. ఇంకోవారి ఉంది, వర్జింపకపోయినా ఛరవా లేదు.

ఆధయ అంటోంది:—భయపడతావేం? రూప భావితమూ, రసహావితమూ అయిన ఈ జగత్తు, గంధ మోదితమూ, శబ్దహావితమూ అయిన ఈలోకం, ఈవస్తు సమూహం వావల్లే సృష్టింపబడ్డాయి. వా అనందవృత్తే ఈ సృష్టిధార. సృష్టిని రక్షించటమే వారీలావిలాసం. వా సృష్టిప్రవాహం అగిపోకుండా ఉండటానికే నీ నీ సుసార శృంఖలాలతో బంధింపజేయ గోరుకూడటం. 'సంసారబంధ హేతుశ్చ' (౧-౫౮). నిన్ను బలవంతంగానే మోహింపజేస్తున్నాను. నీవు ఇవ్వపడకపోయినా 'బలా దాశ్చవ్య మోహాయ' (౧-౫౯) ప్రకర్తింపజేస్తున్నాను. నీ కిది తప్పుడు.

పురుషోత్తముడు అంటాంట: 'చైవీ హ్యేషా గుణమయీ మమ మాయా దురత్యయా' (౩-౧౪),

‘నిబుచ్చుంతి మహాబాహుఁ జేపా చేపిన మన్మయము’ (౧౮-౫), ‘ప్రకృతి స్త్రవం నియోక్త్యుతి’ (౧౮-౫), ‘అనిచ్చున్నప్పటికంటే నియోజితం’ (౩-౩౬) అనే అర్థవచకంగా ‘నీ కిది తప్పదు’ అనే మాటే వ్యవహరించి.

జగజ్జనని బోధిస్తోంది: ఈ వస్తుసంగ్రహం, ఈ నిర్మాణకాలం అంతాకూడా నీ కామవాసిద్ధికోసకే, నీవు నావిడ్డవు. నీవు కాకపోతే మఱి అనుభవించేది ఎవరు? అయితే, ప్రతివస్తువులోనూ నేను ఉన్నా ననే మాట మరిచిపోకు. నీ ఆహారవిహారాల్లో, నీ ఉచ్చాస్య పనిత్యాపాల్లో, నీ భాగ్యభోగాల్లో నా ఆమస్య త్యాగ్నే ఆవరోకించు. ఎప్పుడైతే వస్తువును భోగించినా నన్నీ స్మరించు. లేకపోతే ఈ భోగం నీతాళం పడుతుంది.

పర్యమంగళ లాభిస్తోంది: ఆపదలు వస్తే నన్ను స్మరించుకో. నన్ను కరణు అను. దుర్గతి తొలగిపోతుంది. ఈ స్మరణ, ఈ కరణు దుఃఖాన్ని పొగొట్టి ఆనందాన్ని కలుగజేస్తాయి అనేమాట మరిచిపోకు.

గీతలో చెప్పినదాన్నీ ఇది కొంచెం మార్చి చెప్పటంకాక మఱేమీ కాదే! ఒకటి బొమ్మలు లేని బాలకత్తు; మరొకటి బొమ్మలతో ఉన్న బాలకత్తు. చిగ్గరిచిగ్గరితలయిన బొమ్మలూ, పాటలూ ఉన్న పుస్తకాన్ని పట్టాడు పలకాసాగా వదులుకోవాలాడు. చదవడంలో ఉండే కష్టం తెలియకుండానే వదులుతే అయిపోతుంది. బొమ్మలేని పుస్తకం పట్టాడికి కొంచెం గడ్డంగా ఉంటుంది. మోటువైద్యుడు చేసే నాటువైద్యం, ఆరితేరిన డాక్టరు ఇచ్చే చేదుమందును కప్పిన పంచదార లిల్లా, అనుపానభేదం ఉన్నా, ఇచ్చే ఫలితం ఒక్కటే. గీత బొమ్మలేని బాలకత్తు, చేదుమందు; చేపిమాహా త్యక్తము బొమ్మలున్న పుస్తకం, చేదుమందును దాచుకున్న పంచదారకుప్పే. గీతలోని తత్త్వబోధ దర్శన శాస్త్రమొక్క కటమటలతో నిండిఉంది. చేపి మాహాత్యక్తములోని భగవతీలీల చక్కటి కళలతో రసపూరమై నిండి తోడికి సలాడుతోంది. గీత మనలను బుద్ధిని ఆధారంగా చేసుకొనే జ్ఞానపథానికి మళ్లిస్తోంది; చేపిమాహాత్యక్తము భావాన్ని లేపి భక్తిమాధురానికి

మనసుతీర్చుతోంది. అయితే గీతలో భక్తివిషయమూ, చేపిమాహాత్యక్తములో జ్ఞానవిషయమూ లేకపోలేదు.

జగజ్జననిని పర్యకార్యాల్లో సతతమూ స్మరించుకోటం అంటే మనస్సును గొప్పగా ఉండేటట్టూ, సంపదితబుద్ధి పడలిపోయేటట్టూ చేసుకోటం అన్నమాట. మన స్మరణవస్తువుతో మన మనస్సుతో సంబంధ మూతం నేనూడుతుంది. మనం అమృత తగిన విడ్డబంగా వ్యవహరించాల్సి వస్తుంది. అమృత గౌరవానికి తగినట్టుగానే మన వ్యవహారమూ ఉండాలి. రావపుట్టుకలో ఆభిలాత్యచ్ఛాయలే దీపిల్లారి కాని, నైవ్యానికి, హీనత్యానికి చోటు ఉండనూడదు. ఆజగదంబు నిరంతరం స్మరిస్తూ ఉండటంవల్ల, నేనా జగద్ధారివిడ్డను అనే గర్వం భక్తిశ్రద్ధలుగా రూపు పొందుతుంది. విశ్వేశ్వరిసంతానానికి ఎట్టిలోటూ ఉండనూడదు అనే విషయం సర్వేశ్వరి విడ్డబు తెలుసు. చిన్నచూపు ఆప్రతిష్టాదాయకం. బృహత్తరవస్తువులనే ఆకాంక్షించాలి. కనుక మౌనద్రవ్యపులు, పార్థివాలైన దూపరపగంధాలు వాటంతట అనే రాబిపోతాయి. మాతృగర్భలో అనికేతుడైన విడ్డ గీతలోని అనికేతుడవుతాడు. అతడు కోరేది మరేమీ ఉండదు, ఒక్క అమృతేపు.

‘పర్యధర్మాన్ పరిత్యజ్య మామేకం కరణం బ్రజా’ (౧౮-౬౬) అనే గీతోపదేశాన్ని చేపి మాహాత్యానికి సరిపోయే భావలో మార్చి చెప్పాలి అంటే ‘పర్యకామాన్ సమాశ్రిత్య మామేకాం సతతం స్మర’ అని చెప్పాల్సి వస్తుంది.

పాతాత్తుగా నింటే ఇది పరస్పరవిరుద్ధాలైన సిద్ధాంతాలేమో అని అనిపిస్తాయి. ఒకటి త్యాగాన్నీ, మరొకటి భోగాన్నీ ఉపదేశిస్తున్నాయిగా మరి? కాని ఇవి చెప్పే ముఖ్యోపదేశం కరణమూ, స్మరణ మున్నూ. త్యాగభోగాలు అవాంతర ప్రసక్తిగానే ఉండిపోతాయి. ఏమంటే, కరణస్మరణల్లో వికాంతి కత్వం పుడిసినప్పుడు త్యాగభోగాలను ప్రత్యేకించి మామే వీనులేకు మాయమైపోతుంది. త్యాగభోగాలు ఏకమైపోతాయి. కనుక, ఈ రెండు సిద్ధాంతాలకూ ఎట్టి భేదమూ లేదు, ప్రకృతిగతంగా.

ప్రకృతిలో భేదం లేకపోయినా ఆకృతిలో ఉండే భేదాన్ని మనము మరచిపోలేకుండా ఉన్నాము. ఏమంటే, గీత నిశ్చయసానికి సంబంధించిన గ్రంథం; దేవీమాహాత్మ్యము అభ్యుదయానికి సంబంధించిన కావ్యం. అయితేనేం, గీతలో అభ్యుదయవిషయప్రస్తావనా ఉంది, దేవీమాహాత్మ్యములో నిశ్చయప్రసంగమూ ఉంది.

గీతలో చిత్రింపబడిన అభ్యుదయం సామాన్యంగా మన దృష్టికి కనిపించదు; దృష్టిని తప్పించుకోవాటుంది. ఆపలు అందులో చిత్రితమైన త్యాగధర్మాన్ని చూసి చిత్రితం తల్లడిల్లిపోతుంది. అది దేనినిదా చిత్రింపబడిందో అది మనం చూడము. కథ ఏమిటి! యుద్ధం ఆరంభించబడతోంది. అర్జునుడికి పాశాత్తుగా అహింసా వ్యాధి అంటుందింది. వాగుదేవుడు వైద్యుడై ఆ రోగాన్ని పోగొట్టి హింసా ధర్మాన్ని ఆవలంబింప జేశాడు. ఔషధం త్యాగమంతం. కాని, అర్జునుడు త్యాగంచేసి అన్నిటిని విసర్జించి చెల్లిపోలేదు. హృషీకేతుడు ముఖ్యంగా అర్జునుడి చెవి తక్కించింది 'హతోవా ప్రాప్యసి స్వర్గం జిత్యావా భోక్త్యనీ మహిమ్' (౨-౩౩) అనే. వివరము అర్జునుడు దాక్షిణ్యమొన్నాడు. 'కరిష్యే వచనం తవ' (౧౮-౩౩) అన్నాడు. అంటే, గీత త్యాగమంతమైనా భోగానికి కూడా స్థానం ఇస్తోంది అన్నమాట. ఈ భోగము యొక్క స్వరూపాన్ని గురించి అభిప్రాయభేదం ఉండొచ్చు. అది వేరు సంగతి. ఇట్లా భోగానికి స్థానాన్ని కల్పించటానికి కారణం ఏమంటే, ఉన్నవాడి త్యాగం చెయ్యగలడు. లేనివాడి విషయంలో త్యాగం అనే ప్రశ్నే రాదు. ఏదైనా ఒక వస్తువును త్యజించేముందు దాన్ని ఆర్జించుకుంటావి. గీతలోని వర్ణన అర్థవంతమిది రెప్పించుకోవాలి! వేసే ఎత్తు కాదు. భోగాన్ని నియంత్రిత మొదర్చి విధి విహితమైన పథాన్ని అవలంబించమనే కళోరకాసనమే అది.

దేవీమాహాత్మ్యములోని 'భోగం' కూడా ఇట్లాంటిదే. భోగాన్ని నియమింపేముల్లా ఉంది, విధ్యుక్తం చెయ్యటంకోసమే మాతృభక్తి ప్రబోధించి

ఆస్తిక్యబుద్ధిని వికసించచెయ్యటం. దేవీమాహాత్మ్యము 'భుంజేథా, మాగృహః కస్యస్యిద్ధానమ్'—భోగించు, ఇతరులకు చెందినదాన్ని ఆశంపకు అని చెప్పకున్నట్లుగా తోడుంది. గీతఅభిప్రాయం 'త్యక్తేన భుంజేథా, మాగృహః కస్యస్యిద్ధానమ్'—మమత్వాన్నీ, ఆసక్తిని త్యజించి భోగించు అని అనిపిస్తుంది. ఇట్లా చెయ్యమనటానికి కారణం ఏమిటి అని పృచ్ఛిస్తే రెండు గ్రంథాలూ విశ్వకంఠంతో 'ఈకావాన్య మిదం పర్యం యత్ కించ జగత్కాం జగత్' అని ప్రత్యుత్తరిస్తున్నట్లు కనపడుతుంది. ఈజగత్తులో ఉన్నదంతా భగవంతునిద్వారా పరివ్యాప్తమైఉంది. అంటే ఆ ఒక్క ఈశ్వర వస్తువే అన్నిటోమూ ఉంది, అన్నింటికీ ఆయనే అధిపతి, అన్నీ ఆయననే కనక నీవు మమత్వాన్నీ, ఆసక్తిని త్యజించి కర్మాచరణంలోకి దిగు. ఇదే భారతీయల 'అభ్యుదయం'; ఆర్యసంస్కృతి.

దేవీమాహాత్మ్యములో నిశ్చయసప్రసంగం చూచాయగా గోచరిస్తుంది. 'త్యం వై ప్రసన్నా భుమి ముక్తిహేతుః' (౧౧-౫), 'సర్వధూతా యదా దేవీ స్వర్గముక్తి ప్రదాయసి' (౧౧-౭), 'ఆరాధితా వైరవృణాం భోగప్యర్థావర్గదా' (౧౩-౫) మొదలైనవాల్లా. గీతలో ఈ విషయమే వివరింపబడింది.

ఈ రెండు గ్రంథాల విషయంలోనూ ఆయా సంప్రదాయములు చూపే అనుదారిత చోస్థికరం. దేవీమాహాత్మ్యములోని 'త్యం వైష్ణవీ శక్తి రవంత వీర్యా' (౧౧-౫) 'ప్రసీద వైష్ణవీయాపే నారాయణీ నమాస్తుతే' (౧౧-౧౬) అనే వాక్యాల్లోకూడా వైష్ణవులకు విష్ణుమూర్తి ప్రత్యక్షంకావలం లేదు. గీతలోని 'కాలోఽస్మి లోకక్షయకృత్' (౧౧-౩౨) అనే ప్రకటనలోకూడా శాస్త్రులకు కాలికాదేవి కనపడడం లేదు.

అయితే, అగంధ, అస్పర్శాదికల్పాలతో ఈ రెండు గ్రంథాలకూడా ఆ పరదేవతనే ఒకీస్తున్నాయి. దీని భావం రూపగంధాదులు ఆ పరదేవతలో లేవని కాదు. ఆదేవత సర్వరస సర్వగంధయంతం అవలంబల్ల నిర్వికేమరూపంగా చెప్పబడింది. మనకు తెలిసిఉన్న రూపాలనూ, తెలియని రూపాలనూ

*ఈకోపనిషత్తు, ౧.

భరించికూడా ఆదేశత యాపాతీతమై ఉంది. దానిని
 యాపం లేకపోతే విశ్వానికి యాపే ఏర్పడేది కాదు.
 ఆయన జగత్సృష్ట, జగత్కారణం, కారణగుణాలు
 కార్యానికి ఉపసంక్రమిస్తాయి; కార్యయాపంలో
 ప్రకాశిస్తాయి. 'నాసతో విద్యతే భావో నాభావో
 విద్యతే పతః' (౨-౧౬) అని గీతలో చెప్పబడ్డ పత్యా
 న్ని కొదవటం ఎట్లా? పరమయాపయంతమైనదాన్ని
 యాపరహితం అవటానికి ఏదైదు. అయితే, ఆయాపం
 ఎట్లాంటి యాపం అనే విషయం విద్యపాఠశాలనూ,
 ప్రాంతాల్లో ఉన్న విద్యార్థులనూ, విద్యార్థినినూ

"పితా త్వం మాతా త్వం
 దయిత-తవయ స్త్వం ప్రియగుహ్యత్
 త్వమే వత్వం మిత్రం
 గురురసి గతిశ్చాసి జగతామ్,
 త్వదీయ స్త్వద్భుత్యై
 స్తవ పరిజన స్త్వద్గతి రహం,
 ప్రపన్న నైపుతం న
 త్యహమపి తవై వాస్మిహి భరః"

— స్తోత్రము, ౬౦

మినియూర్ "బ్రా" (ఫ్యాషియన్, రౌండు గ్లాసు)
18-కిలో పారిజ్ బంగారం రూ. 141

మినియూర్ "ఎ-2" (ఫ్యాషియన్, రౌండు గ్లాసు)
18-కిలో పారిజ్ బంగారం రూ. 127/-

మినియూర్ "ఎం" (ఫ్యాషియన్, రౌండు గ్లాసు)
18-కిలో పారిజ్ బంగారం రూ. 166--

బహుమతి మాదిరి

“వెస్టెండు”

గడియారాలు

సాటిలేనివి

రవాణాలు వర్గీకరించుటకు ప్రకటించిన అన్నిరకాలను కల్గియున్నవి పాఠ్యము కాదు. సరకు ప్రస్తుతమునందు సరఫరయ్యెను కాదు అట్లు ప్రకటించుము.

“వెస్టెండు” వాచ్ కంపెనీ, బాంబాయి & కలకత్తా

WEST END WATCH CO
BOMBAY CALCUTTA

పుష్టి గల ఆహారం
అమరీనా లేకున్నా,

మిమ్ము బలాధ్వులనుగాచేసే

అమృత

సర్వదా అమరుతుంది
అమృత పుష్టినిచ్చే బలవర్ధకషధము

* కేసరి మతరం లిమిటెడ్, మదరాసు *

"నా కుమార్తె సా|| దామయిన, 20 సం||
ముల వయస్సుగలది. గత రెండు సం||లనుండి
క్షయతో బాధపడుచుండెను. 108 డిగ్రీల జ్వర
ముండెడిది. మద్రాసు, త్యాగరాయనగర్,

నాగేశ్వరరావురోడ్డు వందున్న

కల్ప పండిట్ ఇ. శ్రీనివాసాచారిగారి

కల్ప చికిత్స

పొందినతర్వాత వాదావు గత రెండుమాసాల
నుండి అమెకు జ్వరము రావటముపోయి ఆరో
గ్యంకూడా బాగుపడింది."

(సం.) కె. ఎం. రంగయ్యచెట్టి,

12-10-48.

ప్రొఫ్రయిటర్,

అన్నూర్ ఖాన్ బగిచ్, అన్నూర్.

జాబులు ఇంగ్లీషులో వ్రాయవలెను.

సామాన్య పౌరులజీవితములపైన

యుద్ధ ప్రమాదములకు

మామూలు ప్రీమియం

రేట్లకే మేము

హామీ నిచ్చెదము.

సంప్రతింతుడు:— నేషనల్ ఇన్సూరెన్సు

కం వెన్సి లి మి టె డ్.

7, కాన్సిల్ చాన్స్ స్ట్రీట్, కలకత్తా.

మద్రాసు బ్రాంచి:—

862 ప్రెసాబిటేరియన్ రోడ్డు,

మదరాసు.

శ్రీ దుగ్గిరాల వెంకటసూర్యప్రకాశరావు

= శ్రీ రాపాక కాస్తుభము =

“తా” యాకా ప్రజానీ తణిఫీచేయుటకు దివ్యూటీ కల్పెరుగారితో శ్రీ దుగ్గిరాల సూర్యప్రకాశ రావుగారు త్వరలో వచ్చెదరు. వారు శ్రీ వీరేశలింగము పంతులవారి శిష్యులలో నొకరు. వారిని మన ప్రార్థన సమాజమునం దొక యుపన్యాస మీయవలసి కోరు చును.”

నే నదే ప్రప్రథమముగ ప్రకాశరావుగారి పేరు వింటిని. అది గూర్చి-వ సంవత్సరము నవంబరు నెల, పై సలహా అప్పటి భిమవరము తాలూకా తహసీలుదారు కీర్తిశేఖులగు శ్రీ పెద్దిభొట్ల వెంకటప్పయ్య పంతులు వారిది. వారివలననే నేను ప్రకాశరావుగారి గుండగుము లనువింటిని. అనుకొనినట్లు దివ్యూటీ కల్పెరుగారు గాని, ప్రకాశరావుగారు గాని ఆ నవంబరు నెలలో రాలేదు. అప్పటినుండియు వారి దర్శనము చేయు నభిలాషతో నున్న నేను దైవకృపచేత గూర్చి-వ సంవత్సరమున కాకినాడ (మూర్ధ్వరావుపేట) గవర్న మెంటు బాలికా పాఠశాలలో ఉపాధ్యాయుడనుగా నియమింపబడి ప్రకాశరావుగారి దర్శనలాభము ప్రార్థనసమాజములో నొందగలిగితిని. అప్పుడు కాకినాడ ప్రార్థనసమాజము నకు ప్రత్యేక మందిరము లేదు. కాలేజీలో ప్రతి ఆది వార ముదయము ప్రార్థన జరుపుచుండిరి. కొన్ని సమ యములలో ప్రకాశరావుగారి ఇంటియొద్దనే జరుపు కొనుచుండెడివారము. అవాడు వారికి నాయుండు గలిగిన సోదరప్రేమ స్థాయిభావము నొందినది.

ప్రకాశరావుగారి మేధాశక్తి ఉద్యోగస్థులకును, విద్యార్థికులకును, పత్రికాపాఠకులకును, జిల్లా రయతుల కును తెలియును. వీరి జీవితచరిత్రమాత్రము వారికి తెలియదు. కారణము? స్వార్థరహితసేవ, గుప్త దానము, దైవచింతన అనునవే వీరి జీవితాశయములు. వీరుసోదర వీరి గురువుగా రగు వీరేశలింగము పంతులు గారి వలెనే ‘కర్మయోగి’ యని పిలువబడదగినవారు.

వీరు తమతో కలిసి పనిచేయువారికి ఉత్సా

హము, ఆవేశము, స్వాతంత్ర్యనిరతి పురిగొల్పుచుండిరి. ఎట్టి ప్రతిఘటన వైవము దైర్యముతో నెదుర్కొని ఆత్మగౌరవము నిలుపుకొనగల ప్రజాశాలి. తన వాద మును నిదర్శనములతో బలపరచుకొనగల నిపుణుడు.

ఆత్మగౌరవము, అధికారి మన్నన కడవరకు నిలుపుకొనిగినందులకు ఒకటి రెండు నిదర్శనముల విచట దిద్దెదరు. కాకినాడ “సీ కస్టము” (Sea Customs) ఆఫీసులో ఈయన గురి యాహాయిల తీర మున గుమాస్తాగా నుండగా, మాఫస్ అను నొక రైల్వే కంట్రాక్టుదని భార్య కాలాతీతమైన చెమక కచ్చేరికి వచ్చి, తనకు ప్రియరులో వచ్చిన సామానుల నీయవలసిన దని కోరెను. దరఖాస్తుకు స్త్రాంతలు అంటించవలె ననియు, కాలాతీత మైన దనియు గుమాస్తాలు చెప్పిరి. దానిపై ఆ దొరసానికి కోపమువచ్చి, ఆమెపై తనకు ఇబ్బందికలిగించిరని ఇద్దరు క్లర్కులనుడుర్బాషలాడెను. ఆమెకు సరుకు లీయబడలేదు. ఆ సాయంకాలమున సీ కస్టము మాఫరెంటెండెంటుగారు, మిగతా క్లర్కు లును విశోపా దొరసానితో కలహము పెట్టుకొని మనము నెగ్గలే మనియు, ఆ కలహము వారి భవిష్య దభివృద్ధికి భంగకరమగుననియు చెప్పించిరి. ప్రకాశ రావుగారు పై విషయమంతయు జిల్లా కల్పెరుగారికి సక్రమ మార్గమున నెరిగించిరి. తరువాత చెన్నపురి హైకోర్టు జడ్జిగారైన జస్టిస్ మూర్ దొరగారు నిందింపబడిన క్లర్కులు పిలిచి క్రిమినల్ కోర్టులలో వ్యాయము బొందుటకు తమకు ఆక్షేపణ లేదని ఉత్తరువు నిచ్చిరి. ఇద్దరు క్లర్కులలో నొక రొద్ది గిలిరి. పిమ్మట ఆ దొరసాని కీర్తిశేఖులగు రావు బహదూరు బాదం వెంకటరత్నంగారు మొదలగు వర్తకప్రముఖుల యెదుట ప్రకాశరావుగారిని క్షమా ర్పణ కోరుకొనెను.

గూర్చి-వ సంవత్సరమునాటికి ప్రకాశరావు పంతులుగారు హెడ్డు అకౌంటెంటుగ మండిరి. ఆ సంవత్సరము అఖిల భారత షామనిధి శాఖను గోదా

పరిజ్ఞానాలో కూడ స్థాపించుటకు కలెక్టరుగా రొక పెద్ద పథి జరిపిరి. ఆ పథికు జిల్లాలోని పెద్ద పెద్ద ఉద్యోగులు చాలమంది వచ్చిరి. ఆనాటి వక్తలలో ప్రకాశరావుగా రొకరు. కార్యనిర్వాహక వర్గమును నియమించునపుడు కలెక్టరు అగ్రాసవాధిపతిగను, కాకినాడ బ్యాంకి ఏకైకు పెక్రటరీగను, ప్రకాశరావు గారు కోశాధికారిగను నియమింపబడిరి. జిల్లా ట్రెజరీ డిప్యూటీ కలెక్టరు, సబ్ జడ్జి, డిప్యూటీ మునసిలు, డిప్యూటీ బోర్డు మెంబర్లు, మున్సిపలు కౌన్సిలర్లు మొదలగు ప్రముఖులు పెక్కుం ద్రుండగా హెడ్డు ఆకాంఠెంటును కోశాధికారిగా నియమించు లేల యని పథ్యులు గుసగుసలాడుకొనసాగిరి. ఆ నిధికి ఇరుతడిచేల దూష్యములు పోగుచేయుటగైను. గోదావరిజిల్లా కమిటీవలె అన్ని జిల్లాల కమిటీలును పనిచేసినయెడల చాల తృప్తికరముగా నుండెడిదని రాజధాని కమిటీ పెక్రటరీయను, మద్రాస్ మెయిల్ పత్రికాధిపతియు నైన సర్ హెన్రీ లీమెంటుగా రాసెందర్పమున ప్రశంసించిరి.

కొందరు ఒకకాఖలో చూపగల ప్రజ్ఞ తోక కాఖలో చూపలేరు. ప్రకాశరావు పంతులుగా రట్లు కాదు. పరిపాలన సాకర్యముకొరకును, సిబ్బందిపని భారము తొలగించుటకును ఇప్పుడు రెండుజిల్లాలుగా విభజింపబడిన పూర్వపు గోదావరిజిల్లా కంటేగ్రను ట్రెజరీ హెడ్డు ఆకాంఠెంటుగానుండి వారు అధికారుల మెప్పువడసిరి. అట్లే తను ఉపన్యాసములవలన విద్యార్థుల మెప్పును బడిని విమర్శనపూర్వక వ్యాపరచ నలచే పత్రికాపాతకుల మెప్పునకును, కర్షకశీరిత ముందు గల కష్టములను అధికారులకు విన్నవించి వానిని తొలగించు ప్రజ్ఞ చేత రైతుల మన్ననకును పాత్రులైరి.

వాద్యులముకలవారు సాధారణముగ నితరులకు విధేయులై యుండరు. "ప్రమాణబుద్ధి పురుషుని సత్య

* ప్రకాశరావుగారి జననము 15-12-1864 వాడు. వీరి ఆశిరిత్రాత్రి ఉత్సవమును కాకినాడ పౌరులు రాగల డిసెంబరు నెలలో జరుప నిశ్చయించుకొని యున్నారు.

చూరునిగ తేయదు" అనెడి సత్యమును గ్రహించిన వారిలో ప్రకాశరావుగా రొకరనవచ్చును. ప్రతి సంఘ సంప్రదాయములోను ఏదేని యొకలోపము కనబడును. ఆలోపములు చూచునపుడు మానవునకు అగమన, ఓసిక, సఖ్యత యుండలేరవు. ఆయనకు సంఘ సంప్రదాయములోని లోపములు గోచరించి నచో వానిని నిరోధింపక యుండలేరు. నలుగురి తోపాటు నడువవలయుననెడి నియమము అట్టివారిని బంధింపజాలదు. ఆయన నాయకత్వము నెప్పుడు వాళింపలేదు. ఆపాంకారముచేతను కాదు; నిగ్రహము, త్యాగబుద్ధి లేకయు కాదు; ఒక్క సంఘలోనే యుండలేకపోవుటయు కాదు; సంఘ లోపములను సహించలేకపోవుటయు ఆయనస్వభావము. ఆయనది విమర్శకుని ప్రోవ. గోఖలే, రిలకుల వంటి మేధావుల పంథ. వారి మేధస్సు సర్వదా కళ పెళ ఉడుకుచుండును. అట్టి స్వతంత్రులు ఏ సంఘలో నైనను తలయూపుచు నుండలేరు. లాభనష్టములు లెక్కించుకొనుదు, అడుగడుగున లెక్కయచుకొని, అధికారుల ప్రాపకము కోల్పోకుండ నడిచెడి శిఖా మణుల పంథలో వారు చిట్కకొనగలరాకెన యొరలో తాను దూరవలసినదేకాని ఇంకొకయొరలో దూరెడు తత్త్వము ప్రకాశరావుగారిది కాదు. ఇంతమేధావి యన్నమాటయే గాని ఆయన మద్ద ఆచూకుడు. వివాదపాత్రుడు. వితరణశీలుడు. మనవాడు, ఇతరుడు అనెడి భేదము నెరుగని వికాలప్రౌఢయుడు. ఆయన ఏసంఘలో సభ్యుడుగా పనిచేసినను తన అపిధా రాత్రతముచే నితరులకు, తోడిసభ్యులకు బహిర్విచేకము (Outer conscience) గా కనబడెడివారు. ఇండియన్ పోషల్ రిఫార్మర్, ఇండియన్ మెంబెజరు వారపత్రికలను ప్రకాశరావుగారు పతవీయగ్రంథములుగా భావించి వానిలోని బోధల ననుకరించెడివారు. ఆయనజీవన విధానము నా రెండుపత్రికలను నిరూపించినేమో!

ప్రకాశరావుగారి తీవరితము సమగ్రముగా వ్రాసి యుగించుట నాబోటివానికి సాధ్యముకాదు. కాని సకాలములో వారి గుణవిశేషములను కొన్ని చేర్చుకొని నయ్యా వ్యాసమునే వారికి ఆశిరిత్రాత్రికానుకగ* నేను

సమర్పించుకొనుచున్నాను. ఈశ్వరాజ్యమైనచో మందు నాయాళ భరించుననెడి అశయముతో ప్రస్తుతము వారి వినవర్గ్య పుటలలోని కొలది అంశములను మాత్రము ప్రకటింప సాహసించుచున్నాడను.

గౌరవ సంవత్సరములో సర్ అర్థర్ హవిలాక్ గవర్నరు కాకివాడ వచ్చినప్పుడు మునిసి పాలిటీవారు, డిప్యూటీ కలెక్టరువారు, వినతిపత్రములను కాకి వాడ టవున్ రైల్వే స్టేషనులో సమర్పించదలచి, ఆసన్నా నమునకు, ఉద్యోగీయులలో ఏబదిరూపాయలకు పైగా తీతముగలవారిని మాత్రమే ఆహ్వానించిరి. కాని, ప్రకాశరావుగారు కలెక్టరుగారిని కలసికొని, బ్రెజర్ లోని క్లర్కుల కందరికి, తీతముతో ప్రసక్తిలేకుండ వినతిపత్రము చదువునప్పుడు పండిలో చూజ రనుటకు నెలపు తెప్పించిరి. ఆహ్వానింపబడిన ఉద్యోగులు, అనుద్యోగులును ప్రేమనులో మూడవక్లాసు ప్యాసెంజరుకాలలో గవర్నరుగారి రాకపై నిరీక్షించు చుండ వారికవ్వరికిని దర్శనమైన లేకుండ మునిసిపల్ కాన్సిలర్లు, డిప్యూటీ బోర్డు మెంబర్లు, బ్రెజర్ క్లర్కులు కలిసి గవర్నరుగారివనుక ఆయనకొరకు ప్రత్యేకముగ శేర్పూరుపబడిన గుమ్మమునుండ బయటకు వచ్చిరి. వీముట కొంతసేపటికి మూడవక్లాసు ప్యాసింజర్ల పెద్దులొనివారికి విడుదల వచ్చెను.

గౌరవ సంవత్సరము నెలవైంబరు నెలలో ప్రకాశరావుగారు మునిసిపల్ కాన్సిలరుగా ప్రత్యర్థికి రట్టింపు ఓట్లచే నమ్మకొనబడిరి. జిల్లాకలెక్టరుకు చెండుబొట్టు ఉండుటచే నాయన పోలింగునకువచ్చి ఈయనకు తన చెండుబొట్టు నిచ్చెను. కలెక్టరుగారి సలహాదాల్లు ఆయనను వోటింగునకు వెళ్లవద్దని సలహా నిచ్చి, ఎలెక్షన్ అప్రీలు విచారణ చేయవలసినవచ్చి నచో ఆక్షేపణ యుండునని చెప్పి ఆయనను వోటింగుకు రాకుండ చేయజూచిరి. నాలుగుగంట లయ్యెను; కలెక్టరుగారు రాలేదు. అప్పుడు ప్రకాశరావుగారు కలెక్టరుగారికి వెళ్లి దూకు బోధపరుపగా కలెక్టరు గారు పోలింగునకువచ్చిరి. జిల్లాలో ఎలెక్షన్లు ఆరంభ మైనవెనుక, కాకివాడలోని తన తాతేదారు డిప్యూటీ కలెక్టరుకొకప్పుడు అభ్యర్థిగా నుండ అప్పటి కలెక్టరు

పోలింగునకువచ్చి, డిప్యూటీ కలెక్టరుకు వ్యతిరేకముగా వోటు నిచ్చెను.

గౌరవ సంవత్సరము డిసెంబరు నెలలో చెన్నపురి గవర్నరుగానున్న అండ్రిలు ప్రభువు కాకి వాడ కలెక్టరుకచ్చేరిధనమునకు శంఖుస్థాపన చేసెను. మధ్యాహ్నము ౨ గంటలకు కాకివాడ మునిసి పాలిటీవారియొక్కయు, గోదావరి డిప్యూటీ బోర్డువారి యొక్కయు వినతిపత్రములు అందుకొనెను. అరిండు పమయములందును శిరస్తాదారు డిపార్టుమెంటులోని ఒక్కొక్కరు అయినను రాబాలడయ్యెను. బ్రెజర్ డిపార్టుమెంటు క్లర్కుల నందరిని మునిసిపల్ కాన్సి లరు ప్రకాశరావుగారు కలెక్టరుగారి అనుమతిని బొంది, నుండపమునకు రప్పించెను. బ్రెజర్ ముసద్దీలు కచ్చేరిలోపనిచేయుచున్న డిప్యూటీ కలెక్టరుగారితో వైన చెప్పకయే వచ్చిరి. ఆయన ఒక్కడు ఒంటరి రామలింగమునలె కచ్చేరిలో నుండిపోయెను. శిరస్తా దారు డిపార్టుమెంటులోనివా రందరును, శిరస్తాదారు సహా కచ్చేరిలో పనిచేసికొనుచుండిరి. అసందర్భమున నొక సీసమాతికను బ్రెజర్ అకౌంటెంట్లు ప్రకాశ రావుగారికి సమర్పించిరి.

అప్పుడు ముసద్దీల హృదయములో మెదలినది ప్రకాశరావుగారి సంఘసంస్కరణము కాదు, బ్రహ్మ సమాజముకాదు, వారి అధికారము కాదు; కాని తాతే దార్లు చేసిన గౌరవమే ముఖ్యము. శుద్ధ సనాతన దీక్షాపరుడగు శ్రీ కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యకామ్రులుగా రంతటివారు ప్రకాశరావుగారిని మెచ్చుకొని పర్యము వ్రాయుట ప్రకాశరావుగారు తమతోడి ముసద్దీలను ఎంత ఉద్దేశాలుగ చేయగల సమర్థులో తెల్పుచున్నది.

కొన్ని విశేషాంశములు

గౌరవ సంవత్సరమున కాంక్షన్ అయిన గోదావరి, కృష్ణాజిల్లాల రీ నెటిల్ మెంటునుగురించి తది సీల్లనుస్వయముగా తెలిసికొనుటకు శ్రీరమేశచంద్రదత్తు కలకత్తానుండి కాకివాడవచ్చి శ్రీ గంబాం చెంకట రత్నముపంతులుగారి యతిథిగానుండెను. ఆయన కాకి వాడలో నన్న నాలుగుదినములలో చెంకటరత్నము పంతులుగారిని తప్ప పట్టణములో నెవ్వరిని చూడ

లేదు. మరుచటిదినము ఉదయమున వెళ్లుననగా, తొలి నాటిరాత్రి, ఒరిస్సాకవిమనవరుగానుండి బి. సి. యస్. ఉద్యోగము చాలించుకొనిన పర్ ర మేళచంద్రదత్తును జిల్లాకలెక్టరు కమిషింగ్ గారు తనయింటికి విందుకు పిలిచిరి. ప్రయాణదినము ఉదయమున పాతాళుగా త్రి దత్తుగారు ప్రకాశరావుగారింటికి వచ్చి ఆయనవలన జిల్లాపరిపాలనమును గూర్చిన కొన్ని సంగతులు తెలిసి కొనిరి. అట్టి మహనీయునకు కాఫీయైనవిచ్చుట కష్టము ప్రకాశరావుగారికి కాఫీత్రాసు అలవాటు లేనందున తాంబూలమును, 'పసికాయ' రచించిన "మల బాదు-అందలిప్రజలు" అను చిన్న పాత్రయును బహు మానముగా నిచ్చిరి. హిందూదేశప్రజల చరిత్రము కొద్ది కొద్దిగా తా నెరిగియున్నను, మళయాళమును గూర్చి చదువలేదని చెప్పుచు దత్తుగా రావుద్రకము నొసగి నందువలన తన కొక కొరతదీర్చిరని ప్రకాశరావుగారిని ప్రశంసించిరి. కాకినాడపట్టణమున విద్యాధికులు, ఉన్నతోద్యోగులు, ధనికులు చాలమందియుండగా, హెడ్డుఅకౌంటెంటు ఇంటికిమిత్రము దత్తుగారు వెల్లి చూచుట కలెక్టరుకు కంటకముగా నుండెను. కొలది కాలమునకే దత్తుగారు బరోడాసంస్థానమునకు దివాన్ అయిరి. ౧౯౦౪-వ సంవత్సరములో బొంబాయిలో జరిగిన దేశీయ సంఘసంస్కరణ సభకు బరోడా మహారాజావారు అగ్రాసనాధిపత్యము వహించిరి. ఆ సభకు కాకినాడనుండి శ్రీ ప్రకాశరావుగారు ప్రతినిధిగా వెల్లియుండిరి. బరోడాకుడ వెల్లి దత్తు గారిని చూచి వచ్చిరి. దత్తుగారు స్వంతగుర్జువుబండి కట్టించి ప్రకాశరావుగారిని బసకు పంపించి గౌర వించిరి. వారిరువురును బరోడాలోకుడ కటిలుమెంటు విషయములే మాట్లాడిరి. అప్పుడు దత్తుగారు కర్ణను ప్రభువుతో ల్యాండురివిన్యా పాలిసినిగూర్చి వాద ప్రతి వాదములు జరుపుచున్న కాలము.

బ్రహ్మశ్రీ రఘుపతి వెంకటరత్నమునాయుడు గారిని కాకినాడ కాలేజీకి ప్రిన్సిపాలుగా రప్పించుటకు కాలేజీ కమిషింగ్ మొదలు రెండుపార్టీలుగా విడి పోయిరి. ఆసరబుర్ బి. యస్. శ్రీనివాసశాస్త్రిగారు- ప్రిన్సిపాల్-రెండవ అధ్యక్షి. కాలేజీ కాన్సిలుసభ్యుల సంఖ్య ౨౦. మొదట నాయుడుగారికి పోట్లు ఇచ్చుటకు

వాగ్దానము చేసినవారిలో ఇద్దరు ప్రముఖులు తుదకు వ్యతి రేకులైరి. జిల్లాకలెక్టరు కాన్సిలుకు అగ్రాసనాధిపతి. ప్రిన్సిపాల్ ఎలెక్షనువాడు మీటింగుకు నాలుగువేల మంది పౌరజనులు వచ్చిరి. నాయుడుగారు నియమింప బడినచో నుటుంబుచేసేదము, సంఘహాని, మతభంగము సంభవించునని మహాజన్లు మీటింగుకాలమున దాఖలు చేయబడెను. మహాజన్లులో వెంకటరత్నమునాయుడు గారి రాకవలన ప్రమాదము వాటిల్లునని తెల్పుచు వ్రాలు చేసిన కొందరు ఆయనరాకవలన తమపిల్లలకు నీతివర్త నము, దైవభక్తి, నుటుంబగౌరవము హెచ్చునన్న అర్జీ లలోకుడ సంతకము చేసిరి. ఇట్టి విరుద్ధవ్యాపారము రోతగానున్నదని వ్రాలుదార్లకు తెలుపగా వ్యతిరేకపు అర్జీలలో బలవంతమువైన వ్రాలుచేసితిమనియు, రెండ వది ఇష్టపూర్వకముగా దాఖలుచేసెదనియు ఒప్పుకొనిరి. తుదకు కలెక్టరుగారి పోటు నాయుడుగారికి ఇచ్చుట వలన నాయుడుగారు అకౌన్టింగునోటుచే నెగ్గిరి. ఆ ఉదయమున మీటింగు ౩ గంటలు మొదలు ౧౦ గంటల వరకు జరిగెను. అమీటింగులో ప్రతి తీర్పు వాదములను ప్రకాశరావుగారు నిదర్శనపూర్వకముగా ఖండింప గల్గిరి. మొదట నాయుడుగారికి నుముఖులుగానుండి తుదకు చాపను ఫిరాయించిన ఒక గృహస్థుడు క్రొత్త కలెక్టరుగాగానే ప్రకాశరావుగారిమీద దోషరోపణ చేసి, ఆకలెక్టరును వారిపట్ల విముఖునిగాజేసెను. "ప్రిన్సిపాల్ ఎలెక్షన్ సందర్భములో ప్రకాశరావుగా రెక్కురజోక్యము కలిగించుకొనెనట; మీకేమైన తెలియునా" యని కలెక్టరు బ్రెజిడి ప్యూటీ కలెక్టరు నడుగగా, తాను తాలూకా ఖజానాల తినిఫీకి వెల్లి యుంటినియు, తనకేమియు తెలియదనియు చెప్పి ఆయన తప్పించుకొనెను. తనతో మొలపెట్టుకొనిన కాన్సిలురునై కలెక్టరుకు కొంత గౌరవభావ ముండెడిది. తర్వాత కొంతకాలము గడిచిన పిమ్మట, ప్రకాశరావుగారు దేహరోగ్యముకొరకు నెలదిన ములు నెలపు గైకొని ఉదకమండలము వెల్లిరి. నెలపు ముగిసి రిరిగి ఉద్యోగమున ప్రవేశించుటకై వచ్చినప్పుడు, తన యనుమతి లేకుండ ప్రకాశరావు గారిని పనిలో ప్రవేశింపనియనదని కలెక్టరు డిప్యూటీ కలెక్టరుతో చెప్పెను. ఆ యజ్ఞ ప్రకారము ప్రకాశ

రావుగారు కలెక్టరునెదుట పోవరైరి. తోకత్రొక్కిన
త్రాయవలె లేచి, కలెక్టరుగారిట్లరిరి: "నీవు కుట్రమును
ఘోషింపు. నిన్ను నాకచ్చేరిలో నుండునీయును, నిన్ను
వేటొకజిల్లాకు బదిలీచేయుటను గూర్చి రివిన్యూబోర్డు
వారికి వ్రాసెదను. అంతరకు నీవు వెలపునై నుండు
వచ్చును." అప్పుడు ప్రకాశరావుగా రీక్రిందిచొప్పున
జవాబిచ్చిరి: "అయ్యో! మీ కిజిల్లా అనుభవము నుమా
రైదు వీడ్చునండి కలదు. నేను మీ కరుకపరచవలసిన
విషయములు చాల గలవు. ఒక పావుతాళ తైలకాగి
తము దయచేసినచో, నా ఉద్యోగమునకు రాజీనామా
దాఖలుచేసి, నాకడుపులోని దంతయు చెడలగ్నకై
దను. అప్పుడు నేను పాడ్డు అకంటెంటుగా
మీతో మాట్లాడను. మీరు కలెక్టరుగా నేను చెప్పినది
వినబోరు. నేను కుట్రచారుడనని నాపై ఘోరమును
చేర మాకోపించిరి. నేను చేయుచున్నట్టియు, చేసిన
ట్టియు కుట్రలు దొరతనమువారివైనవా, లేక తోడి
చారలవైనవా? దొరతనమువారివై నైనచో వశ్యుల
ప్రాసక్తియొకనుచేసి ఖయిదుచేయరాదు? సంసారులవై
నైనచో, వారు సివిల్, క్రిమినల్ చర్యలు జరిపి పరి
హారము బడయుదురు. వారితో మీ కేమి ప్రసక్తి?
నేను కుట్రచారుడ నంటిరి. కుట్రచారుడు స్థలాంతర
మునకు పోయినను తన సైబము మార్చుకొనువా? ఆ
కారణమువలన గాక, మీరు నన్ను బదిలీచేయించుటకు
వేరుకారణముల నాకోపించి మీసంకల్పము వెలువేర్చు
కొనుదు. ఇంకశ్రమ ఏల? నా రిజిస్ట్రేషను నంగీకరించి,
నన్ను విడిచిపెట్టుదు. మీరు నన్ను కుట్రచారుడనని
వ్రాసితి లేని నన్ను ఏకలెక్టరు తీసికొనుటకు అంగీకరిం
చును? పనిలో నాయం చెప్పుదును మీరు తప్పులెంచ
లేదు. నాసమర్థతను గురించి మీకు నుంచి అభిప్రాయము
కలదు. మత సాంఘికాది విషయములలో దొర
తనమువారు మీ అభిప్రాయము నడిగినప్పుడు మీరు
దివిజనల్ అఫీసర్లు, ఇతరప్రముఖులతోపాటు నా అభి
ప్రాయమునుకూడ అడిగిన సమయము లున్నవి. నా
పైఅధికారి బ్రెజర్ డిప్యూటీకలెక్టరును తప్పించినన్ను
మాత్ర మడిగెడువారు."

అంతట కలెక్టరుగారు "మన మిద్దరము ప్రయ
నేటు గృహిణులముగా మాట్లాడుకొందము. నీవు చెప్పు

దలచిన దంతయు చెప్పు" నునెను. అంతట కాకినాడ
మునిసిపల్ కాన్సిల్, డిప్రీట్ర బోర్డు, తాలూకా
బోర్డు సభ్యుల లాలోచి వ్యవహారములు, వారు నిజ
మును కప్పిపెట్టి స్వార్థపరులై కలెక్టరు సేవిధముగా
మధ్య పెట్టుచున్నారో, వారి సత్త్వపు బండ్లను, వారిచ్చు
చందాలను బట్టి వారు గౌరవాన్యులని, విశ్వాసాన్యులని
అధికారులు నన్ని ఎట్లు మోసపోవుచున్నారో, జిల్లాలో
సబ్ మేజిస్ట్రేటులను తెదరించి, నిర్దోషులను దోషులు
గను, దోషులను నిర్దోషులుగను ఎట్లు చేయుచున్నారో
సాకల్యముగ ప్రకాశరావుగారు చెప్పిరి. కుట్రకుదహుటగ
ఆయన తాను రావుబహదూర్ కందుకూరి వీరేశలింగ
ము పంతులుగారి శిష్యుడ ననిరి.

ఈ సంభాషణ మంతయు ముగియనప్పటికి
౧౦ గంటలు దాటెను. "సరియే, నీవు వెల్లి నీపనిలో
నేడే ప్రవేశించవచ్చును. నేను రివిన్యూ బోర్డునలో,
ఇరుగుపొరుగు జిల్లాకలెక్టరులతో వ్రాసి తెలిపికొందు"
నని కలెక్టరుగారు వెలవిచ్చిరి. ఈ సందర్భపు ఫలితము
వినుటకు బ్రెజర్ డిప్యూటీకలెక్టరుగారు ఆత్రయతో
తమ ఇంటియొద్ద నుండిరి. జరిగినదంతయు పూసస్రవ్వి
నట్లు ఆయనకు ప్రకాశరావుగా రెరుకపరచిరి. అది
విని ఆయన అనిన దేమనగా "కలెక్టరుగారు విముక్త
గూర్చి బోర్డువారికిగాని, ఇరుగుపొరుగుజిల్లాల కలెక్టరు
లకుగాని వ్రాయరు. మీకేమియు భయములేదు. మీరు
ఆయనదృష్టియందు గౌరవాన్యులగుదురు" అని,
వెలదినములు గడచిన వెనుక కలెక్టరు ప్రకాశరావుగారి
బోరకు కయరుపంపి చెప్పిన దేమనగా, "కాకినాడలో
గల కొలదిపాటి సంఘసంస్కారాభిలాషయైనను నీ
మీద నాధారపడియున్నది. నిన్ను బదిలీచేసిన పక్ష
మున సంస్కరణ విముఖులకు బలము చేకూరును. నీకు బది
లీయైన వారు ఉచ్చాసంగుదురు. రాజకీయ వ్యవహారము
లలో తోకయ్య కలిగించుకొనక నీపనియందును, సం
ఘసంస్కరణమువందును, కాలేజీ కాన్సిలు పనియం
దును శ్రద్ధాకువడయి యున్న నీకు చాలును" అనిరి.
'దిక్రము' అని చెప్పి ప్రకాశరావుగారు వెలపునై
కొనిరి.

ఉత్తరహిందూస్థాన యాత్ర

౧౮౯౩-౯౪ సంవత్సరములలో ప్రకాశరావు గారు రెండుమాసములు నెలవుగైకొని కటకమునుండి ఒరిస్సా కాలవలమీదనుండి చాందుబాటి శేవు చేరి అచ్చటనుండి స్త్రీమరుమీద కలకత్తాచేరి పండిత శివనాథ కాస్త్రీగారి యతిథిగా నుండిరి. కాస్త్రీగారు ఏర్పాటు చేసి, మహర్షి దేవేంద్రనాథ, కామరీగారి దర్శనమును చేయించిరి. కామరీమహర్షి కప్పుడు చెవుడు హెచ్చుగానుండి శీతదృష్టి కప్పిపోయెను. మహర్షి గారి యంత్యోపదేశమును (Last Offering) శ్రీ మన్నర బుచ్చన్న పంతులుగారి కోరికపై ప్రకాశరావు గారు తెలుగున వ్రాసిరి. ఈసంగతికే మహర్షి గారికి వారి ద్వితీయ తెలియజేసెను. మహర్షిగారు తమ మడి పాస్తము ప్రకాశరావుగారి కిరముపై నుంచి ఉపనిష ద్యాకృతములతో దీవించిరి. ఆవాక్యములు ప్రకాశరావు గారు గ్రహింపజాలరైరి. బి. వల్లి భేదము పాటించు కుండ పల్కుటచేత వారి దీవన గ్రాహ్యముకాలేదని ప్రకాశరావుగారు నాతో చెప్పిరి.

ఆయాశ్రమో ప్రకాశరావుగారు పకుటుంబమున కౌశి, వైబాబాదు, అయోధ్య, లక్నో, అలీఘరు, ఢిల్లీ, ఆగ్రా, ఆలహాబాదు, గయలు దర్శించి మరల కలకత్తా చేరి భువనేశ్వరము మీదుగా కాకినాడ చేరిరి.

ఇరువదియేండ్లు ప్రకాశరావుగారు మొత్తము మీద మునిసిపలు కాన్సిలరుగ నుండిరి. ౪ ఏండ్లు దొరతనమువారిచే నియమింపబడిరి. ౧౬ ఏండ్లు ప్రజల చేత నెన్నుకొనబడిన పథులుగా నుండిరి. కాన్సిలరు హోదాను చాలించుకొనినప్పుడు మునిసిపలు సిబ్బంది ఆయనకు విసతిపత్రము పమర్పించెను. అంతకుపూర్వము కాన్సిలరులకు అట్టిపత్రానము కాకినాడపురమున జరిగిన నట్టు నేను వినియుండలేదు. కాశ్యతములై న మేలులు కొన్ని కాకినాడ పట్టణమున కాయన చేసిరి.

రైతమునే నమ్మి పాటుపడిన శ్రీ దుగ్గిరాల మార్యప్రకాశరావుగారికి భగవంతుడు దీర్ఘాయువు నొసంగుగాక !

మహాలయం

= శ్రీ దేశిరాజ కృష్ణ శర్మ =

౧

కదిలి కదిలి జ

గ మొక ఉద్ధృతతరగై

ఎగసి ఎగసి తక్షక

కాకోదరకాలకూట

విషాగ్ని జ్వాలై

మూలముట్టగా ముసరుచు

బునబున బునబున

పుక్కిలింతలై క్రమ్ముకరాగా

కుకుధరి కుకుధరి

కుధికు కుధికు థిం

థికు తకిటతకిట

థికుథికు థిథిలం

థికుథికు సర్వం

౨

కదిలి కదిలి జ

గ మొక యుద్ధరంగమై

ధణాంధణధణధణాంధణ

ధిమింధిమి నినాదమయమై

ఖతను త్రొక్కినది రా

క్షునకృత్వం

ఎగసిమండినది

మారణదేవీక రాశచిహ్నిక
కుప్పలుకుప్పలు
కూలిన మానవఅస్థులమధ్యలొ
మూల్గిన మూలుగు
నిక్కప్తజీవిత
నిరాశహేళి
కరాశకృత్యం

3

కాళికగుడిలో
ఘంటల మ్రోతలు
చాముండిశ్వరి
శబ్దస్మృత్యమును
చండిక దేవీ
శక్తిలాస్యమును
దుర్గామాయీకాద్రనర్తనము
ధ్రిగుడుధ్రిగుడుతక
ధిరుగుడుధిమితా!
దుగుదుగుతధిమిత
తోధిరితోధిరి బం
దుగుతక తధిగిణతకతోం!
మారుమ్రోగినది
లోకంబంతట!
మహాలయంబున లయోత్సవం!
అంతా వేదన! అంతా నాశం!

౪

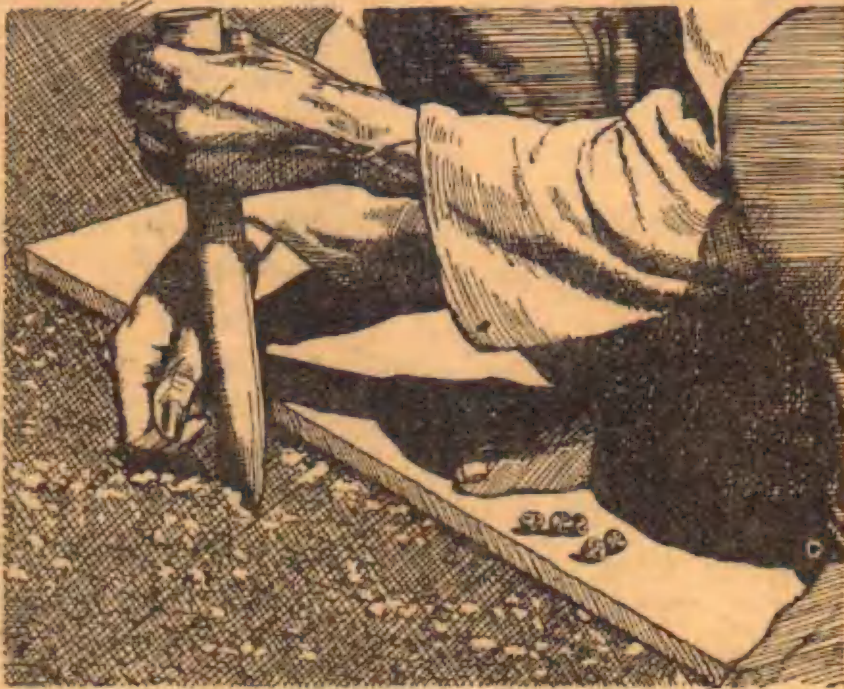
కాలంకాలం కరగిపోసినది
మానవకర్మల మారణమార్గం
మండిన జీవిత ఆశలమధ్యలొ

బూడిదరాసులె భస్మరాసులుగ
నాట్యంబాడే ఓ నటరాజా!
ర్షుణకుర్షుణకు ర్షుణ
ర్షుణర్షుణ నినదం
ధణకుధణకు తక
తకిటతకిట ఝం
తళకుధళకు తక
తధిగిణకిణిరిం
ఖలఘలఘలఘల
ఘలరవకలితం!
శరణుశరణు ఓస్వామీ!
ఓహోహో నటరాజా!
మానవహృదయం మండేబ్బాలగ
కడుపే చేతికి చివ్రై
చచ్చే చావుకు అంతంలేదు
నీచేతుల మధ్యలొ
బ్రతికిన మానవశీర్షం
డమరుకరహారహ
రవజహమ్రోతకు
తోడుపలికినది
శరణు, శరణు ఓదేవా!
నీ మూఢోకన్నిక
తెరువకు తండ్రి!

౫

ప్రపంచమంతా పురిటిల్లయి
కాలంకాలంతకు నిందునెలలుగా
ప్రసవవేదనే లోకంబంతా
జరుగుతున్నది మహాలయం!
రానున్నది దీపావళి!

డాక్టరింగ్ ప్రాంతమున జీవితనములు నాటుట.

ప్ర ప్ర థ మ ము న

నేద్యము చేయబడు ఇతర మొక్కలవలెనే తేయాకు దుబ్బులుకూడా, బాగ్రతగా ప్రత్యేకించబడిన విత్తనములనుండి పెంచబడుచున్నవి.

చక్కగా సంరక్షింపబడిన నారునుడులలో ఈ విత్తనము లొకటొకటిగా నాట బడి, వీనినుండి మొలచు మొక్కలు, శతశతకల వోడుగుట మానుకొనుచున్న దుబ్బులస్థాన మాక్రమించును.

భారతదేశపు పర్యవేక్షాప్రాంతములందలి పొరవంతమైన భూమిలో అనుకూలవాతావరణమున విత్తనము మొలచి త్వరలో మొక్కలై,..... కోటలయందలి బహిరంగ ప్రాంతములలో నాటుటకు యోగ్యమగును.

మాడులగాయకు అయిదు సంవత్సరములకాలములో ఈ దుబ్బులు ఆకుగిట్టుటకు యోగ్యమై, అటుపిమ్మట త్వరలోనే మా అసంఖ్యాకములైన దీపోలకు తానా అయిన రుచ్యమగు తేయాకు అందజేయును.

బ్రూక్ బౌండ్

"చేదా!"

"వివరములను వినినాంలే?"

వేదవతి వస్త్రాన్ని, కాత్యాయని అమాటలు అనేసి తన వాలాయితి తీర్చుకుంది. కాళ్లు కడుక్కుంటూ ఆమ్మడు అనిలుడు భార్యతో: "యిప్పు... చెడ్డకష్టం... దీనికన్నా మరేవనయినా నయంస్యి"

అవ్యక్తంగా అనిలు డవిన మాటలలోని బాధ వేదవతిని కదిలించింది. సంభాషణ మార్చినట్లు మృదువుగా అన్నది:

"ఇవ్వారే అక్కగారికి ఏకాదశి"

వినిపించుకోవట్లు అన్నంమందుకు అడుగులు వేళాడు అనిలుడు. ఇన్ని దినాలుగా ఆతని కొక్కటే ఆలోచన. అదే తన ఆకాంతి! కారణమై యుండవచ్చు. "పిచ్చిలోకం... వజ్రాయుధాన్ని మట్లు తీయను వుపయోగిస్తుండే!" మనస్తత్వానికి వాతావరణం రూపం యిస్తుందంటారు; స్వగృహంలో వైవంగా చూస్తారు తన్ను. రత్నవాసుకూ తనంటే గౌరవం. మరి తనకు దేనికీ బాధ! ఈ చిన్నపాటివుద్యోగానికి తన గడవిన జీవితమంతా చదువుకొండ వృథా చెయ్యకపోతే బావుండేదనేమా!... ఒకనాడు ఆతను గాఢనిద్ర పోయినాడు. తిరిగి మేల్కొన్నప్పుటికి తన గడవిన దినాలు జ్ఞప్తికే రాలేదు. మంచిదీ రివ్వవచ్చిన వేదవతిని గుర్తుపట్టలేక తానే నవ్వుకున్నాడు. ఏమి జీవీద్విధము!

పల్లెంలో గీతలు గీస్తూ, వేదవతికి వర్గరగా పిటలాక్కున్నాడు.

"నీవు భోంచేకావు?"

"ఇదుగో చేస్తాను"

"యింకాకా వాకోసం కూర్చోవద్దని చెప్పలేదా?"

"అ...వాళ్ల ఊర్మిల వచ్చి మాట్లాడుతోంటే అట్లాగే పోయింది ప్రాద్దు."

"అయినా, మార్వాడీలాగా వదలకుండా వచ్చాడేం...అధికారం చలాయిస్తున్నాడు; రావలిడ్డలతో న్ననాం చేసి యిదీ చెడిపోతోంది మరి—" పడు

కొన్న పళంగా లేచి కూర్చుని అన్నది కాత్యాయని. తమ్ముని జవాబుకు ఓసరిం ఎదురుచూచిన మాట నిజం. గిండుకుండలా తొగకలేదు అనిలుడు.

౨

దృక్పథాలు మారుతాయి. నీ విషమే నాపాపం!—నీలో నీకే మార్పు రావలొక్కవచ్చు... ఒకపారి కాకిని కాకిగా గుర్తించుకోగలవు. మరో పారి అదే కాకిని కోకిలగా భ్రమిస్తావు...

దీపాలవేళ. ప్రబుడలు మడుస్తోంది వేదవతి. పదిలకొంగు పరచుకున్నామని భగవద్గీతలు చదువుతోంది కాత్యాయని.

"శ్రీధగవా నువాచ..."

చేదా! దీపం పెట్టడానికి దినమంతా పరిశ్రమవుతావు- అలసివస్తా దని తెలియ? పొయ్యి రాతెయ్యాలి. కానివ్వు త్వరగా...వైవం ఇందంతి కస్తాదే..."

జీవించడానికి తింటాలో, తినడానికి జీవిస్తాలో అన్న అనుమానం వేదవతి తెన్నోపాట్లు కలిగింది. అడవిడ్ల పూచీకత్తు వుచ్చుకుని ప్రపంచం నడుపుతే, చెంది కొండలన్నీ తిండికొండి లవుతాయన్న వుంది! అలసి వచ్చిన భర్తను తిండితో తప్ప సంశృప్తిరచలేరని కాత్యాయనిసిద్ధాంతం కాదోయి! సమాధాన మిద్దా మనుకోకుండా అనేసింది:

"మరేమీ ఖర్చలేదు. కాఫీ త్రాగి వట్లారు."

ఈ జవాబులోని వెటకారం వేదవతి భర్త యెడల వ్రాపించింది కాదు. గోరంకలు కొండం కలుగా చేసినయ్యలకు కాలుబాపడం కాత్యాయని దినవర్తలా కనిపిస్తోంది మధ్య వేదవతికి. ఎన్నాళ్లనీ ఈమానవ్రతం? తమ్ముణ్ణి చెనకవేసుకుని కాత్యాయనికి తనవై అధికారం చలాయించడాని కెంతో హక్కుంది నిజానికి. అయినా, మానప్రాణాలూ అర్పించుకున్న తన భర్తను చూచుకుని ఆమెకు జవా వివ్యధానికి ఏసపాలై నా తనకు హక్కు వుండిపోయిందని వేదవతి అభిప్రాయం. ఒకటి మాత్రం తనకు నచ్చింది; ఆమె యెంత తాపత్రయపడినా తన భర్తకొరకే అన్నట్లు

కర్మక్షమాతోంది దూరాలోచనకు... మరి తన జీవితాకా
అదేకదా, తనతో చేసి! ఏకీభించనూడదూ?... పట్టు
పట్టి నిలుస్తే, తన ప్రతి నడకనూ వెగమైన అర్థం
ఖండితంగా యావగల నన్నట్లు కొయ్యబారిన మనిషి
మందు వేదవతికి కాలుకదలడం లే దింట్లో. ఒదివా
మరదళ్లకు పట్టదని పక్కయింట్లో చెక్కిరిస్తే,
లోకంనోరు మూయకగినంత మామడు దొరక్కరా
యింది కాత్యానినీ. అదే అవ్యభాతుల్లో జరిగితే,
నీతిలేని నీచులని మూతివిరుస్తారు!—గుట్టుగా వుంటేనే
కాపురం....

ఆరాత్రి అనియి ప్రవర్తన కొక కొత్తఅందం
వచ్చింది. కోణకన్నా ముఖంగా వున్నట్లు తెలుపు
కున్నది చాలకం. వేదవతి కాశ్చర్యం చేసింది. ముడిచిన
మల్లెదండ జడలోనికి ఒత్తి అలంకరించుకుంది. బాలు
గా సాగివస్తూన్న మానరాగాలు గొంతులోనే దిగిపో
య్యాయి ... ఆలా పట్టెనుంచంప్రక్కగా మడత
కుర్చీలో కూచుని, తీరిగ్గా మమతికరకం వల్లవేస్తూన్న
అనియిని చూడక చాలాదివాలైంది వేదవతి. ఎంతో
మోజాతో చిన్నప్పటి కంకణం చేసేవాడట! పసి
పాపను మరచివేస్తూ అమాయకస్వాదయం ... అంతు
చిక్కని ఆలోచనలకు ఆధారం పొడకట్టితేవాలు
అదే పెన్సిలిగా కలుస్తాడు. తనలో మార్పు తన
కాశ్చర్యం కలిగించడేమో!

“వేదా!”

“ఊ!”

“నిజంగా మనం ముఖిస్తున్నామని!”

మరచిపోయిన సత్యాన్ని జ్ఞాపకం తెచ్చుకున్నట్లు
యూనిషయం కదిలించడం వేదవతికి నచ్చలేదు.

“ఎవరు కాదన్నారే?”

“అక్కయ్య—కాదు... నేనే. దురికే అంటు
న్నాను”

“ఏం జరిగింది మర్రి?”

“నే నీవుద్యోగం చేస్తాను.”

“ఇంతకుముందు మానేశారా?”

“కాదు. ఇక మానివెయ్యను”

“వెనక అలా అనుకున్నారా?”

“ఊ... నాలంత చదువుకున్నవాడికి సమాప్తా
పని ఏమిటి? ... అని. తీరా ఆలోచిస్తే ఎంత వెర్రి
పూహో చూశావా ... ప్రతివాడికి కలెక్టరుద్యోగం
కావాలి. కష్టం చేసి బ్రతికే మానీ అవుతానని అను
కోడుకదా!”

“ఎప్పటినుంచీ యీవేదాంతం?”

“కాదు. నిను. ఏపని చేసినా బ్రతకదానికే.
యిది అందుకే.”

కర్మాగారాల్లో రక్కసిలాగా యినుపముళ్ల
చక్రం గిరువ తిరుగుతుంది. వేలసార్లు తిరిగినా ఒకే
మడిచుట్టా! పట్టాలు తప్పని రైలుబండి అంతే; తప్పు
లేనే ప్రమాదం. అది జరగవంతవరకూ మూడారం నడ
వ్వచ్చు. గమ్యస్థానం చేరగలమున్న ఆకా వుంచుకో
వచ్చు... ఒడిదుడుకులు లేని జీవితాన్ని అనిలు దిప్పుడు
కొరుకొంటున్నాడు. ఇంతవరకూ తనను అంటిపట్టి
వున్న ఆకాశమెత్తు ఆకాయాలన్నీ మిథ్యలని తేల్చి
వేశాడు.

“వేదా... అక్కయ్య ఏ చేస్తున్నది?”

“ఏం—అవసరమా?”

“ఏల చెప్తాను”

ఆరుబయట పరుపు వరుచుకొంది. ప్రక్క
యింట్లో చాతాఖానీ కొడుతోంది కాత్యానిని.
కోణా యిదోఅలవా టీవొంటరికలైలకు; ఇంటింటి
ముచ్చటా వీరికే కావాలి!...

“వొదినగారూ...”

వేదవతిగొంతు వివలడగానే చెబుతూన్నమాట
లు టక్కున అపింది కాత్యానిని. “నువ్వేవా...
రామ్మారా ... ఆ... మావేదం లెండి. మరెవరో
అనుకున్నాను—” పంపాలించుకుని మర్రి చెప్పడం
మొదలెట్టింది: “నామా యివ్వం కాకకాదు. స్వంత
కాపురంలో నివ్వు పొనుకునేవా క్లంటారూ ఎవ
రేవా? మర్రి ... కల్లారా చూస్తూ ఎలా సహించను
చెప్పండి! ఓనాడు కొద్ద లాల్చీ తొడుక్కు, అర్ధ
రాత్రివేళ యింటికి వచ్చారు. డబ్బున్నది, దానికేం!
రాళ్లవుంగరం తొడిగింది... నీద్రురేలిని, తీసికొన్నా
రామాడదా! అంతేకాదు! దగ్గరకు పొడుగుగానా,

కమ్మటి గంధంవాసన వేసింది. చెబులే వాగోడు నమ్మరుగానంది, ఎన్నోపాళ్లు రాత్రిళ్లు గంధం తీసి పెట్టేదాన్ని... వాకళ్లనీళ్లు తుడవవై నా రాసుకో లేదు—"

"ఒదివా, మీ కమ్మకు రమ్మంటున్నారు" —మధ్యలో అన్నది వేదవతి. పాడించే పాటగా, యే యింట చూచితా తన భర్త వెల్లిపోయినందుకు తన ప్రారబ్ధం వెళ్లబుచ్చుకునే ముచ్చట వేదవతి! నచ్చ లేదు. తను వెళ్లగొట్టింది అతనే పక్షిలాగా యెగిరిపోయాడా? అంత అవసర ప్రసంగం...

"చేసిన పాపం చెబులే తీరుతుందమ్మా—పద వస్తున్నా"

వేదవతివనకాతలే కాత్యాయని వచ్చింది.

"నాయనా! పిరిచావు?"

"ఆ...పూర్తయిందా నీవని?"

"పనీ బండలూ! ... ఆవిడ పూరికే పిలుస్తే వెళ్లాను"

వెల్లువలాగా వస్తూన్న నవ్వును ఆశ్రయించడానికే దోడు తెరచాటుకు పోయింది వేదవతి. రోమంతో అన్నది కాత్యాయని: "నవ్వండి. నాకేదికమే నవ్వుల పాలయింది"

"సరేకాని—ధనపాల్ వుత్తరం వ్రాశాడు"

—పంభావని మార్చిన అనిలుని! ఆడవాళ్లద్దయో దగ్గరపా జరిగారు.

"రోజు రోజూ త్రసంబంధం పెకలివస్తున్నది! ఈధనపాల్ ఎవరూ...రావడం చేసికీ?"

"నేనూ అట్లాగే అనుకున్నాను. జై దీకీ వచ్చేప్పటికీ తాతలు దిగివచ్చారు. మనలాగే వాడూ బక నిర్భాగ్యుడు. పదేళ్లవాడు నాకూ వాడికీ విడని స్నేహం. అప్పటికీ నాకంటే ఎరిమిదేళ్లు పెద్దవాడు. మూళ్లో బాదరాయణసంబంధంలాగే కలిశాం మే మిద్దరయ్యాను...అక్కయ్యా ... నివాసి! చేతులుకలిపింది నేనే అయినా నన్ను మించిన స్నేహితులు వాళ్లద్దయో! రావ వుంటే వాళ్లే పెత్తన పెట్టుకునే వాడు!"

"అయితే యిక్కడికి చేసికీ" — వినురుగా కాత్యాయని అన్నది.

"ఆపలు రావడం ఎట్లాగో నాకూ తెలియదు. వచ్చినవాళ్లు బ్రతికివచ్చే కాలం యింకా రాలేదనుకుంటా—"

"అంటే!—"

"విను పూర్తిగా. మధ్యలోనే చదువుకు వుత్సాసం చెప్పాడు. మొదటినుంచీ విచ్చలవిడిగా తిరగడం ఆలవాటుచేసుకున్నా డవలు. దూరపు బంధువులెవరో రిండి పెడుకూపుండేవాళ్లుకావోలు! అంతా అయినా రేళ్లవాడు, పాపం! ఎక్కడో చెరువులో యీతలు కొడుకుంటే అమాంతంగా ముణిగిపోయినా డని ఎవరో చెబులే విన్నాను...గిట్టని చెధన లెవరో అలా పుట్టింది పుండవచ్చు...నవ్యాసిలాగా రిండికి జరగక పూయాయా తిరుగుకున్నావనీ, రెండురోజులు మన యింట్లోనూ పుండిపోతాననీ వ్రాశాడు పాపం!"

"పోనీ...రానివ్వండి"—వేదవతి వారిగా అన్న మాటలు వినివినకుండా బయటికి దూకేసి వ్రేక్కుమీద వారింది కాత్యాయని. వడకగది తలుపువేయను వచ్చి తొంగిచూచింది వేదవతి...

"వచ్చే వాలుగురూకళ్లో తనకు వండిపడేస్తున్నది చాలక కెత్తినాలుగుదా తెచ్చి పెడుతుందట..అబ్బబ్బ!"

ఆడవిడ్డ గొంగడం చూచి నొచ్చుకుంది ప్రాణం. రోపలికి వచ్చి దిండు సన్నమా అంది: "నేను కొన్నాళ్లు పుట్టింటో పుండివస్తాను రెండి...నాన్న గారికి చెప్పవండి"...

"వారున్నార కదీ!"

యూడువాలగురోజులు పోయాక ఓ మధ్యపారు వయస్సు సవ్యాసి అనిలడు యింట్లో లేనవ్వుకు వచ్చి అడిగాడు. కాత్యాయని తీవ్రంగా చూచింది దతన్ని. ఎక్కడా చూచినట్లు జ్ఞాపకం లేదుగదా! మళ్లీ చూచింది. కాదు. ఈ గడ్డమూ అదీ ఎత్తుమూ చూడలేదు. అతన్ని గురించి విన్నట్లు జ్ఞాపకం.

"మీకేరు?"

"ధనపాల్"

ఇంతలో వేదవతి వచ్చి సత్కరించి చరన్ని. అనిలుడు వచ్చేదాకా తను తెచ్చిన పుస్తక మేదో తిరగజేస్తూ కాలం వెళ్లబుచ్చాడు. రాగానే అనిలునికి ఆశ్చర్యం వేసింది. తను పూర్వం గొట్టికాయలాడిన ధనపాల్ యితడేనా! ఎంత మార్పు! బండ్లు ఓడలూ, ఓడలు బండ్లూ అవుతాయి నిజమే...

“నుత్తే పట్టలేకపోయాను మిమ్మల్ని”

“ఇంకా ‘మీరు’ అంటున్నావా! అంత దూరంగా వుంచకు నేను హితుణ్ణి”

“వనిపోయా వని విని చాలా విచారించా న్నోయ్”

“నీకు తెలిసిందేమిటి! కుర్రకుంకలు; నన్ను గెలిచేయడాని కలా వుట్టించారు. పట్టించుకోకపోలే పరి...”

ధనపాల్ వచ్చింది కొన్నిదినాలు పూరికే వుండిపోవడానికి. పూజాపురస్కారాలూ, వేదాంత పఠనం నిత్యకృత్యాలూ కాకపోయినా వేరకు ఆహారం తోచనప్పుడు చుక్కల్ని లెక్కపెట్టడం ఇతను చేసింది. మిగతా వ్యక్తులకూ ఆతని కిదన్న సమకూర్పడం వివా మరేమీ పట్టలేదు; ఓ బడుగు సన్యాసివివర్యం ఎవరికి కావాలి!

.....

మొదటి నూడుకోజలూ జరిపిన మర్యాద యిప్పుడు లేదు....ఆతని కిమాకీభావం అర్థమైందో లేదో...

3

దీ పాలు పెడుతూన్నప్పుడు రత్నదాసుగారి యింటనుంచి ఆపుటికి లెక్కించని డబ్బు పట్టించుకు తిరిగి రావడం అనిలుని దివచర్యలో చివరిభాగం. మరు నాటి వ్రవయం అనిలుని వెనువెంటనే తిరిగివెళ్లుతుం చాడబ్బు. తరువాత యెన్నిచేతులు మారినా కొత్త నాణెములను కలుపుకుని ఎప్పటివోటికి చేరాలిందే. అది రత్నదాసులూఘరమైనా కావచ్చు; సిరివలపైనా కావచ్చు! కలహ్య వున్నప్పుడే పెడుతుంది; లేనప్పుడు వున్నప్పుడే పెడుతుంది...అది కాలపు ధర్మమేమో!

రాత్రి కొత్తన్నహితునితో పల్లాపాలాడడం తోనే సరిపోయింది. డబ్బు లెక్కపెట్టేమా తీరిక దొరకలేదు. పనిమాత్రం కాళ్లు చాచుకుని కూర్చుంది —నాసంగ లేమిటన్నట్లు. కొత్తగా వచ్చిన వస్త్రాలు తెచ్చివుంచాడు. నాటి విలువలు తేల్చాల్సి. దాసుగారి పనిమనిషి సాయంకాలం లెస్తానన్న గదితాళం యింత చాకా రాలేదు. ఇప్పుడు తెచ్చినా యేమయ్యేట్టు? యీబుర్రతక్కువ మనుష్యులతో పని పాడవుతోంది మరిను.....

బడలికగా నిద్రపోయినాడు ఆనాటికి.

కలలు మిథ్యలంటారు. అంతరాత్మలోతులు అందని అల్లులకు అది నిజంగా తోచవచ్చు. ముందు చూ వున్న ఇంగితజ్ఞానికి తన బ్రతుకుకన్నా కలలే పర్యంగా కనిపిస్తాయి...

ప్రాద్దు పొడిచినా మెలకువ రాలే దనిలునికి. దుడుకుగా కాత్యాయని నిద్రలేపి వెళ్లింది. వేదవతిని పిలిచి “యివ్వారే పీడకలే వచ్చిందన్నాడు. అలా జ్ఞాపకమున్న ప్రతికలా ఒకరికొకరు చెప్పకోవడం కద్దు. అందుకు, లేలికగా వచ్చి ఆపాడు ధనపాల్: “కలలు నిజమైతే నే నీపాటికి రత్నదాసులూ వస్త్రాల వర్తకం చేయకపోయానా? యీ కామయోగబరా లేమిటి?” అని.

“పిచ్చిమచ్చట్లు కట్టేసి పని చూచుకో” —పడ ముటింట్లో పాత్రలు పద్దుతూ కాత్యాయని వెప్పింది.

కాలకృత్యలు కానిచ్చి వెళ్లబోతూ అడిగాడు అనిలుడు:

“పనిమనిషి తాళం తెచ్చిందా?”

“అయ్యో-దొంగముండ లేలే దింకా - అక్క డకు పోయి తీసుకో...అఫీసుతాళం పనిమనిషి కివ్వ డమేం?” —కాత్యాయని జవాబుచెప్పింది.

రీర్యాలో సంచీలు తీస్తూ వేదవతివైపు తిరిగి ఆపాడు అనిలుడు: “హూ! రాత్రి మరిచేపోయాను... ఏటిని లోపల వుంచను”

వెళ్లగానే ఊర్కొల ఎదురువచ్చింది దివ్యార. “అలస్థంగా వచ్చారేం? అక్కయ్య వదల లేదా!”

“నీకు, మీ అక్కయ్యలూ మరి పనిలేదు...”

“తనురంతా ప్రపంచస్పృహ కల్గింది!”

“మాయింటి కొక చుట్టం వచ్చాడు. అతనితో మాట్లాడడంతో నాపని చెనుకబడిపోతోంది...”

“మరోమాట — ఏమిటా సవాసిరాయడి ప్రవర్తన! నా కత్తే బాగా లేదు. కనబడ్డ అడవురుగు వల్లా మాడడంతప్ప గతిలేదు... కాత్యాయనీ, నేనూ మొన్న కబుర్లు చెప్పుకొంటున్నాం. గదిలో కూర్చుని ఒకేమాట మాచెప్తు!... మధ్యమధ్య—మరి దొంగ నటనకు అంతుండదూ... తీవ్రంగా ఆలోచిస్తున్నట్టు తల గిరున అడించుకోవడం... నా కెందు కను పున్నానుగాని ముఖముఖి అడిగేసివుండును—”

“అది కాదు—విను. నోటికి కరుచైనా మాట వరుస కలాంటినాడు కాదతను. మానివంతమాత్రాన మీ వశ్రాల మాటంతా వీంటాయిండే. అయినా...”

“బావుంది మీ మగాళ్ల మచ్చట!”

“పని ముగిసిన తర్వాత యింకా బావుంటుంది ... ఊర్మిలా! ఆనక రా పో”—వత్సమా కచేరిగది లోకి వచ్చి ఊర్మిలను పంపించివేశాడు రత్నదాసు.

“రాలూ... రిచీఫ్ పడవమా చేయిటి?”

“రవీరు వచ్చింది—కానీ...”

“అవును. విన్నాను. కట్టిన డబ్బు ముగిసి పోయిందట. మరి కలిసిరావడం తే దీనిధ్య.”

ఓపదినిమిషాలు నిశ్శబ్దంగా గడిచింది. అనిశ్చ యైన చింతన అనిలు డన్నాడు:

“నాలుగో విల్లువశ్రాల అందుకొన్నాం”

“విలువ చూచావా?”

“చూస్తాను”—బాగ్రత్తగా విరిచిన చెండు సంచలనం తోలు పెట్టిపోయి బయటికి తీశాడు. నిద్ర చాలకకాబోలు, ఎడమకన్ను ఆదురుతోంది!

“రాత్రి పనిమనిషి తాళం తేలేదు. లెక్క లేకపోయింది దండుకే”

“యిప్పుడు లేలదుటోయ్!”

పదిలంగా కరెన్సీ లెక్క పెట్టివుంచాడు. ఉంగ

రాలవేళ్లు చలాకిగా కదిలిస్తూ అందుకున్నాడు రత్నదాసు.

“సెభాన్... అరున్నొక్క వెయ్యికదూ...”

“ఊ—వశ్రాల సంచి మూలివిత్తుతూ జవాబు చెప్పి దనిలుడు ... “ఒకటి... రెండు ... మూడు, తొమ్మిది—ఆరే!!!”

గుండె పగిలిం దతనికి. కనుబొమలు ముడిపడి నాయి. నుదురు వికృతంగా వికారమైంది. స్రుద్దు మసకలుకమ్మినాయి. డబ్బు లెక్కిస్తూన్న రత్నదాసు అదిరిపడ్డాడు...

“ఏమిటి!”

“తో... మి... దే... వున్నాయి”

“అ!! విగిరిన చెండా...”

“అవును... పో... యినా... యి”

పనిమనిషితో మాట్లాడుతూ గదిముందుగా వెళ్తున్న ఊర్మిల చెవులో ఖంసమున్నా యామాట లు... “ఇది మంచికి కాదు బాబూ ... నీమీద నాకు అనుమానం వుండీకాదు—నిజం చెప్తూ”

ఏమిటి సంభాషణలు!!! శిలావతిమలా నిశ్చ య్మైన అనిలుని చూచిచూచి కరగిపోతూన్నది ఊర్మిల.

“నాన్నా... ఏం జరిగింది?”

“అదే—పనిమనిషిని పిలు. ఫో”

“కూతురుకు చెడ్డ జ్వరంబ పాపం... నిన్న తాళం యివ్వనందుకు బ్రతిమాలుకుని యిప్పుడు యిచ్చి చెల్లిపోయింది”

ఆశగా అనిలు దంచా మునుకున్నాడు—“పని మనిషిని కనుక్కోంటే!” కానీ — తన అబాగ్రత్త కారణంగా పోయిన వశ్రాలకు ఒక వీడమనిషిని తోడుకొక్కించడం ఎంత భయకరం! మరి తాళం నిన్ను తెచ్చింది కాదేం... ఆ తీసిన చెగవలతో దీనికి మరీ కా... అయివుండదు. తన వ్యంగమును ఘోరము జబ్బుగా వుంటే తను వచ్చేవాడేనా పనికి! గోరంత రలకొప్పికి ఒక పక్షం నెలపు ప్రయ్యకుతీరాతి! అయినా గదితాళ మది. వశ్రాలపెట్టికి మరోతాళం వుందిగా—అన్నట్టు అదీ చేయలేదు నిన్న ... ఫీ... రెల్లీలేని ఊర్మిలకు తన

చనుచాలు పంచియిచ్చి, అయింటికి తన శ్రమ ధార పోస్తూన్న అది అలాంటి పని చేస్తుందా! ఏమో, కలి యుగం!

అనుమానమూ, ఆకాశమూ అంతూ వేంకూ లేకుండా అంతటా వ్యాపించగలవు.

రత్నచాను పెద్దమనిషి, ముంచాలోచన లేకుండా తూలవాడడం అతని పద్ధతి కాదు. లోటు కనిపిస్తే పోనిచ్చే ఘటమూ కాదు. ఇన్నాళ్లుగా, నమ్మక ద్రోహి కాడని తన సర్వస్వమూ అనిలనిచేత చక్రం తిప్పుకున్నాడు. వేలసంఖ్యకు మించి బిలుచైన సవరాలు రెండూ ఒక్కసారిగా కనుపించనప్పుడు నిష్పలమేకండా మండిం దతని హృదయం.

"అడిగి తీసుకోలేకపోయారా వారనరో ... భూ"

సంకరగా త స్మెర్తిపోతున్నాన్న రత్నచాను మాటలు పిడుగులైనాయి అనిలనికి. కన్నీరు బొట బొట రారిపోతోంది. తనకు కత్తిలో పొడిచినా తనకు తాళ లేదు. తన హృదయాన్ని గోరుతో తాకినా కన్నీరై కరగిపోతాడు...ముఖం ప్రక్కకు తిప్పి జవాబు ఆలోచిస్తున్నాడు.

"చెప్ప...నీపై యుండవులే-నీపై యుండవులే - నీవు లేనప్పుడు మిన్నాడేలేవా—"

దూర్విల పనిమనిషిని పిలుచుకోచ్చింది.

"నీవేనా? చెప్పితిరాలి"

వాడలిపోతోంది పనిమనిషి.

"బాబూ...నన్ను నమ్మరూ!"

ఉగ్రుడై అన్నాడు రత్నచాను: "అందరినీ నమ్మే రోజులుకదూ యివి...హం"

చివుక్కుకున్న దనిజని మనస్సు. నిజమే... తనంతవా డీపనిలో స్థిరపడడం పొరపాటే. సముద్రపు కెరటాలలా పొంగివస్తున్నాయి పూర్వం మరుగు పడిన ఆలోచనలన్నీ.

"అమభించాలి...నేనుచక్రం దేవతవా?"— లోలోపల అడిగిన వామొక్కలు. వారిక కొసదాకా వచ్చింది. అవనే అన్నాడు:

"బాబూ! క్షమించండి. నేనే దాదివుంచాను. యింట్లో వున్నాయి"

దూర్విల చెక్కబొమ్మలా మంచుంది. ఏమంటున్నా దిరస!!

ముఖం మడుచుకు వెల్లిపోతున్న అనిలని చూచి అన్నాడు రత్నచాను: "యీ రెండువజ్రాలతో నాభాగ్యం కాదు—నీమాట పోయింది?"

మాదియెవలపై కాలుపెట్టివట్టు ఇంటికి వడిచాడతను. అతని కిప్పుడు తన మనస్సువూడే నమ్మకం పోయింది; భార్యా, బంధువులూ ఒక లెక్కా!

వేగగానివేగ గడపతోక్కడం చూచి వేదవతి అనుమానించింది. "ఇంత త్వరగా వచ్చారే?"

పరాకుగా అన్నాడు: "అంతా తేలుమేలే— కొన్నాళ్లు తుట్టినింట్లో వుండివస్తానన్నావు...వెల్లిరా. ఆ రెండూ నీవే వుండుకోలే"

"ఏరెందూ!"—గాభరాగా వేదవతి అడిగే లోపలే అనిలకు మనస్సు వొచ్చుకున్నాడు. అయినా యేం? "అందరినీ నమ్మేరోజులుకదూ యివి?"

"చెప్పరూ...ఏం జరిగింది!"

"ఏమీ లేదు. అక్కయ్యకు పిలు"

"ఇంతదాకా జగదాలు వేసుకుని నీళ్లకు వెల్లింది"

"ఏం?"

"మిన్నీహికుడు పోయాపోయా 'వారితో వెల్లివస్తానని చెప్పండి' అన్నాడు. పాపం, వున్నాన్నాళ్లు చేసిన మర్యాద యెరుగుదురుగా—'అల్లాగే' అన్నాను పూరికేవుండక. 'ధన్...యిన్నాళ్లు వుండి, మాటా మంతి లేకుండా వెల్లొంటే, అసవ్యాసి రాయణ్ణి వడలడమేవా! మగవాల్లింట్లో లేనప్పుడు అనుచ్చు ఏం చేతబట్టుకు పోయాడోకదా!' అని విరగబడా తిట్టింది..."

అనిలని కెటూ పాలుపోలేదు. స్నేహితుడా, చెప్పకుండానే వెల్లిపోయాడు. అక్కయ్య వాగ్రత్త గల మనిషి. అయినా ఏమో!—

"చెప్పరూ"—దీనంగా అడిగింది వేదవతి మళ్ళీ.

“ఏమీ లేదు... కోట్లపనిమీద కొన్నాళ్లు పూరికి వెళ్తున్నాను. తిరిగి వచ్చేదాకా అక్కయ్య యిల్లు చూస్తుంటుంది. నిన్ను మీనాన్న రమ్మన్నారు. వెళ్లు.”

ఈ బాబు వేదవతి నేమీ సంశ్లేప్తిపరచ లేదు. “అంత కష్టమైతే వెళ్తాను లెండి” అన్నది.

అనిలుని కిమటలు బాధను కలిగించినాయి.

వస్తూనే “ఏం బాబూ! ఇంత త్వరగా వచ్చావేం! మానాయన అలిసిపోయివాడమ్మా; వేదవతిలేనా” అంది కాత్యాయని.

“అక్కా! అతను వెళ్లిపోయేప్పు డేం చెప్పాడు?”

“తెల్ల మొహం వేశాడు. అంత హడావిడిగా వెళ్లడానికి కారణం మాత్రం చెప్పట్టూ...మగవాళ్లు లేరని చులబరించుకు వెళ్లడమేనా?”

“పోనీ. ఏమీ నవ్వలేదు... మరో పక్షంలో తిరిగివస్తాను. వ్యాపారంమీద వెళ్లడం. యిల్లు చూస్తుంటావు కమా?”

“అయ్యో బాబూ... యీ ప్రయాసంతో నీ కోసం కాదుట్రా. నే పోయేప్పుడు దమ్మిడిలతో మాదా లెక్కచెప్పి మరీ వస్తాను. ఊ...ఏదిక్కు వేసింది?”

“ఇంకా తెలీదు.”

“మరీ - సరే వెళ్లిరా” - నంటయింటిలోకి పోయింది కాత్యాయని. ఏదో చెబుదా మనుకుని వెనుదిరగబోయింది... “అ. పదిరోజుల్లో రాదూ. అప్పుడు చెప్పగూడదూ. అయినా ముణిసిపోయే సంగతులేం లేవుగా...”

“వేదా, మరీ వస్తాను. బండి సిలుచుకువచ్చి చూట్టాడనా?”

“ఊ.”

వాకిలి చాటి వెళ్లాడు. వాకిలిని తిరిగి చూడలేదు. చిథి చాటి వెళ్లాడు. వెనుదిరగలేదు. “అవును. కాకిని కోకిలగా భ్రమించాను. యీ పుద్బోగం నాకు వద్దు. ఈ ప్రపంచమే నాకు కాదు.” తనలో తానే అనుకున్నాడు చాలాసార్లు.

అరగంట గడచినా బండిలేదు. వేదవతి భయపడింది. చిథి గుమ్మంలోనికి పోయి తొంగిచూడనులేస్తోంది. పరుగులెడుతూ ఊర్కిలగారి పనిమనిషి వచ్చింది.

“అమ్మా...అయ్యగా లేరీ?”

“ఏం?”

“వక్రాలు చొరికినాయి.”

వేదవతి పంచప్రాణాలూ గిలగిలలాడినాయి.

“ఏం వక్రాలా!!”

“పోయిన రెండును. చానుగా రివ్యాల మల్లీ సంచి వెతుకులే కనిపించినాయట... చెక్కు చెదరలేదట... ఊర్కిలమ్మగారు దొడు తీయమన్నారు. ఏరీ పాపం! అయ్యగారికి కళ్లనీళ్ల చాకా వచ్చింది బాబును నిశేసి అడిగినందుకు...ఏరీ!”

“అమ్మా- నీకు పుణ్య మంటుంది. ఆ బండ్ల రాస్తాడగ్గర చూచిరామ్మా” - వేదవతి బ్రతిమాలు తోంటే నిర్విణ్ణురాలై పరుగు తింది పనిమనిషి.

లోపలికి వచ్చి చుట్టలు చుట్టుకుని ఏడుస్తోంది వేదవతి. కాత్యాయని అంటుంది: “తల్లీ! దేవుడి పిట పడమటింట్లోకి మార్చాను. మైలగుడ్డలతో ఎప్పుడూ చెళ్లకేం...” లోలోపల కుమిలిపోతూన్న వేదవతి స్వాదయం ఆమె గ్రహించిందా!

ఆమె అంటుంది: “ఒడిశాగారూ, వా రెవ్వడు వస్తారు మల్లీ?”

“వస్తారు...తొందరేం?”

ఇదే సంఘటన మరో యింటిలో జరుగుతోంది. మణిహారం మాటిమాటికి తడుక్కున మెరుస్తోంది ఊర్కిల చేతులో. యిడినం రెండువక్రాలు కొరతకడినా యిందులో...

పనిమనిషి వచ్చి బాటిగా అంది: “అమ్మా! వారు కనిపించలేదు. వెళ్లిపోయాడు.”

ఊర్కిల కొంగుతో కన్నీరు అడ్డుకొంటూ అంది: “అబ్బా! మిగిలిపోయింది. క్రతం చెడ్డా ఫలం దక్కలేదు.”

విగురుగా మణిహారం మెట్లోంచి లాగి బల్ల మీద పడిసింది. అందులో రెండు వక్రాలు తగ్గివున్నాయిప్పుడు!

౪

బ్రతుకు కర్మవంలాంటిది. నీలు చిక్కిలే వజ్రమై మెరుస్తుంది. చాలు తప్పిలే బొద్దులా కాంతి విసినమై కారిలో తన్నబడుతుంది!

చారీ తెన్ను కావలేని ప్రితి వచ్చేప్పటికి, అతివృష్టి వరదలు పారినట్లు పరిపరివిధాల పోయింది మనస్సు. మనం చెప్పినట్లు అది నడుచుకోవచ్చును సర్వస్వమూ విధికి స్వాధీనంచేసి-అదిచెప్పినట్లు మనం నడుచుకుంటేరాల్సి.

ఇంటిమందు రాలిన చేరడుపండ్లు మసకచీకటి రంగులో కలుస్తున్నాయిప్పటిప్పుడు. వీరుకోవడానికి చేరిన పిల్లనుంపు సన్నగిలింది. దూరంగా చుట్టించిన పిథిలాంతర, రాహుకేతువులు సంజాతున్నట్లు, ముడుచుకుపోయి కొద్దిదూరమైనా కనిపించడంలేదు. రైలుకు దిగిన మనుష్యులు వడిగా వడిచిపోతోంటే వారితై వచ్చిన మనుష్యులు మారుపడుతున్నారు. వీరిని చూస్తూ, పిండిముగ్గులు చెరిగిన అరుగుమీద చాపపరుచుకుని ఆయన కూర్చునివున్నాడు. దూరంగా వస్తూన్న బండినేపే అతని దృక్పథాలు. ముఖ మంతకంతకు విప్పారుకున్నది. చుట్టిన చాపముట్ట నాకరు లోనికి తీసుకువెళ్లాడు. వెండిపోన్నులకర్ర పుచ్చుకుని బండి కెదురు నడిచాడతను.

“మాతల్లి వస్తోన్నట్లుంది!”

దగ్గరకు రాగానే గ్రహించాడు, అందులో ఒక్కలే వున్నారని. కొంచెం బరువుగా తోచింది నుండెట్లో.

“బాబూ... ఆమ్మాయి యేదీ?”

“అంతా కేమం, వస్తుందిలెండి”—తిరుగుతూ తిరుగుతూ ఆగిన బండిచక్రంచారలో దృష్టి సారినూ దిగాడు అనిలుడు.

“వ్యాపారంపనిమీద వచ్చాను”

ఈమాటలు మామయ్యకు రుచించినట్లు పుట్టం. “మమ్మల్ని చూచిపోవడానికి వచ్చా”నంటే ఎంతో తృప్తిపొందేవాడని తర్వాత అనుకున్నాడు.

“అంతా కేమిమేకదా”

“అ”

సంవత్సరంనాడు అత్తవారింటికి వచ్చినప్పుడు మామయ్యను చూడాలన్న పుత్సాహంలో, పిండితీగలా వెలిగిం దొక నవ్వుకేరా. ఆపనే యీనాడు చేస్తోంటే కన్నీలే తక్కువ. మామయ్యకు తీవ్రతాక వేదవతి అనిలులే. ఆబొమ్మలు ఆడుతోంటే చూస్తూ, యీ దీపం ఆరిపోవాలి.

ఎంతో వాత్సల్యంతో మాట్లాడాడు మామయ్య. తను వేదాన్ని తీసుకువస్తానని వ్రాస్తే, కష్టమాయంజేమోనని యింటికి చేయించిన మరమ్మత్తు లొక్కొక్కటే అల్లుడికి చూపించాడు. ఇన్నాళ్లుగా చూడాలని తాను పడ్డ కష్టంతా వెల్లబోచుకున్నాడు.

“పాపం...దాన్ని నీపంట తెచ్చి వదిలై పోయేదిగా”

“అవును”— మామయ్యమాటలు వింటూంటే కుమిలిపోయాడు లోలోపల అనిలుడు. తాను వెల్లిపోలే—ఎక్కడికక్కడికో వెల్లిపోలే—యీ మామయ్యకు తనకూ సంబంధం కలిపిన వేదాన్నిక చూడడు...మామయ్య బ్రతుకగలదా!—

ఇంతలో ప్రపంచం కప్పిన మసకరంగులు ఆవరించివా యతని కళ్లకు. తెరకట్టినట్లు ప్రతివస్తువు సత్యానికి మరుగుపడిపోయింది...అన్నాడు: “ఏం! మామయ్య బ్రతుకలేదా యేం? మహారాజులా. కాళ్ళ కంటా కన్నబిడ్డలనూ, చేనుకొన్న భార్యలనూ పోగొట్టుకొన్నవా లైతమంది లేరేం?...పెంచుకొంటాడు; పెల్లిచేసుకుంటారు. ఇది లోకం. హు...” తనలో దాగివున్న లోకపు వికృతచ్ఛాయ తీమాటలు అతనిచేత అనిపించివుంటా యప్పటికప్పుడు.

ఊరికే గడచిపోయినాయి నాలుగు దినాలు. తన గమ్యస్థానం అనిలుడు ఆగోదించుకునేలోపలే తనకు చిక్కు వచ్చేట్లుంది. వేద శ్రంధికి చెప్పంపించింది, తా నీక్షణమే బయలుదేరి వస్తూన్నట్లు. అది మామయ్యకు సంతోషం, అనిలునికి సంగోషమూ, దుఃఖమూకూడా.

“మామయ్యా...నే రైలుకెల్లి పిల్చుకొస్తాను”

“అల్లాగే బాబూ. బాగైతనుమీ.”

నీతి చివరకు సాగిపోయేదాకా నమ్మంలో చూస్తూ నిలబడ్డాడు మామయ్య. ములుపు తిరగగానే చటుక్కున యింట్లోకి పోయి నాకరుతో ఆస్వాదు: "ఒరే...గదిలో వుయ్యాలబల్ల గొలుసులు తగిలించు మర్రి"

వచ్చే, పోయే బండ్లకు చెంటికి వేళయింది. తిరిగితిరిగి వేవన వేరుకొన్నా దనిలుడు. రంకుల రాట్నంలా తిరుగుతోంది తల. జేబులో వున్నదబ్బంతా లెక్కించాడు. ఫర్వాలేదు.

దిగిపోయే ప్రయాణీకులకు ఎక్కడా క్లబ్బకా యిస్తున్నాడు ... అందులో వేదవతిని చూచేప్పటికి, పూహించుకోలేనంతగా బాధపడ్డ దతని పృథ్వయం. కొన్న టిక్కెట్టు మరోడి కిచ్చేసి చెల్లెడుని ముందుకు ఆడుగులు వేస్తాడు. మరికొంతమారం సాగిపోలే తను వేదవతి కవచపడడం తథ్యం...

"ఫీ...మర్రి ఆకొంపిలోకి!"

పైగునిలా వెనుదిరిగి చివరిపెట్టిలో కూర్చున్నాడు. వేద చెట్లతోంది...వేదవతి చెల్లిపోయింది. తన్ను చూడకుండా చెల్లిపోయింది. అనిలుడు పిలిచాడు: "వేదా...ఆ పిలుపు రైలుకొత్తలో కలిసి ప్రక్కవాడికి వినిపించదు.

వేద యిల్లు చేడకువేపుటికి పండుగ నాడులాగా అరికి ముగ్గులు పెట్టివుంది. అది అల్లుడూబూతుళ్ల రాక కని ఆమెకు తెలియ. అత్తింటి ముచ్చట్లు ప్రాణాన్ని క్రుంగదీసినా, తన పుట్టింటిలో కుభసూచక మొక్కపై నా వివరాలతోనానీహానని కొంచెం స్థిమితపడింది... ఆయన వేదవతిని చూచాడు. ప్రాణం లేచివచ్చింది.

"నారల్లి రావే...ఆత నేడీ!"

వేదవతి కర్ణంకాలేదు. "ఎవరాయన?"

చిన్న పిల్లనులా ముద్దుపెట్టుకుండా మనిపించింది. తనతో నోరారా పరసాలాడుతోం దనుకున్నాడు ...

"ఎవరో కనుక్కో"

"చెప్ప నాన్నా...ప్రాణం తీయవ"

వేదవతి యిలాంటి జవా విస్తుం దనుకోలే దాయన. ఇదేమిటి!

"నిన్ను పిలవబోయిన మీ ఆయన్ను నీవు పిలవ బోవాలా...అనిలుడేడీ?"

"అర!! ఇక్క డున్నారా?" గడపకు పెట్టిన పసుపుకుసుమలు ఎదుకలూ రక్తంగా కనిపించినాయి వేదవతికి. వ్యాపారంమీద చెట్లతానన్న తన భర్త ఆలోచన లేకుండా అత్తవారింట్లో వున్నాడు. తను వచ్చేప్పటికి మొహం తప్పించడమూ జరిగింది. ముందే అనుమానించింది 'తన మాంగల్యం తనకు దక్కుతుంటో దక్కతో' అని...పమ్మెటపోటు తగిలినట్లు బాధగా అంది: "అబ్బా ... వారు చెల్లిపోయారు. వాడు వేల మైళ్లమారం పోతారు. పోతున్నారు. యిక తిరిగి రాదు...నాన్నా!"

నిజంగానే అనిలుడు చెల్లిపోతున్నాడు. అతని లో రేగిన యుద్ధం చల్లారే విధానం కనిపించడంలేదు. ఒక్క అనుమానంనూత్రం వుంది. త నెంతమారం చెల్లివా, త న్నంటిపట్టి ప్రపంచం రాకలవా! ఆ మురికితో అవివాళానం వుంచుకోండి మానవుడు బ్రతుకదా? దీని అంతం కనిపెట్టడానికి పూనుకోవాలని అతనికి వుంది. ఎంతవరకు విజయం పొందుతాడో తనే చెప్ప కోవాలి...

పంటపొలాల్లో వచ్చని చెల్లెడు చూస్తూ గాజా కిటికికి ఒత్తిగిలాడు. వానిలోని అందం తను ఆస్వాదిం చడం లేదు. ప్రక్కపెట్టిలోంచి పొగతానమూన్న చెల్లెడునిపి నీడలునీడలుగా పూడుతున్నాడు. ప్రక్క వాళ్ల సౌకర్యం తనకు పట్టుదు...అనిలునికి కళ్లు తిరుగు తున్నాయి. ప్రాద్దున కొనుక్కుతిన్న మిఠాయి తెవులుకునస్తున్నది. కొమ్ముచెంబుతో బుర్రాడికి నుంచినట్లు పడుతోం దొకానిద... "తృప్త...నాకన కమే..."

వెదవి విరుస్తూ ఆతనన్నాడు: "ఎన్నాల్లిలా?"

చలచిచ్చులు చుట్టి చుట్టి ముడివేసిన త్రాడు మర్రి చెనకు లాగినట్లు- ఎన్నోపూర్ణ బాటిచెల్లివా, కదలవట్లే వుంది బండి.

"అరే! ధనపాత!"

తానున్న పెట్టిలోనికే ఆతనూ రావడం విచిత్రం వేసింది అనిలునికి. పెమ్మదిగా అడుగులు వేస్తూ వచ్చి

ప్రక్కన కూర్చున్నాడు. మైదూరం ప్రయాణం చేసిగా, తనతోడు వచ్చే చా కాసాయాంబరమే...

“ఎంతాకా?”

అనిలని నోటిచాకా వచ్చింది: “వ్యాపారంపని మీద” అని...ఫీ...అని నోరుమెదల్చి అన్నాడు: “అ...యిందాకే...నీవు?”

“ఈరైలు చెల్లదాకా — చెప్పకుండా వచ్చి నందుకు పొచ్చుకున్నావా?”

“నుకరాం లేదు.”

“అక్కగా రెలా వుంది?”

“అమె కేం...జేమం”

“నీతో కొంచెం మాట్లాడాలి.....యిద్దరడ తావా”

మల్లి ఏ అవాంతరం వచ్చిపడుతుందో అని అనిలడు కంపించాడు. కల్లికడుపులోంచి పుట్టినప్పుడే తన కలా ప్రాపితుందికానోలు.....అడవిలో దాగినా ఆపదలు తప్పని జీవితాలు కొందరివి...తను పొరిపోయినా అవి వదలవు...ఏమిటో...

“కానీయి”

అతను చెప్పడం మొదలెట్టాడు. “తగిలిన వేలికే తగలడం శుభమాచకం అనుకోవాలి. కష్టాలను ఆనందంతో ఆహ్వానించగలిగితే అంతరాత్మ అందివస్తుంది... చూచావా...నేను మీకు గుర్తుండివుండను.....ధన పాల్గొను కాదు...మీరావను. కాత్యాయనిభిర్తను...”

గగుర్పాటు చెంది దనిలని పృథయం. ప్రక్షాల్ధకంగా వంగి నిలువునా చూచాడు తన బావను...ప్రితిగా దగ్గరకు జరిగి అన్నాడు: “ఎన్నాళ్లకు కనిపించావా...ధనపాల్ అన్నాకే?”

ఆప్రాయంగా అతను జవాబిస్తున్నాడు:

“నే న్యభిచరించిన మాట నిజమే. నాతప్పు నే

ఒప్పుకున్నాను. మానవమాత్రుడు తప్పు చేయడం సహజం...కేందిత్తు పృథయం చూపించకపోయింది మీ అక్క!—ధనపాల్గొను ఆశ్రయించాను. సమానుని గా ఆహ్వానించాడు నన్ను....అదీ నాదురదృష్టమే అయింది...పెద్దయినా వాని బుద్ధి మరింది కాదు. ఓ రోజు, నదిలో స్నానం చెయ్యడం వెళ్లి తిరిగే రాలేదు. నావిధి అక్కడ నిరాకరించింది నన్ను.....నిన్నటి స్నేహితునిమాదా గుర్తుంచుకోని మీ అక్క ఏండ్ల వాటి నాబంధుత్వాన్ని కలగానే మరిచిపోయివుంటుందని నాకు తెలుసు...కడపారిగా చూచిపోదా మరి మొన్న వచ్చాను. కొంచెమయినా కనికరం చూపక పోయింది! కష్టాల నాభార్యనూ, విడ్డూనూ చూస్తే అడవాళ్లన కాదుకు తాగుతా డంటుంది రోకం... ఊర్మిల ఎవరో తెలుసా! నాకు—అబ్బ!—ఆశ్రమం గా పుట్టిన విడ్డ. రత్నదాసు పెంచుకున్నాడు. నా రక్త సుర్యమండీ నాకు గొడ్డలిపోట్లు ప్రాప్తించినాయి. అది దుర్భరమైంది నాకు—”

వింటూన్న అనిలడు చెక్కచారిపోయినాడు.

“తావా! నే ఎక్కడికో తెలుసా?”

“విన్నాను అంతా. నాలోకే రా.”

౫

కాత్యాయని కిప్పు దరవయ్యోపది చాటింది. కంగి కృశించిపోయింది ... ఇప్పటికీ వడమటింట్లో చేవుడి పీటక్రింద రెండు వక్రాలు ముడికట్టివున్నాయి!! ఒక్కొక్కవాడు దీపారాధనచేసి అంటుంది: “స్వామి! మాతమ్మగ్గి పంపించవూ! గడ్డి తిని చేకాను...యీ రెండు వక్రాలూ, రాగానే, అతనికి పుంగరాల్లో పొదిగిస్తాను”

ఊర్మిల కిప్పుడు నలుగురు విడ్డలు, మొదటివాని పేరు అనిలడు. వేదవతి కొక్కలే కూరురు. మేనత్త పేరు పెట్టారు. కాత్యాయని!

కలగూరగంప

పిట్ట కథ*

పసుకొడులకు కూడా మనమట్లేనే ఆహార నిద్రావిహారాలు సహజాలని అందరెరిగిన విషయమే. పూర్వం మనవాళ్లు వీటి భాష నేర్చి, వీటి జీవితాల్లోని రహస్యాలను కూడా తెలిసికొనేవారని అనాదిగా పిట్టకథల్లా మనం చెబుకుంటూ వచ్చే వాటి వలన గ్రహించుకోగలుగుచున్నాము. ఇప్పుడు మనకా భాష తెలియదు గనుక, వాటి కథా కమామిషీలు తెలిసికోదానివట్టడా అచ్యుతపడం.

భాష తెలియకపోయినా మూగపైగ్గానే నిట్టి వల గమనించిన ఒక పిట్టకథ వివరించి.

మా యింటి వసారాలో రెండు జతల పిచ్చిక దంపతులు గూడ్లు కట్టాయి—యేజతకాజత ప్రత్యేకంగా. ఈ గృహనిర్మాణ ముప్పుడు శ్రమపడేదంతా ఆడపిట్టే! మగపిట్ట యెంతసేపటికీ “అరగన్ను చెట్టి మాఖములో చరణాగ్రసఖాగోకుమకా, నిలుగుచు నావులించుచు” ఒక మూల కూర్చొని చూస్తూవుంటుంది! చూచి చూచి, యెప్పుడో తోచనప్పుడు, పాపం! భార్య వొక్కతే కష్టపడుతున్నదనుకొని కాబోలు, యెగిరి చెల్లి ఏ ముండ్లపుడకనో ముక్కున వట్టుకనస్తుంది! తమకు కలంకబోయ్యే స్రుద్దకు యీ పుల్లలు, పుడకలు బాధకలిగిస్తాయనే భావంకూడా లేదాయెనని ఆడపిట్ట దాన్ని కాస్తా గ్రొందకు ప్రోసిపారేస్తుంది! ఈ మగ పిట్ట రిల్లా అజ్ఞానంచేత చేసేదానివల్లనే, అది గూడ్లు కట్టుకొనేటప్పుడు, మన యింటినిండా నిండే చెత్తకు కారణం!

ఈ వొక్క గృహ నిర్మాణ విషయంలోనేకాదు,

*పైదానాబాదురేడియోవారి అనుమతితో.

సాధారణంగా మగపిట్టమీద ఏ బాధ్యతా పెట్టకుండా, కూర్చోచెట్టిమేసి, నుఖపడజేస్తని ఆడపిట్టలు మగ పిట్టల్ని—ఆడమగయాళంలోవలె! ఏ గుంటలోని నీళ్లు ప్లానయోగ్యమో, ఏ చెడిన పంపునుండి చివితే నీళ్లు పానయోగ్యమో ముందుగా చూచికచ్చి, ఆడపిట్ట చెబితే, అప్పుడు బయలుదేరుతుంది మగపిట్ట పెండ్లి కొడుకులా!

అసలు అందంలో కూడా—ముఖ్యంగా వసువ ట్యూడులలో—మగవే చాలా అందంగా వుంటాయి. ఒక పిచ్చికలోనేకాదు. పికాలు, కుకాలు, కారికలు జేటివై నా చూడండి! అందాకా యెందుకు? మామూలు కోళ్లను చూడండి, వుండాకుండే నీచి, అందం పెట్టుకుంటుండేమో!

పోదరిమణులకు కోపంరాకుంటే యింకా వొక మాట చెబుతా. మానవజాతిలో కూడా యెక్కువ అందగాడు మగవాడే! సృష్టికర్తకూడా మగవాడే కాబట్టి యీపక్షపాతమేమో!

ఇక మాయలో గూడ్లుకట్టాయంటినే, వాటి కథ కొస్తాము. ఆరెండుజతల పిట్టలూ కొన్నాళ్లు చాలా వొడ్డిగ్గానే కావరాలు చేస్తూవుండేవి. తీరికసమయాల్లో ఆరెండు జతలూ కలిసే జల్లకీడలు, నవనిహారాలు, ఆటలు, పాటలు, ముచ్చట్లు సాగిస్తూవుండేవి. కాని అవి యెప్పుడు ఎక్కడ మాడినా, ఒకజతలోని ఆడ పిట్టకు రెండో జతలోని మగపిట్ట పుర్రుకూడా తగులకుండా చూచుకొంటూవుండేవి! మగజాతి కంత సంకుచితబుద్ధి!!

ఇలా కొంతకాలం గడిచింది. ఒకనాటి వేసవి సంధ్యాకాలమున, ఆకసము మేఘావృతమై చల్లని వర్షపుగాలి వీస్తూవుంది, అందులో వోఆడపిట్ట బయటి కొచ్చు

మీద కూర్చోని, మెరురచి అచల్లగాలి నవభవిత్తావుం
ది. ఇంతలో కటికబాతిపిట్టలవాడొకడు మందుపెట్టిన
పొడుగాంటి బోటికర్రను మెల్లగా పొచి, అపిట్ట వణచి
వట్టి, రక్కలువిడిచి, తనబట్టతో పెట్టుక చెల్లి పొయ్యె
డు! పాపం! అప్పుడా మిగిలిన మూడుపిట్టలూ పడిన దుఃఖం
యింత అంతాకాదు. వాలినచోట వాలకుండా, యీ
చెట్టుమీదినుండి ఆ చెట్టుమీదికి, అయింటిమీదినుండి
యీయింటిమీదికి ఎరుకుతూ నొకపైఘాటుపడ్డాయి
మాడుదివాల!

ప్రియోవియోగంకలిగిన పిట్ట తన గూడువంకకే
పొయ్యెదికాదు. దూరంగా కూర్చోని అరగన్ను పెట్టి
చూచుకొంటూవుండేది, అన్నమా నీళ్లూ విసర్జించి.

రెండోజరిలోని అడవిపిట్ట దాని అవస్థ చూచి
జాలినవకుతూవుండేది. పూర్వంలా తనజత మగపిట్టతో
సరదాగా గంతులుచేసేదికాదు. సరసాలాడేదికాదు.
నైగా యేవో భర్తతో కిచికలాడేది. “మాస్తా
కూర్చోకపోతే కాస్తచెల్లి అన్నమా నీళ్లూ లేక
అల్లాడుతూవున్న అపిట్టను వోదార్చి యింత యేదైనా
అవారం వుచ్చుకోమని చెప్పరామా” అని కాబోలు
ఆ కిచికచి! ఎంతైనా అడగుండెకదా!

మగపిట్టప్పొదయం కరిగిందికాదు. కతాయించి
కూర్చుంది. నైగా పరాయి మగపిట్టమీద దీని కింత
జాలెందుకోనని అనుమానించింది కూడానేమో! యర
చురా చూడేది! మగధీర!

ఎంతచెప్పినా విందికాదనీ, చెప్పి కూడా లాభం
లేదనీ, వోనాడు తనే యెగిరిచెల్లి అపిట్ట ప్రక్కనవారి
యేవో వింతైన గంతుతో మాట్లాడింది. తనగూటివద్దకు
పిలుచుకవచ్చింది. భర్త అదిచూచి, ఒకరక్కపొచి
కాలికోగిరి, రోడ్లుచులుపుకొని, రెండడుగు లవలకిగంటి
మొగంత్రిప్పి, ముడుచుకూర్చుంది. యద్దనన్నా పాం
కాబోలు!

భర్త తనవయన వున్నంతవరకూ యెవరికీ
చెరవవనిలేదనుకొంది అడవిపిట్ట. లేనీ, కూడా యెగిరిచెల్లి,
అవారవివర్ణిస్తే దుఃఖిత్తావున్న మగపిట్టను, ఇంత
యొక్కడో పారవేసి వున్న మెరుకులను తినిపించి

ఇన్ని నీళ్లు త్రాగింది, తీసుకవచ్చింది. అది తిరిగి చెల్లి
తనగూటివద్ద వ్యవస్థానంలో కూర్చుంది.

అది మొదలు యాదంపకు లిద్దరిమధ్యా కిచిక
లేకాని, కిలకిలలు వినిపించేది కావు!

అతరువాత, వోనా డేమిచెప్పిందో, దంపతిపిట్టలు
రెండూ కలియబడ్డాయి. మగపిట్ట అడవిపిట్టను రక్కీ,
పొడిచి, రక్తధారలొలికిందింది. అడవిపిట్ట కూలి క్రింద
పడ్డది. అప్పటికి కాంతించక వెంటమాకింది మగపిట్ట!
అంతవరకూ భార్యభర్తల తగాదాలని చూస్తూ కూ
ర్చున్న రెండో మగపిట్ట, ఇక జానుచేస్తే ప్రాణాపా
యం కలుగుతుందని తోకకం కలుగజేసికొంది. ఎగిరి
దుకి మగపిట్టను విడిల్చిపారేసింది. అడవిపిట్ట ప్రాణం
కాపాడింది.

అరాత్రంతా మాడు పిట్టలూ మాడు మూలల
కొదిలి విడిచించాయి. తెల్లవారి చూచేసరికి నూటిలో
నుంచి మూడుగ్రుడ్లు క్రిందపడి పగిలివున్నాయి! వాటిని
చూచి అడవిపిట్ట యేడ్చిన యేడ్పు యింత అంతా
కాదు. ఇల్లంతా ప్రతిధ్వనించి పోయింది. ప్రతిగది
తిరిగి చూచింది-పాపం! పగిలిపోని తన గ్రుడ్లెక్కడై
నా కనిపిస్తరని కాబోలు! మగపిట్ట యీగడ్గోలుకు
వణికిపోయింది. మాటా పలుకూ లేకుండా మూల కొదిగి
మచ్చులా కూర్చుంది!

క్రమంగా విషయం గ్రహించుకొంది అడవిపిట్ట.
ఛీ! ఛీ! అనుకొంటూ యెర్రని యెగిరిపోయింది.
వాటినుండి ప్రియోవియోగియై దుఃఖిత్తావున్న మగ
పిట్టకూడా కనిపించింది కాదు.

“కథ కందికి, మనం ఇంటికి.”

పిళిపాటి వెంకటరమణయ్య.

విద్యుచ్ఛక్తిని మొదట కనిపెట్టినది
భారతీయులే

నేను మనం మన గదిలో కూర్చోనే మదరాసులో
'నాయుడు' గారు వాయిచే 'ఫీడేలో', కలకత్తానుంచి
'రవీంద్ర సంగీతం', లండనునుంచి నికరమైన యద్ద

వార్తలు వివగలుగుతున్నాం. దీనికి, ఇంకా ఇలాటి మన నిర్మలీకరణలో పనికచ్చే అనేక పనులకూ కారణమై విక్రీణి తోడ్పడే విద్యుచ్ఛక్తి. నీటి 'మెటిస్కోయింగం'లో ముఖ్యపాత్ర వహిస్తున్న ఈ విద్యుచ్ఛక్తి కొన్నిచేలయేండ్లక్రితం భారతదేశంలో భారతీయులచేతకనిపెట్టబడింది. దీని కీక్రిందిధంగా ఒక పురాతనకావనాధారమైన కథ వుంది.

కొన్నిచేల ఏళ్లక్రితం--అంటే 'ఏథెన్స్'నగరం నుంచి గొప్పదళంలో ఉమ్మళ్ళోజాట్లా--ఖండంతరాలను గురించి, సముద్రప్రయాణాలనుగురించి ఇంకా ఎరగని తోజాట్లా--భారతదేశంలో ఇప్పటి మైతూరురాజ్యము వంటి రాజ్య మాప్రాంతంలోనే ఉండేదట. ఆరాజ్యం లో గొప్ప గణితకాస్త్రవేత్తలు, ఇంజనీర్లు అయిన ఇద్దరు సోపర కాస్త్రజ్ఞులుండేవారు. ఆరాజు వారి గొప్ప భీక్షిని కనిపెట్టివారిని తన ఆస్థానములో నుంచి వాడు.

వారు రాజావరణను పొందుతూ అనేక గొప్ప పంకతులు, విషయములు కనిపెట్టివారు. వాటిలో విద్యుచ్ఛక్తి చాలా ముఖ్యమైనది. దీనిని ఆరాజు వారి పర్యాయంలో తన రాజ్యమంతటా వినియోగించుకొన గలిగాడు. తన ప్రజల కందరహాసమై చేసి విద్యుచ్ఛక్తి ఉపయోగమును పూర్తిగా పొందివాడు.

ఆతోజాలలో విద్యుచ్ఛక్తిని ఇప్పటి కాచేసినది జలపాతములనుంచియే తీసివారు.

ఇలా కొన్నాళ్లు జరిగిపోయక ఆసోదరులు ఏకో ఒక గొప్పతప్ప చేరారని రాజాదగ్గరకు ఫిర్యాదు వచ్చింది. ఋజువైనది. అప్పటి తిషాస్థ్యునిప్రకార మానేరాలి! ద్వీపాంతరవాసం. అంచేత వారి నిద్దరిని ఒక చిన్న పడవలో తక్కించి సముద్రములో వదిలివారు. వారు ఎక్కడికి పోతారో ఎవరికి తెలియదు.

వారు ఆయుధ్దాయం ఉంది గనకా--భారత దేశానికి 'విద్యుచ్ఛక్తి! జన్మధూమి భారతవర్షం' అన్న కీర్తి సంపాదించడం తోసమూ (విమానా. అలా ఉంది) క్రమంగా అదృష్టవశాత్తు ఏథెన్స్ నగరం చేరు కొని అక్కడ స్థిరపడిపోయారు. వారి కాస్త్ర ప్రావీణ్యం తెలిసి ఏథెన్స్ పక్షపత్తి వారిని రప్పించుకొని

రాజా స్నో

మొటిమలను పోనిచ్చి అందమునిచ్చును
వెల రు. 1-0-0

ఆదరించాడు. అక్కడనుంచా వారు విద్యుచ్ఛక్తి ప్రవేశ పెట్టివారు. అక్కడివారుకూడ అనేకవిధాల ఉపయోగించుకున్నారు. ఆ దేశంలోనూ చక్రవర్తిదగ్గర గొప్ప పేరూ, ఆదరణా సంపాదించినారు.

వీరు ఒకవాడు రహస్యముగా తమ కథ రాజుకు చెప్పివారట. వీరి మరణానంతరం వీరి కురీరాలు పెద్ద రాతితోటైలో ద్రావకములు పోసి వాటిలో భద్రపరచి వారు. ఆ తోటైపైన చేసిన రాతిపలకమీద ఈ నైకథను వ్రాయించినారు. భారతదేశ మొకటి ఉన్నదనీ, తాము భారతీయులమనీ, అచట విద్యుచ్ఛక్తిని కనిపెట్టిరిమనీ చెప్పివారని ఆ రాతిపలకపై ఉందిట.

ఈ నై విషయం మన మెంతేనా గర్వించ తగ్గ విషయం.

శ్రీరామశాస్త్రి

చీనాధన్వంతరి వ్యూహాసి

మన ఆయుర్వేదాని! ధన్వంతరి మూలవిరాట్టని యేలా మనము ఆరాధిస్తున్నామో ఆలాగే చీనా ప్రజలు తమ వైద్యవిధానానికి, సంఘాన్నానికి, వాని తోబాటు భాషావృద్ధికి 'వ్యూహాసి-షైన్-సంగ్-హుఆంగ్-టి' అనే చక్రవర్తిరాయం ముఖ్యుని పూజిస్తున్నారు. ఈ ముస్లిమానా వ్యూహాసియే ప్రథమము; చీనావారికి పాపాత్ముడేవును. ఈయన వైవాహికచక్రవర్తి. క్రీస్తుపూర్వం ౨౫౩౩-౨౦౩౦ లో రాజ్యం పాలించాడు. పాములాంటి కేరీరం, మానవశిరస్సు, దేవతాప్రకాశం గల ఈయన ఆకారం ఓ ఇంద్రబాలంలాంటి దని వర్ణింపబడివుంది. పృష్ఠాది ౫౦౦౦౦౦ సంవత్సరా లయాక ఈయననుండి నేటి మహావైవారక్తం ప్రవహిస్తుందని వారి నమ్మకం. ఈయనకు పియోహ్సి అనే యింకో పేరుకూడా వుంది.

చీనావైద్యకళ అంతా ఓ 'అష్టదశపద్ధం' మీద ఆధారపడివుంది. వాన్నిబట్టి 'ఇ-చింగ్' అనే ఒక గొప్ప చీనావైద్యగ్రంథం వ్రాయబడింది. ఈ అష్టదశపద్ధాన్ని కనిపెట్టింది వ్యూహాసియే. ఈ పద్ధాన్ని చీనాభాషలో 'పాకు-ఆ' అంటారు. ఓకాదు ఈచక్రవర్తి 'యెల్లో'వడిలో ప్లావంకోసం వెళ్లగా అనదిలో ఓ దేవతాశ్వం ప్రత్యక్షమయి తన వీపు చూడమని సంజ్ఞ చేసింది. అవీపుమీద ఈయనకు ఏవో గీతలుగా కనపడ్డాయి. ఆ గీతలతోనే యింటికి వచ్చి ఆ చక్రవర్తి ఈ 'పాకు-ఆ'ను రచించాడు.

ఈ'పాకు-ఆ'యే చీనాప్రజలయొక్క వైద్యం, మతం, నేనాంకం అయివుంది. అది యిప్పటికీ అనేక రకాల మార్పులకూడా పొందింది. 'పాకు-ఆ' ఓ

గున్నలా వుండి వంకరగీతలచే విభాగింపబడి చుట్టూ ముక్కొడలుగా గీతలుకలిగివుంటుంది (మన ఆంజనేయవిగ్గలాగ). ఇందులో ప్రతిగడికి ఓ చీనాక్షరం వుంది. నేటివరకు ఇన్ని కతాబాలనుండి ఎంతమంది పండితులు కృషిచేసినా అందులోని ఇంద్రబాలాన్ని కనిపెట్టలేకపోయారు. బంగారు, రాగి మొదలైన లోహాల తేకులమీద ఈ'పాకు-ఆ'ను గీసి దుప్తగ్రహ వాధనివారణకారకు చీనాప్రజలు తాడుతుగా మెల్లొను, మెల్లొను కట్టుకుంటారు.

ఈ'పాకు-ఆ'ను రచించి చక్రవర్తి యింక రోగాలు, అవి యెల్లా కలుగుతాయి మొదలైన విషయాలు గ్రహించాడు. మనచుట్టూ గారి ఆరురకాలుగా వుందనీ, పృష్ఠి పంచభూతాత్మకం అనీ, మానవ కేరీరం ఈ పంచభూతాలతోపే కయారయిందనీ వ్రాశాడు. ప్రతిచెట్టూ, ప్రతిచేయో పరీక్షించి గుణగతాలు తెలిసికొని ఓ వస్తుగుణావీకలాంటిది వ్రాశాడు. నేడు కూడా వైవాలో మన్న 'తొమ్మిదికూడుల వైద్యం'-అంటే రోగికి తొమ్మిదిరకాల మూడు ఏవో పసురులో ముంచి నిమ్మకంఠా గుప్పడం (యింజక్షను వైద్యం లాంటిది) ఈయన కనిపెట్టినదే.

ఈయన ఈవిధంగా వైద్యకళను ఆభివృద్ధి చేయడమేకాకుండా, చీనాభాషయొక్క రీతి కనిపెట్టాడు. చేపలు పట్టడం, కంట చేనుకోవడం, గేదలు ఆవులు పేకలు మొదలైనవాటిని పెంచడం, తమలో తాము పెర్లిర్లు చేసుకోవడం నేర్పాడు.

ఇట్టి చీనాభాగ్యవిధాతను నేటివరకు చీనా పూజించింది; యిప్పుడు పూజిస్తోంది; ముందు పూజిస్తుంది.

చాడ విశ్వేశ్వరరావు.

సాభిప్రాయ విశేషాలు

సారస్వతోత్సవాలు :

ఆశ్వయుజమాసమంతా ఆంధ్రదేశంలో పండుగలూ, పర్వాలే !

మూలమూలలూ వేడుకలూ, వినోదాలే !

మాసప్రారంభంలో దసరా; మాసాంతంలో దీపావళి. ఇవి ఆంధ్రులకు జాతీయమైన పండుగపర్వదినాలు. ఆంధ్రులకు మాత్రమేనా? అఖిలభారతావనికే ఇవి పండుగ రోజులు. అందరితోపాటు ఆంధ్రులుకూడా ఈయేడు అమితోత్సాహంతో, సంతోష కరంగా ఈపండుగలూ, పబ్బాలూ చేసుకొన్నారు. బంధుమిత్రులతో కలిసి వేడుకలూ, వినోదాలూ జరుపుకొని హాయిగా కాలం వెళ్లబుచ్చారు.

అయితే—ఈపండుగ లోకయెత్తూ, సారస్వతక్షేత్రంలో ఈనెల జరిగిన పండుగ లోకయెత్తూగా కనిపిస్తున్నాయి. దసరా, దీపావళి పండుగలకంటే ఆ సారస్వత - పండుగలే ముమ్మల నెక్కువగా కదిలించినాయి.

ఆంధ్రులలో ఇంత ఉత్సాహం ఒక్కసారిగా ఎలా పుట్టకొనివచ్చిందోగాని గతమాసం ఆంధ్రదేశంలో జరిగిన సారస్వతో

త్సవాలు తలచుకుంటే అమితసంతోషమవుతున్నది. ఇన్ని ఉత్సవాలు ఒక్కనెలలో ఇదివరకెన్నడూ జరిగినట్లు తోచదు.

రాజమండ్రిలో శరత్సాహిత్యగోష్టి! తిరుపతిలో సారస్వతాభ్యుదయోత్సవాలు !

బెజవాడలో వేదశాస్త్రసభలు ! బందరులో కృష్ణామండల సంగీతపరిషత్సమావేశము !

కాకినాడలో సరస్వతీ గానసభవారి గాయకసభలు !

బరంపురంలో సాహిత్యమండలి సాహిత్యసమ్మేళనం !

జంపెద్దూరులో రాష్ట్రీయరాంధ్రుల సారస్వత పరిషత్తు !

బళ్లారిలో ఆంధ్రమహాసభ కనుబంధముగా విజ్ఞానపరిషత్, సాహిత్యపరిషత్, నాట్యకళాపరిషత్ సమావేశాలు !

ఎన్నని ఏకరువుపెట్టగలము? పట్టి యివ్వబోతే తెగపెరిగిపోతున్నది ! రాయలసీమలోనేకాదు, కోస్తా జిల్లాలలోనేకాదు, రాష్ట్రీయరాంధ్రలోనేకాదు ఎక్కడ జూచినా

ఆంధ్రసారస్వతోత్సవాలే! ఎక్కడ విన్నా ఆంధ్రసారస్వతోత్సవ ప్రసంగాలే!

హాయి! హాయి! ఇంతకన్నా ఆనంద ప్రదమైన దేమున్నది? ఆంధ్రసారస్వత షేత్రంలో ఒక్కసారిగా ఇంత అనిర్వచనీయమైన చైతన్యం కలిగినందుకు మేము చాలా ఆనందిస్తున్నాము. ఈ ఉత్సవాల కర్తలనూ, కారయితలనూకూడా మేము మనస్ఫూర్తిగా అభినందిస్తున్నాము.

ఆంధ్రసారస్వతం ముందడుగులు వేస్తున్నందుకు ఈ ఉత్సవాలు ప్రత్యక్షనిదర్శనలు. భాషలో, భావంలో, రీతిలో, పద్ధతిలోకూడా ఆంధ్రసారస్వతం అభివృద్ధిపొ

దుతూ, కొత్త కొత్త అభిరుచులను పెదజల్లుతున్నందుకు ఇవి ముంతేదిదర్పణాలు. కొత్త తెన్నులకవికుమారులకేకాదు, పాతతెన్నుల పండిత ప్రకాండులకుకూడా ఆంధ్రదేశం నేడు గొడ్డుపోలేదని బెజవాడ వేదశాస్త్రసభలు ఘంటాఘోషంగా నిరూపించినవి. సంగీత, నాట్యకళలలో ఆంధ్రదేశం గడించిన విశిష్టతను ఆయా సమావేశాలు విశదముగా వెల్లడించినవి. ఆంధ్రతేజము, ఆంధ్రవిజ్ఞానము, ఆంధ్రసంస్కృతి, ఆంధ్రసాహిత్యము, ఆంధ్రకళలు ఈ ఉత్సవాలలో విశ్వరూపముగా వెల్లివిరిసినవి.

గ ర్భి నా ల్ (రిజిస్టర్డ్)

గర్భాశయసంబంధమైన సమస్తవ్యాధులకు ఆమోఘమైనచికిత్స ఒకసారి వాడిచూచిన దానిగుఱము తెలియగలదు.

కవిప్రు అందరికీ దొరకును.

కాట్నీ (సి. సి.) నుండి ఒక స్త్రీ వ్రాయుచున్నది:—మీమందు నాకు బాగా పనిచేసినది. ఏళ్లలోను, పార్తికపులోను భరింపరాని బాధయుండెడిది. ఇంట్లోనుండులు యెన్ని తీసికున్నను ప్రయోజనం లేకపోయెను. నాన్నే హితురా లొకరు మీమందును గురించి చెప్పగా నేను వాడితిని. ఇప్పుడు బాగా స్వస్థత చేకూరినది. నేను దానిని కొంతమంది నాన్నే హితురాండ్రకు గూడ కిఫారసు చేయుచున్నాను. (సం.).....

వి జ య ఫార్మసీ, — ట్రి చూ రు.

బాజీకర్

ధాతుపుష్టికి - బలానికి

ఎక్కువ బరువు, ఆరోగ్యవర్ధకలు గు కలదిమ్ము రాకుండా చేయును.

కుర్రతనపుచేష్టంపంసకలుగు బిచ్చంబిడిని పోగొట్టును.

మలబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు
107 బాదెపి. మ ద రాసు

క్షరబిల్ 101 సాధు ఆవర్తితము ఆయువరము

వాడిచూడుడు. తృప్తి చెందును.

ఆయుర్వేదాభ్యాస ఎక. మూలకమిళక, ఎ. ఎం. ఎ. సి. కళానర్తింగు పిలిపియక.

మలబార్ ఆయుర్వేదిక్ స్టోర్సు
107 బాదెపి. మ ద రాసు

ఈ పండుగలనాడు ద్యోతకమైన ఈ ఉత్సాహాన్ని పసివాడనీకుండా కాపాడు కొంటూ, అవసరమయితే ఇనుముడింప తేసు కొంటూ, ముందడుగులు వేస్తూపోయి ఆంధ్ర సారస్వతానికి జగజ్జేగీయమానమైనస్థానాన్ని గడించి పెట్టవలెనని మేము ఆంధ్రకవికుమారులను, ఆంధ్ర విద్వాంసులను కోరుతున్నాము. ఇటువంటి సారస్వతోత్సవాలు ఏ ఏడాదికొక నాడో కాక ఏలయినప్పుడల్లా, ఏలయిన చోటల్లా జరుగుతూ పుండవలెనని వాంఛిస్తున్నాము. ఆంధ్రసారస్వతాభివృద్ధికి ఇటువంటి ఉత్సవాలే దివ్యమైన దోహదాలని నమ్ముతున్నాము.

* * *

షష్టిపూర్తి సమ్మానాలు :

బెజవాడపౌరులు ఈమధ్య ఒక పెద్ద ఘన కార్యముచేసి, ధన్యులయినారు. గాయకసార్వభౌమ పారుపల్లి రామకృష్ణయ్యగారి షష్టిపూర్తి సందర్భంలో వారు చేసిన సన్మానానికి బెజవాడ పౌరుల కివేమా అభినందనాలు. ఆ సన్మానం అఖిలాంధ్రజాతి చేసిన సన్మానంగా మేము పరిగణిస్తున్నాము. రామకృష్ణయ్యగారు సుప్రసిద్ధ సంగీత విద్వాంసులు. ఆకళయందు ఆంధ్రజాతి ఖ్యాతిని నిలువబెట్టిన పండితులలో ఒకరు. దక్షిణ దేశమందంతలా వారి నెరుగని సంగీతజ్ఞుడు లేడు. ఆంధ్రదేశంలో సంగీతానికి వ్యాప్తిని, ఆదరణను తెచ్చిన మహనీయులలో రామకృష్ణయ్యగారిొకరు. అట్టి సంగీత కళామూర్తికి ఈమధ్యనే షష్టిపూర్తి శాంతి జరిగినది. ఆ సందర్భాన్ని పురస్కరించు కొని బెజవాడపౌరులు వారికి ఘనమైన సన్మానం చేసినారు. చేసి, తమ్ము తాము గౌరవించుకొన్నారు.

కళలకు కళాకాంతులు ఏర్పడవలెనంటే ఇటువంటి కళాపూజలు చాలా అవసరం. ఇటువంటి పురస్కారాలు చాలా ముఖ్యం.

ఆంధ్రజాతి చేసిన ఈ మంగళాశాసన ఫలితంగా ఇతోధిక జవనత్వాలతో, కళాయుస్సుపోసుకొని రామకృష్ణయ్యగారు శేషజీవితాన్ని కూడా కళారాధనకు వినియోగిస్తారని నమ్ముతున్నాము. ఆంధ్రప్రతిభను దిగంతములకు చాటుతారని విశ్వసిస్తున్నాము.

* * *

కడపలోకూడా ఇంకొక షష్టిపూర్తి సన్మానం జరిగింది. కళాప్రపూర్ణ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారు కడపపౌరులు ఆదరాభిమానాలతో అందించిన అపల్లెరాన్ని అందుకొని, వారి ననుగ్రహించినారు.

శర్మగారు సుప్రసిద్ధకవులు. పండితులు. రాయలసీమలో వారి నెరుగనివారు అరుదు. ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణము, బ్రహ్మాండపురాణము మొదలైన గొప్పగొప్ప గ్రంథాలను బహుసంఖ్యగా రచించి శర్మగారు ఎనలేని యశస్సు నార్జించినారు. పురాణవాఙ్మయముపైన వారి కెక్కువమోజు. ఆ వాఙ్మయాన్ని కూలంకషముగా మథించి, అందలి సారమును తెలుగువారి కందివ్వ బూనుకొన్నారు. వారి ప్రయత్నము కొనసాగినది. అంతంత బృహత్సంపుటలను శ్రద్ధానక్తులతో తిరుగవేయుటకు ఆయన కాటపిక ఎక్కడనుండి వచ్చినదో, ఊహించుటకుకూడ అలవి గాకున్నది. అరువదేండ్లు నిండిన ఈవృద్ధాప్యములోకూడ ఆయన కాటపిక అణుమాత్రముకూడ తగ్గలేదు. ఆ ఓపికకే లక్షలవిలువ కట్టవచ్చు. అదియే అంతంతేసి గ్రంథములను ఆయనచేత

చేయించుచున్నదని మా నమ్మకము. నిజముగా, వారి ఈసాహిత్యసేవ మెచ్చుకోదగినది.

రాయలసీమలో శర్మగారి గ్రంథములకు అవినశప్రచార మున్నది. శర్మగారు రాయలసీమ కొక రత్నమువంటివారు. అసీమలోని ప్రాచీన పండితకవులలో శర్మగారు ప్రథమ గణ్యులు. కళాప్రపూర్ణులు.

వీరికి పూర్ణాయుస్సునిచ్చి, వీరిచేత ముందుముందు ఇంకా ఎక్కువ సాహిత్యసేవ చేయించవలెనని భగవంతుని ప్రార్థిస్తున్నాము.

* * *

కీ. శే. నాగరాజరావుగారు :

ఆంధ్రనాట్యకళాప్రపంచంలో వాసికెక్కిన నెల్లూరు నాగరాజరావుగారు అక్టోబరు

10.వ తేదీనాడు అస్తమించిపోయినారు. కళాప్రపంచానికి ఇది ఒక గొప్ప విషాదవార్త.

నాగరాజరావుగారు ఆంధ్రనాట్యకళకు చేసిన సేవ అమోఘమైనది. కష్టనష్టములను గణించకుండా, చివరివరకూ నాటక కళా రాధనకే జీవితముధారపోసిన కర్మిష్టి ఆయన. ఆయన నిర్యాణం ఆంధ్రనాటకరంగానికి తీరని లోటు.

దుఃఖతులై ఉన్న వారి కుటుంబానికి మా సానుభూతి సందేశిస్తున్నాము. వారి అకళంక కళాసేవకై వారి ఆత్మకు మా జోహారు లర్పిస్తున్నాము.

పండిత

డి.గోపాలాచార్యులవారి

అరుణ

గర్భాశయరోగనివారిణి

★ ఆయుర్వేదా శ్రమము (స్థాపితము 1898) మదరాసు

విమర్శ నము

శ్రీవిద్యాశంకరలిల

పాకిస్థాన్

పద్యకావ్యము. కర్త: కవిశావితంస, కావ్యశీర్ష, ఘట్టి లక్ష్మీనరసింహాశ్రమిగారు, తెనాలి. ౫౦ + ౧౦౦ పుటలు. వెల ౩ రూపాయలు.

ఈపద్యకావ్యమున శ్రీ కాశ్రమిగారు శ్రీ ఆది శంకరాచార్యులవారి చరిత్రమును, సామాన్యముగ లోపలచే చెప్పకొనబడు అద్భుతవిషయములనుండి వినిర్మితమైనవన్నియును ప్రయత్నించిరి. ఈప్రయత్న మెంతయును మెచ్చదగియున్నది. ఈకాలమున ఇట్టి చరిత్రములను పద్యములలో చదివి ఆనందింపగల సమయము చాలమందికి తక్కువ. వీరిద్దఱిని చవనమున రచించియుండినచో పండితపామర నుభోధకమై, గ్రంథ మత్యంతము వ్యాప్తిలోనిది నచ్చుటకు అవకాశము లుండెడివి. పండితులు వ్రాసిన పుస్తకమగుటవలన కావ్యము ఇది ప్రాథమికముగా యనిపించుకొనుచున్నది. కాని, వ్యర్థపదములు అద్భుతగిరి కొంత మటుకు ధారను అరికట్టుచున్నవి. ఇతరులను, దుండగులను చెడదీర్చుచు విరచింపబడిన 'తొలిపలుకు', 'సంక్షేపశంకరవిజయము మాధవకృతిమా' అను విమర్శయును ఈగ్రంథమును తెరచినచోడనే కనిపించుచున్నవి. ఇది లేకున్నచో ఈగ్రంథగారవ మినుమడించెడిదని నాఅభిప్రాయము. వీలయిన, సత్యము స్వయం ప్రకాశము. ఇతరులకు కాపవాదములిడి దానిని బ్రతికింపవలసిన అగత్యములేదు.

‘నేదాంతి’

మూలము: శ్రీ జనపరలాల్ నెహ్రూ. ఆమ సరణి: పండితారాధ్యుల నాగేశ్వరరావుగారు. ప్రకాశకులు: సంస్కృతి గ్రంథమండలి, వంగల్ విద్వింస్సు, పెరంబూరు, మద్రాసు. వెల ౪ అణాలు.

నేటి రాజకీయాలలో పాకిస్థాన్ ప్రశ్న ఒక విషమసమస్యగా పరిణమించియున్నది. హిందూ-ముస్లిం విశ్వతాపాధవకే అది ఒక పెద్ద బుడరాయిగా అడ్డు తగులుచున్నది. జిన్నాగారు ఏమని దీనికి పూనుకొని పట్టుపట్టుచున్నానో కాని, ఈపాకిస్థాన్ వాదము ఒక విరేంద్రవాదమని దీనిని తూరుపారబట్టుచు విమర్శింపని సమృద్ధియుండే లేదు. దీని సాధక బాధకములను, స్వయాపస్వభావములను దేలియనాయకులు చాలమంది పనికి లించి, పరామర్శించి యున్నారు. గాంధీగారి తర్వాత గాంధీగారంతటి వారైన నెహ్రూగారుకూడ దేశక్షేమదృష్టితో ఈవాదమును సాకల్యముగా పరిశీలించి, తీవ్రముగా నిరసించియున్నారు. వారి వివిధరచనలలో- ఉపన్యాసాలలో, వ్యాసాలలో, ఉత్తరప్రత్యుత్తరాలలో పెక్కుచోట్ల ఈపాకిస్థాన్ వాదమును ఖండించిన ఘట్టములు విశేషముగా ఉన్నవి. వానిలో నెహ్రూగారు వెల్లడించిన భావముల సంపుటమే ప్రస్తుతగ్రంథము. దిక్కు కొకటిగానున్న ఆభావములన్నియు ఇందులో బహుపాండిత్యా, పూర్వాపర సందర్భబుద్ధితో క్రోడీకరింపబడియున్నవి. ఇటువంటి క్రోడీకరణ స్వతంత్ర రచనకంటె కూడ బహు ప్రయోజనపాఠ్యమైనది. అందులోను ఇంత చిన్న గ్రంథములో అంత పెద్ద విషయమును విశదముగా వివరించుట మాటలు తాడు.

ఆ కష్టమునకు తలయొగ్గి, కరతలామలకముగా ఈ గ్రంథమును పూర్చిన పూర్వరీ చేర్చు ప్రశంసించదగి యున్నది. పాకిస్థాన్ వాదమును, దాని నిస్సారతను, దాని పరిష్కారపద్ధతులను స్థూలముగా, సులభముగా తెలిసికొనుటకు ఈ లఘు గ్రంథము చాల ఉపకరింప గలదు.

సోవియట్ సంయుక్త రాష్ట్రం -

మన మిత్రరాజ్యం

మూలము : డి. యాక్. ప్రిట్. అనుసరణ : 'సామ్యవాది'. ప్రకాశకులు : సంస్కృతి గ్రంథమండలి, పెరంబూరు, మద్రాసు. వెల ౮ అణాలు.

సోవియట్ చరిత్ర, సోవియట్ విదేశాంగ విధానము, సోవియట్ - జర్మను సంబంధాలు, సోవియట్ - బ్రిటిషు సంబంధాలు, యుద్ధము పట్ల సోవియట్ల వైఖరి, బ్రిటిషు చర్యలు - ప్రతీకారములు, సోవియట్ సంయుక్త రాష్ట్రాలను ఇత్యాదికము లిందులోని ప్రధాన విషయములు. ఈ విషయ గౌరవము ఈ గ్రంథమునకు ప్రశస్తి లేగలదు.

ఖుషీమహల్

వివిధరచయితల వివిధరచనల సంపుటి. సంపాదకులు : చెరువువాడ వెంకటగుర్జారావుగారు, విస్సా కోడేరు.

భీమవరములో వెలసిన ఒక సాహిత్య గోష్టికి సభ్యులు పెట్టుకున్న చుట్టు పేరు 'ఖుషీమహల్'. ఆ గోష్టికి మూలకారణమైన అత్తిలి మార్యవారాయణ మూర్తిగారే ఈమహలుకు మార్పి. ఆ మార్పికి "తీయని కావ్యద్రాక్ష రసాయనము, ఎట్టిగా తగుమలాడే గాథ కాంక్షలూ, ఘుమఘుమలాడే స్నేహలూ మిళితం చేసి" పండుగనాడు, సహచరబృందము అందిచ్చిన మధు పాత్ర ఈ కావ్యసంపుటి. ఆగోష్టిలోని వివిధ సారస్వత వ్యాసంగములకు ఇది చక్కని నిదర్శనమై యున్నది. అన్నిరకముల రచనలను ఇందులో ఉన్నవి. రచయితల లక్ష్యమైన ఖుషీనిసోదములకు వానిలో లోటు లేదు. ఖులాసాగా చదువుకొనుటకు

అవి మిక్కిలి తగియున్నవి. విసోదముతో బాటు సగ బాలుగా విచారము (భావన) కూడ ఈ రచనలలో పాకటలకు లభ్యమగుచున్నది.

తో ల క రి

రచయిత: పెమ్మరాజు లక్ష్మీపతిగారు. ప్రకాశకుడు: అద్దేపల్లి నాగగోపాలరావుగారు, గవర్నరుపేట, చెజవాడ.

ఇది యొక చక్కని పద్యకావ్యము. వెనుక ఒకానొకప్పు డిది భారతిలో వెలువడినదే. దానికే మరి కొన్ని పద్యము లిందులో జతపడివి. లక్ష్మీపతిగారి కవిత్వము లక్షణమైనది. మాధుర్యమునకును, ధారా శుద్ధికిని, భావపోషణకును అది అటపట్టన్నచో అతిశయోక్తికాదు. 'నర్మగమము-కర్న కప్రవృత్తి'ని బురస్కరించుకొని యల్లిన యీ కావ్యము పై లక్షణముల నన్నిటిని సమగ్రముగా నిండించుకొన్నది. పాపము, ఈ మధురకవి యీ మధ్యనే పరమపదించినాడు. ఇదియు, ఈయన రచించిన చెల్లనాంబాది ఇతర కృతులను ఈయనకవిత్వామూర్తికి శాశ్వత స్మారకములుగా వెలయగలవని నమ్ముచున్నాము.

శ్రీ శారదాదేవి చరిత్ర

రచయిత : చిరంతనానందస్వామిగారు. మైలాపూరు (మద్రాసు) నందలి రామకృష్ణ మతమువారిచే ప్రకటితమైనది. వెల రు. ౧-౧౮-౦.

వైశేరువల్లనే తెలుసుకొనచ్చు ఇది జీవితచరిత్ర యని. శారదాదేవి ఖండఖండాంతరములలో గూడ ప్రఖ్యాతిపడసిన శ్రీరామకృష్ణ పరమహంస వారి ధర్మపత్ని. ఈ పేరును అక్షరశః సార్థకము గావించుకొన్న సాధ్యమిది. సాధారణ దంపతులకు అనుగు విడ్డడై, పురుషోత్తముడు కావన్న గదాధరుని కేరలం అయిదేడ్ల ప్రాయమందే పెండ్లియాడి, యోగసారంభ కాలమున కేవలము నామమాత్రముగ సంసారసౌఖ్యముల నంది, సంపూర్ణ యోగసమందే సన్యసించిన పతికి నేనా శుక్రావల గావించుచు, వారి నిర్యాణానంతరము పతిపదమునే ఆధిష్టించి అనేక ధర్మకార్యాలనూ,

ధర్మసంస్థలకు కారణభూతురాలై కాంతముతో ఇహమును బీడ్చొన్న పరమభక్తురాలు; సాధ్వీమణి; ఆదర్శప్రాయమైన స్త్రీరత్నము. స్వకీయ భర్తచేత పాతకార్తు దేవీమూర్తిగ పూజలందుకొన్న పవిత్రచరిత్ర. స్త్రీలకేకాదు, అనేక పురుష పుంగవులకుగూడ గురుస్థానము వహించి వారివారి సుశయములను బారదోలి ఉత్తమోపదేశములను గావించి తరింపజేసిన స్త్రీరత్నము. వివేకానందస్వామియంతటివానిని కార్యతత్పరుని గావించిన దీ తల్లియేయని వచింప నీమె నిక్కలంకణవన మెంత ఆదర్శప్రాయమైనదో గ్రహింపవచ్చును. కాని ఈమెయొ సంతారద్రవాహమున ఎన్ని కష్టములను, ఎన్ని కడగండలను అనుభవించవలెనో వానిని గూడా చాలామటుకు ఐవిచూచినదనియే చెప్పవచ్చును. చైర్యముతో వాటి నన్నింటి నెదుర్కొని ముందుకు సాగుతూపోయి జీవితసాఫల్యమును పొందగలిగినది. అందరికీ పఠనీయమైన దీగ్రంథము.

నేమనలో ఇన్సురెన్సుకంపెనీ లిమిటెడ్
(కలకత్తా)వారి వార్షికనివేదిక, 1942

1942 సం. డిశంబరు 31 వ తేదీతో అంతముగ సంవత్సరమున నేమనలో ఇన్సురెన్సు కంపెనీకి లైఫ్ ఇన్సురెన్సు, కాపిటల్ ఆర్లిగేషను ఫండుక్రిందను రు. 1,60,53,764 లకు కొత్తప్రపాజలులు వచ్చినవి. రు. 1,41,22,096 లకు ఫీచూ పట్టాలు జారీచేయబడినవి. ఇందు కాపిటల్ ఆర్లిగేషనుఫండుక్రింద చేసిన ఫీచూ మొత్తము రు. 2,05,567లు. ఈక్రొత్తవ్యాపారముమీద సాలీనా ప్రీమియము ఆదాయము, రీ-ఇన్సురెన్సు పోసు రు. 6,86,855లు. 1942 వ సంవత్సరమున పట్టాలగడపు తీరుటవలన రు. 18,81,710 లకును, మరణములవలన

రు. 10,84,572 లకును క్లెయిములు సంభవించినవి. లైఫ్ ఇన్సురెన్సుఫండు సంవత్సరారంభమున రు.8,69,81,039 లుండినది సంవత్సరారంతమున రు. 8,86,92,450 లున్నది. కాపిటల్ ఆర్లిగేషనుఫండు సంవత్సరారంతున రు. 5,69,847 లుండినది. ఈసంవత్సరము కంపెనీ పెట్టుబడులమీద వడ్డీ, రాబడిపన్ను పోసు, రు. 15,29,602 లు వచ్చినది. ప్రీమియము రాబడి మానేజి మెంటు ఖర్చుల దామాయిషా రు. 25.4% లున్నది. రాబడి పన్ను తేకుండ 6% డివిడెండు నివ్వవలసి నదిగా కంపెనీ డైరెక్టర్లు సిఫారసుచేసిరి. కంపెనీ విస్తారముగా వ్యాపారము చేయుచుండిన మలయా, బర్మా మొదలగు ప్రదేశములు క్రమగత మగుటచే ప్రస్తావనసాలన ప్రీమియము ఆదాయము కొంచెముతగ్గినను, యుద్ధపరిస్థితులలో కొత్తఖర్చులచేక మేర్పడినను ఆయవ్యయ దామాయిషా 1941 వ సం॥ కన్న 1942 వ సం॥ న తగ్గియుండుట గమనింపదగినది.

గ్రంథ స్వీకారము

రామచంద్ర విద్యార్థికోశము

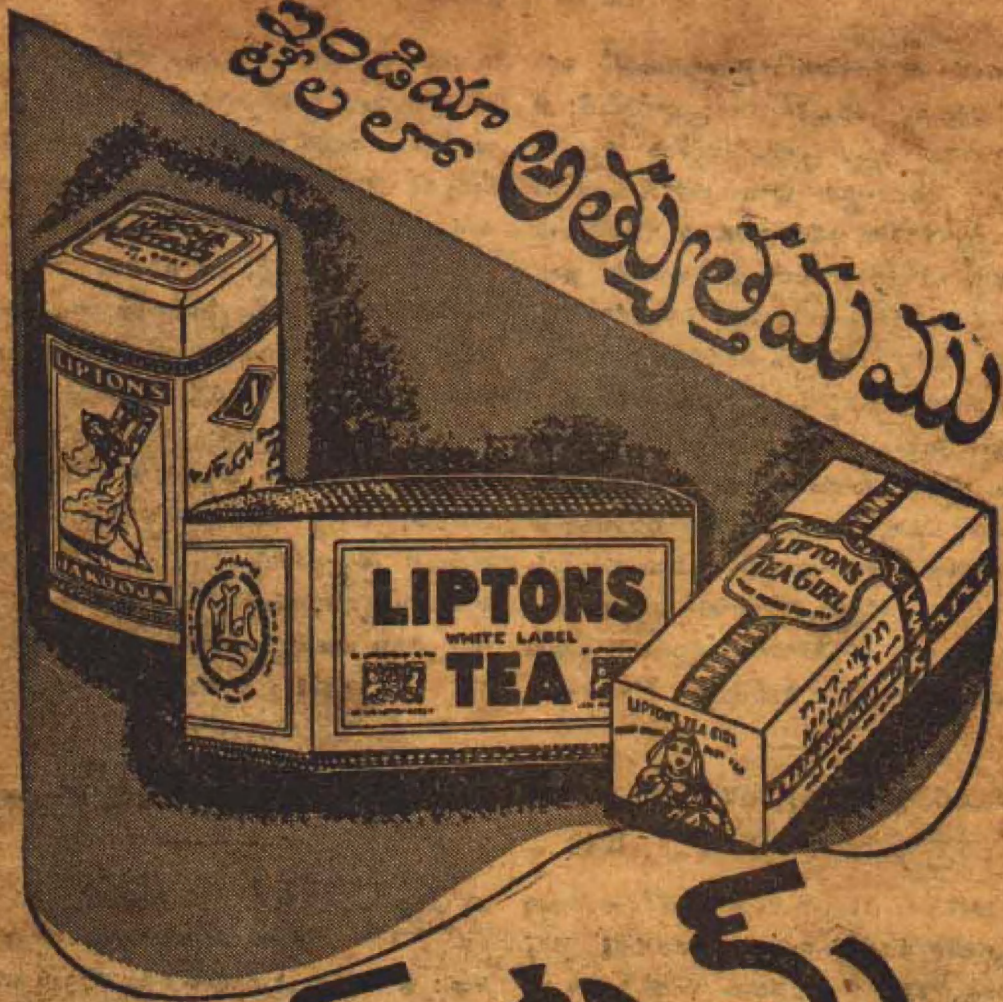
తెలుగు - తెలుగు సంగ్రహానిఘంటువు. రచయి తలు : పూతలపట్టు శ్రీరాములురెడ్డి, తాళ్లూరి ఆర్యగం పిళ్లగార్లు. ప్రాప్తిస్థానము: ఆర్. వెంకటేశ్వర ఆంధుకో, లోకనీక్యరు, మద్రాసు. వెల రూ. 2-0-0.

ప్రేమరాగము

ఖండకావ్యపంపుటి. కవి : పెనుమర్తి కామేశ్వరరావుగారు, పారస్వత కుటీరము, తెశాలి. వెల ౮ అణాలు.

చిండియా అత్యుత్తమము

లిప్టన్స్
జా కూజా * వైట్ లేబల్
టీగరల్ రకములు

3.TK-52-70

లిప్టన్స్ టీని నేవించే ఆనందంలో అజాగ్రత్త-సంభావనలలో మునుగవద్దు.